משפטי הטעמים

מאת

וולף היידנהיים

רדלהיים

תקסט

1808

ספר

משפטי הטעמים

הוסד ע"פ גאוני הלשון הקדמונים ה"ה בעלי המסרת
ובן אשר ובן בלעם וחיוג ושארי זקני להק נ"ע.

קובר ע"י

וואלף בן שמשון הלוי היידענהיים

רעדעלהיים
בשנת תקס"ח לפ"ק

bey W. Heidenheim in Rödelheim 1808.

הקדמה

נאום וואלף ב"ר שמשון ז"ל איש היידנהיים. דברי האחרונים במשפטי הטעמים ואם הם מעטים רובם המלאות קקויות, וסברות בדויות, על אדני הדמיון בנויות, ומספרי הדפוס שנויות, הבלתי מדויקים כראויות; כי הספרים הקדמונים המדוקים, אבדו באורך הזמן ובקקום נוקקים, ורבתה המחלוקת בספרים הנעתקים מהם ובפרט בענין הניקוד ויותר ממנו בטעמיהם, והחכם המתבונן בהם להוציא משפטי טעמיהם, הלא יבוש ויכלם, ויחרש ויאלם. כי מי חכם יודע וחוזה, איזה יכשר הזה או זה. לא כן הדייקנים הקדמונים להם נתנו הספרים המזוקקים והצרופים, גם הם ספרו ומנו כל ניקוד וכל טעם עד שאמרו הטעם הזה נמצא כך וכך פעמים על אופן זה, והטעם הזה לא נמצא כי אם פעם אחת במקרא וזה שתי פעמים וזה כך וכך פעמים אך בתנאי, ומי מן האחרונים הבא אל הקדש פנימה לאמר אליהם כמשלתי ואעשה כן גם אני? ואף כי החכם ר' אלי' הלוי ז"ל כבר קבץ הרבה מדברי הקדמונים ועשה מהם חיבור נחמד אשר קרא בשם טוב טעם, מ"מ לא יצא ידי חובת הביאור כראוי בהיות משפטיו בלתי ברורים כהוגן ואין הכרע בלשונו עד שבכמה מקומות נתן

יד

הקדמה

יד למעיין לשגות בדבריו ולהטעות הגירסות הנכונות שבמקראי קדש כאשר ימצא כל בודק אחריו, וכמו שהעירותי בשער ג' פ"א אצל האתנח ואצל היתיב.

ואחרי שכל מגמתי בחיבורי זה להעמיד המעיין על תוכן הלשון ולהביאו בבירור משפטי הטעמים הצרופים והברורים להיותם עיקר בהבנת מקראי קדש וכמו שאמרו קדמונינו ז"ל יחס הטעמים אל הנקודו' כיחס הנשמה אל הגוף ויחס הנקודות אל האותיות כיחס הרוח אל הנפש (ס' התיקוני') לזאת שוטטתי בארץ העברי' למצוא מעין לרוות צמאוני, ומצאתי מים עמוקים דברי פי קדמונינו גאוני הלשון ה"ה רמזי בעלי המסרת וקונטרס מיוחס לר' אהרן בן אשר מחכמי טברי', וטעמי המקרא לר"י הנקרא בן בלעם ספרדי, ושער הנגינות להר"מ הנקדן, וקונטרס אחר לחכם קדמון לא ידענו שמו, והגרתי מימיהם אל תוך ספרי זה והנה גאו המים ויהי לנחל נובע מקור חכמה.

וחלקתי הספר כולו לשערים והשערים לפרקים כדי שיבואו הענינים כולם מסודרים על אופן יותר נאות.

והנה השער הראשון גם השער השלישי שניהם לקחתי מספר טעמי המקרא להחכם בן בלעם, כי לא מצאתי זולתו מדבר על אודות הטעמים על הסדר והאופן הנזכר בשני השערים האלה זולתי בן בלעם לבדו, ואולם השער השני הוא מקובץ מדברי כולם, וכל המשפטים שמצאתי מוסכמי' מפי כולם אלא שהם נבדלים בזכר הפסוקים שהביאו למשל לקיום המשפט כל אותן המשפטים לקחתי לי להלכה פסוקה וכתבתים בלשון קל ברור ומובן, אמנם הפסוקים אשר הובאו למשל קבלתי כולם ולא השמטתי פסוק אחד לאחד מהם על דעתי כי מריבוי המשלים יתבררו כל צדדי המשפט גם יתלבנו טעמי הכתובים במקום

הקדמה

שיש מחלוקת בספרים, אכן המשפט אשר מלאתיו מיוחד לאחד מהם ולא לחברו, המשפט ההוא הזכרתי בשם אומרו, ודקדקתי אחריו עד מקום שידי מגעת, ואם הוספתי דבר שלא מפיהם אמרתי בו כי כן נראה לי למען דעת כל מעיין כי מלבי בדאתיו ואם שגיתי אתי תלין משוגתי וחכמינו הקדמונים נקיים.

ולתועלת המעיין הצגתי בסוף כל טעם המסרות המחברות במה תיבות בטעם ההוא ובזה יעמוד המבין על עיקר כל טעם וטעם ועל שיכונו והצטרפותו בטעמים אחרים לפניהם ולאחריהם כי כמה טעמים לא יתחברו כ"א עם טעמים ידועים ואחרים עם טעמים זולתם כמבואר בזה השער.

והשער הרביעי סגור היה מקדם קדמונה, סתום וחתום עדנה. ופתחתיו וגליתי מסתריו ומצפוניו, והשלמתי בו היכל הקדש לארבעת פניו, והי' כל מבקש ה', ובא אל ההיכל לפני, מעשים רמוזיו יטעם, ודעת לנפשו ינעם.

מכלל הספר

שער א׳.

מספר הנגינות וחלוקתם והבדליהם בדרך כלל.

שער ב׳

הטעמים בבחינת משרתיהם אשר ישרתו בהם

שער ג'.

על מכינת הטעמים וסדרם ומקום הנעימה.

מכלל הספר

שער ד'

מסימני הטעמה והדקדוקית ועלתם וענינם.

תיקון. בדף כ"ג ע"ב שורה י"ב צ"ל הוא המעמיד והמקף המבדיל את הפסק לשנים.

משפטי הטעמים

שער א

הנגינות והם הטעמים והמשרתים.

פרק א.

משמעות נגינות המקרא ומורתם ומספרם:

הנגינות, לפי דעת קדמוני הקדמונים שהיא עיקרית, יתחלקו לשני ראשים, הראש אחד יפנה אל הימין והם כלל הנגינות המפסיקים הנקראות ביחוד טעמים או מלכים; והראש אחד יפנה שמאלה והם כלל הנגינות הבלתי מפסיקי' אבל הם רהוטים בנעימתם אל הטעמים הבאים אחריהם, ואלה נקראות משרתים. וכל הקדמונים ה"ה בן אשר ובן בלעם ור"י חיוג והראב"ע וסיעתם כולם הסכימו על מספר הטעמים שהם שנים עשר, ועל המשרתים שהם תשעה, ולא ראיתי לאחד מן הדייקנים שמנה אותם על סדרן זולת החכם ר"י בן בלעם לבדו, ואלה דבריו בטעמי המקרא שלו.

הע"ב הטעמים של כ"א ספרים (הכוללי' כל המקרא חוץ

משפטי הטעמים

משלשת הספרים שהם איוב משלי תילי' שטעמיהם משונים מיתר הספרי') הם שנים עשר. ואלה שמותם:

א) **פזר** והוא על שני פנים, האחד נקרא **פזר גדול** והוא קרני פרה, (ובמסרה קראו לו אופן ועגלה), **פזר קטן**, (ויש שקוראים לה מרעים.

ב) **תלישא גדולה.** ג) **טרס** ולו שתי תמונות האחת מקל אחד על האות הנוטה מימין לשמאל והוא הנקרא **גרש** (ויש שקוראים לזה אזלא ויקראו לאזלא שבוא חברת קדמא) והאחרת בשני מקלו' והוא הנקרא **גרשיים** או שני גרשין. ד) **יתיב** וגם לו ב' דמיונות, האחד דמיון שופר מהפך, והאחר מקל מלמעלה הנוטה משמאל לימין, וקורין אל דמיון שופר מהפך שלמטה **יתיב** וקורין לאותו המקל של מעלה **פשטא**, ואשר הביא שינוי הדמיונות האלה יבואר להלן על מקומם. ה) **זקף** גם הוא תאומים האחד הוא **זקף קטן** והמונתו שתי נקודות זקופות על האות, והאחד הוא **זקף גדול** והמונתו ב' נקודות ומקל אחד זקוף על שמאלם. ו) **אתנחתא***

זרקא

---

*) ויש שקוראים לה מונח, ויש שמספא גם במעלה גם קמצא,

ז) **זרקא** . (ויש שקורין לו צינור והוא ל' עברי שהוא זרקא בלשון ארמי) ח) **לגרמיה** ו והוא מקל בין ב' תיבות ועניני יבואר בסמוך פ"ב . ט) **תביר** . י) **רביע** (ויש שקוראין לו מיושב ואין הבדל ביניהם אלא שזה לשון ארמי וזה לשון עברי) . יא) **טפחא** ויש שקורין לו טרחא ויש דחי . * יב) **סילוק** הוא סוף פסוק , (ותמונתו מקל כעוץ באות הראוי' להכנס בתיבה אחרונה של פסוק והוא סימן לסילוק ולתמימת הפסוק . ודע כי אותם שתי נקודות המפלאות בספרינו אחר סוף כל פסוק אינם מכלל הטעמי' אבל הם המלאת הסופרים אשר עשו לתוספת סימן ההפסק ואין לו לבעל הטעמים עסק עמהם).

(הן אלה שנים עשר טעמים לפי דעת הקדמונים , ולא הכניסו במנינם לא הסגולתא ולא השלשלת אשר קראו בעלי המסרה מרעים גם מרעיד , ולא הפסק מטעם המבואר להלן

פרק

ורלאיתי לבעל טוב טעם שאמר שלא יקראו שופרי ב"א להתחלה הבא בראש פסוק , וכמוהו כתב בעל ערוגת הבשם , אבל ממסרה בפ' אחרי בפסוק ערות כלתך לא תגלה שמסרה כל סקופי בלר"י , כבתר דבריהם , והעיקר שקראוהו כן בעבור צורתו לשון סקופי כשא כלומר כוס הפוך .

*) ורלאיתי לחכם קדמון שאמר בראשית נטרחא את השמים בדחי , ונראה מדבריו שיקרא טרחא כשאין משרתו לפניו ויקרא דחי כשמשרתו לפניו , גם יתכן שלא יקרא דחי ב"א כשהתיבה מלעיל.

פרק ב׳, ויש מן הקדמונים שהכניסו השלשלת והסגלתא במנין המלכים אע״פ שאין להם טכסים כל מלוכה, גם הבדילו היתיב מן הפשטא ומנו אותם לשנים לכן העמידו מספר המלכים על ט״ו, ויש שהעמידו מספרם על ט״ז, כי הבדילו עוד בין שני מיני הזוקפים, ויש שהבדילו גם בין שני מיני הפזר לכן העמידו מספר המלכים על י״ז, ואין בזה שום הבדל בעיקר הדינים כ״א באופן ביאורם, לכן בעקבות קדמונינו נלך כי הם דרכו בדרך יותר סלולה.

והמשרתים לטעמים הם תשעה ואלו הם. **שופר** והוא מתחלק לשלשה חלקים, האחד שופר מונח ושופר עלוי, והשני שופר כרבלתא והשלישי שופר **הפוך** (הוא מהפך), **ותלישא קטנה, ואזלא, ומרכא. ודרגא.** (ויש שקורין לו שישלה גם שופר גלגל.) **ומאיילא** (ותמונתו כתמונת הטפחא). **וגלגל** הוא ירח בן יומו. ואע״פ שמונח ועילוי דומים זה לזה אותן הבאים לפני אתנחתא זרקא ווקף וסי׳ או״ז נקראין עילוי, ולפני שאר מלכים מונח, ויש קוראין העילוי שופר ישר או שופר הולך.

הבדל

פרק ב׳.

הבדל שבין הטעמים ובין המשרתים.

אשר יפריד בין הטעם ובין המשרת הוא שהטעם ינוח בלא משרת כגון **בְּרֵאשִׁית**, ואין משרת בלא טעם, ולפי שלא יתכן למשרת לעמוד בלא טעם לכן נקרא משרת ולא יכון הטעם להיות משרת ולא משרת להיות טעם אלא **השלשלת** בלבד בשלשת הספרים איוב משלי תילים שפעמים תהי׳ טעם ופעמים תהי׳ משרת. אבל בכ״א ספרים אינה מצויי׳ כ״א בז׳ מקומות ובתחלת הפסוק ופסיק אחריה, והם ויתמהמה׀ (בראשי׳ י״ט י״ו), וימאן׀ (שם לט ח), ויאמר׀ (שם כד יג), וישחט׀ (ויקרא ח כג), ונבהלו׀ (ישעי׳ יג ח), ויאמר׀ (עמוס א ב). ואמר־לה׀ דעזרא (ה טו) (וכן אמרו במסרת בפ׳ צו ז׳ מילין בטעם מרעימין ופסקין), והואיל והן במנין אינן נחשבין לא עם הטעמים ולא עם המשרתים. וכן **הסגולתא** (ויש שקורין לו פרי) שהיא ג׳ נקודות אינה מנוי׳ לא עם הטעמים ולא עם המשרתים לפי שאינה באה כ״א אחר הזרקא ואילולי שהזרקא תחלה לא היתה הסגולה באה, ובכל מקום שבאה הזרקא באה הסגולה אחריה חוץ

ממקום

ממקום אחד במקרא שאין סגולה באה אחרי׳ והוא כה
אמר יי למשיחו לכורש׀ אשר־החזקתי
בימינו *(ישעי׳ מה א) , ופעמים באות ב׳ ורקות זו אחר זו
וסגולה אחת באה אחריהן כגון גם במרם יקטירון
את־החלב · (ש״א ב טו) וכן הפסק׀ לא נמנה לא עם
הטעמים ולא עם המשרתים, עם הטעמים לא נמנה מפני
שאינו בא כ״א עם המשרת כגון יוסף יי על־עמו׀
כהם (דה״א כ״א ג׳) ואמרנו למעלה שזה שופר מהפך והוא
מן המשרתים, ועיד עשו׀ כלה (בראשית י״ח כ״א) הוא
שופר עילוי והוא מן המשרתים. ואם לחשך אדם לומר הלא
לגרמי׳ בא עם השופר? והו דרכו שלא תמצא לעולם לגרמי׳
בא כ״א בשופר ומקל בין שתי תיבות, וכל לגרמי׳ שבמקרא
באים לפני רביע כי אביאנו אל־האדמה׀
אשר־נשבעתי לאבותיו (דברים לא כ) לבד במקומות
מעוטים המנויים בזה הביאור בשער הלגרמי׳, ולעולם לא
תמצא פסק לפני רביע (באמצע פסוק) כ״א במקום אחד
במקרא והוא כה אמר האל׀ יי בורא שמים (ישעי׳ מב ה)

והוא

*) כן כיוון דהאי קרא נכ״י ומדויקים וכן עיקר לכורש במונח לגרמי׳ כי לעולם לא ימצאו שני מונחים לרביע אם לא שהראשון מונח לגרמי׳ כמבואר לקמן שער ב׳ פ״א בדין הרביע.

(והוא פסק לכן הוא נמנה בהדי פסקין דספרא במערכת ערך פ"א וכמוהו חברו אשמעה מה ידבר האל יי (תילי' פה ט) נפסק גם הוא כדי להפסיק בין שני שמות הקדושים והו עלה לפסק כאשר יבואר להלן בשער הפסק ואין כאן שום עילה למונח לגרמי'). אבל בכל המשרתים תמצא פסק בא עמהם לפיכך לא נמנה עם הטעמים, ולא עם המשרתים מפני שלא נמנע דגש מלבוא אחרי' בין יה"וא לבג"ד כפ"ת.

פרק ג'.

בחלוקת נעימת הטעמים לשלש מקנות.

דע כי אלו י"ב טעמים מתחלקים על ג' חלקים. החלק האחד ירים הקול ויעלהו, והן ג' פזר ותלשא וטרם. והחלק השני יהי' מונח, והם יתיב (ובכללו הפשטא) וזקף ואתנחתא, חשבונם ג' אם הי' הטעם עם מלך אחרון בתיבה. והשלישי יבוא מחלקוהו עילוי, והם שארית הטעמים מלבד הטפחא והסילוק שאם היו עם מלך אחרון במלה חזרו לחלק המונח.

משפטי הטעמים

פרק ד'.

בחלוקת הטעמים אל מתרדפין ובלתי מתרדפין.

אלה הטעמים מתחלקים. חלק א' שמתרדף אחר אחר חבירו, והחלק הב' אין בו רדיפה כלל. המנועין מן הרדיפ' הם ששה, טרם, והלשא, ורביע, וטפחא, ואתנחתא, וסילוק. והמתרדפים הם ששה, פזר, ויתיב (ובכללו הפסטא), זקף בין גדול בין קטן, ולגרמי', תביר, וזרקא. ויש בהם שמתרדפים שנים ולא יותר ויש שמתרדפים שלשה ויש שמתרדפין יותר.

הפזר מתרדף אחד אחר חברו מן שנים ועד המשה, וששה ושבעה לא ימצא, אבל יש אחד במקרא שמתרדף שמונה והוא ועמהם אחיהם המשנים זכריהו בן ויעזיאל ושמירמות ויחיאל ועני אליאב ובניהו ומעשיהו (דה"א ט"ו י"ח). והמתרדף ב' כגון וימהרו וישכימו (יהושע ח יד), ומתרדף ג' בני הימן בקיהו ומתניהו (דה"א כה ד), והמתרדף ד' ושבניהו ויושפט ונתנאל ועמשי (דה"א ט"ו כ"ד), ומתרדף ה' ואחיו שמעיה ועזראל מללי גללי (נחמי' יב לו).

ואשר יתרדף ג' ולא יותר הם זקף וזרקא:

הזקף

הזקף (קטן וגדול) יתכן להיות אחד כגון ועלינו (ש"א י"ד י'), והמתרדף ב' כמו ומשה בן־שמונים שנה ואהרן (שמות ז' ז') (וכן ויאמר יי בראשי' כ' ד', ותכל כל־עבודת שמות ל"ט ל"ב, ואתה לא כן דברי' י"ח י"ד, ומהר אך (במדבר לא כג), והמתרדף ג' כגון כבואך בבל וראית וקראת (ירמי' נ"א ס"א).

והזרקא מתרדף ב' כגון כה אמר יי למשיחו (ישעי' מ"ה א') ומתרדף ג' במקום אחד ואין זולתו יען אשר שלחת מלאכים לדרוש בבעל־זבוב (מ"ב א טז).

ואשר יתרדפו ב' הם יתיב (והפסק' ממנו) לגרמי' ותביר.
היתיב כגון מפני תנופת יד יי (ישעי' יט טז).
והלגרמי' כגון מדוע עברת להלחם (שופטי' יב א).

והתביר כגון לרדת אל־כרם (מ"א כא טז), וכבר זכרתי בס' הוריות הקורא שהתלישא תתרדף במקום אחד והוא בוא הנה ואשלחה אותך אל המלך (ש"ב יד לב), ונתברר לי הוא שדבריהם על זה הוא שהראשון טעם והשני משרת, התלישא שהוא טעם הוא בראש התיבה, והתלישא שהוא משרת הוא בסוף התיבה.

ודע זה שהזקיק אל המשרתים כדי להכריע המחלוקת לפי שאילו אמרת אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון (יהושע יט נא) בלא משרת עד שתגיע אל הטעם הורע כוחו של דיבור והושפלו המשרתים ונקטעה המלה עד שיגיע אל הטעם.

פרק ח׳.

על הקמת המשרתים לטעמיהם.

דע כי יש בטעמים אשר לא ישרתהו כ״א משרת אחד והוא הקל שבהם, והיתר שבהם שישרתוהו מן המשרתים שבעה, והוא מתחלקת על זה האופן אל ששה חלקים.

האחד יהי׳ לו משרת אחד לבד והוא הסילוק בגון וְאֵת הָאָרֶץ (בראשי׳ א א).

והשני יתכן שיהיו לו ב׳ משרתים, והם ד׳ טעמים, לגרמי׳ בגון כִּי הַמְלֵט אִמָּלֵט (ש״א כד א). ואתנח בגון כִּי לֹא תַחְפִּירִי (ישעי׳ נ״ד ד׳). וזקף כגון אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ (בראשי׳ טו ד). וטפחא וַיָּבֵא לוֹ יַיִן (בראשי׳ כז כה).

והחלק השלישי יתכן שיהיו לו ג׳ משרתים והוא הרביע כגון גַּם בֵּן וָאָח אֵין־לוֹ (קהלת ד ז).

והרביעי שיהיו לו ד׳ משרתים, והם זרקא ותביר.

הזרקא

הזרקא הנני עומד לפניך שם ׀ על־הצור (שמות יז ו) *, התביר כגון כל־הבא אל־המקום אשר־נפל שם עשהאל (ש"ב ב׳ כ"ג).

והחמישי שיהיו לו ה׳ משרתים, והם תלשא וטרס. התלשא כגון ועל־הנחל יעלה על־שפתו מזה ומזה כל־עץ־מאכל (יחזקאל מ"ב י"ב). והטרס כגון יוציאו את־עצמות מלכי־יהודה ואת־עצמות־שריו ואת־עצמות הכהנים (ירמי׳ ח א).

והששי שיהיו לו ו׳ משרתים והם פזר ויתיב (פשטא) כגון והנותר לנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחזת העיר (יחזקאל מח כא) (בפסוק הזה יש ששה לבד מן הגלגל ובכללו הם שבעה עיין לקמן פרק ב׳ שער הפזר). והיתיב יש מקום אחד במקרא שיש לו ו׳ משרתים והוא וישלח חזקיה מלך־יהודה אל־מלך־אשור ׀ לכישה ׀ לאמר חטאתי (מ"ב יח יד).

ודע שאלה שנים עשר טעמים כולם יתכנו להיות בתחלת הפסוק לבד הסילוק בכ"א ספרים, אבל בשלשת הספרים

אמ"ת

---

*) בספרינו שם במוכח ופסק אחריו ומלת על בגעיא והן ג׳ דברי׳ דסתרי אהדדי, ובדור הוא שבשם פסק צ"ל במרכא כמבואר לקמן שער ב׳ פ"א בדין הזרקא, וכן מצאתי ביה"ני מרכא.

אמ"ת יתכן להיות בתחלת הפסוק לפי ששם ישרתהו יותר משמש אחד, ובכ"א ספרים לא ישרתהו כ"א שמש אחד, ופסוק משתי תיבות לא יהי' בג' ספרים בעבור כן יתכן להיות סילוק בג' ספרים בראש הפסוק.

פרק ו'.

על שכונת המשרתים.

דע כי המשרת אל יתכן שיהי' שכן האחד לימינו על אופן מכל פנים כ"א שלשה והם שופר מונח ושופר עילוי ומרכא. אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן־נון (יהושע יט נא) ודומיהן מן המונח. ומן העילוי כגון כי מה ראית (ש"א כח יג). ומרכא כגון אשר בית ישראל (יחזקאל ח ו). ושאר כל המשרתים לא יתכן שכונתם. והשופר המונח ישרת לתלשא ולטרס כאשר יהיו לו ג' משרתים ויותר. וליתיב פשטא כאשר יש לו ד' משרתים, והמיוחד שבמקרא שיש לו ו' משרתים כמבואר בפרק הקדו'. והשופר המונח יהי' שכן אל דרגא כגון גם בן ואח אין־לו (קהלת ד ח). ואזלא יהי' שכן אל שופר הפוך כגון וקראתי עליו לכל־הרי (יחזקאל לח כא), ויהי' שכן

למאיילא

למאיילא כגון ומזון לכלא־בה (דניאל ד׳ ט׳ וי״ח), ויהי׳ שכן למרכא כגון וישלח האלהים ׀ מלאך לירושלים (דה״א כא טו), ויהי׳ שכן לה הדרגא כגון ויקרא יי׳ למשה (שמות יט כ), ויהי׳ שכן לה הטרס בעצמו. התלשא לא יהי׳ שכן לה אלא אזלא בלבד בד׳ טעמים, כיהיב פשטא כגון ונבקע הר הזיתים מחציו (זכרי׳ יד ד), ובטרס כגון בהעביר בניכם באש (יחזקא׳ כ לא), ובזרקא כגון ואשר יבוא את־רעהו ביער (דברים י״ט ה׳), ובתביר כגון נחלת עבדי יי׳ וצדקתם (ישעי׳ נד יז). מרכא יהי׳ לה שוכן כמוהה כגון אשר בית ישראל ׀ עשים פה (יחזקא׳ ח ו); ויהי׳ שכן לה מאיילא במקום אחד אם ארץ מאפליה (ירמי׳ ב לא), ותהי׳ שכנה לזרקא וליתיב (פשטא) ולסילוק. הדרגא תהי׳ שכינה לשופר מונח כגון לא בסתר דברתי (ישעי׳ מה יט), ותהי׳ שכינה למרכא מוכפלת ויבא לו יין (בראשי׳ כז כה), ותהי׳ שכינה לטעם תביר בלבד. שופר כרבלא יהי׳ לו שכן שופר עילוי אשר כפר בהם (שמו׳ כט לג). שופר מהפך לא יהי׳ שבינו אלא יהיב פשטא בעצמו כה אמר.

משפטי הטעמים

שופר עילוי יהי׳ לג׳ טעמי׳ שכן אתנח וזקף וזרקא וסי׳ אז״ז.

עילוי מאיילא לא תהי׳ שכינה אלא לאתנחתא וסוף פסוק כגון קפדה־בא (יחזקאל ז כה) וכגון להחלו (ויקרא כא ד). הגלגל יהי׳ שכן לפור גדול בלבד כגון ויהושע בן־נון (יהושע יט כא).

ודע אלו השכניות לא יתחלף תיקונם ומנהגם ולא יועדו בפסוק אחד לפי שהמאיילא והגלגל לא יהיו בפסוק אחד, והמתיגה אשר תהי׳ עם הזקף קטן לא תחשב משרת כגון והכהן המקריב (ויקרא ז׳ ח׳) אבל היא סימן לביטול הגעיא, לפי שהמתיגה והגעיא לא יתחברו יחד.

ודע שיש מן המשרתים שנים שלא יבואו בצד תיבת הטעם אא״כ יבוא אחריהם משרת אחד, והם תלישה קטנה ואזלא, אבל יש מן חוק אזלא שתהי׳ שכינה לטרס (ר״ל שוכן בצדו וסמוך לו) ולשאר הטעמים לא תתחבר (ר״ל שלא תהא סמוכה להם בלבד אבל יהי׳ אחרי׳ עוד משרת אחר, דרגא מהפך או מרכא) והתלישא קטנה היא תתחבר לפעמים אל הטרס בלי משרת (אלה דברי בן בלעם וקשה שהרי לעולם אחר ת״ק יהי׳ אולא לפני טרס כאשר יבואר להלן? ונראה שצ״ל והתלישא גדולה תתחבר לפעמים אל הטרס בלי משרת וכמבואר לקמן בשער ג׳ במאמרה).

שער ב׳·

הטעמים בבחינה משרתיהם אשר ישרתו בהם ·

פרק א׳·

על שנים עשר הטעמים והכלויס עמהם שלשלת וסגולתא ופסק ·

אתנחתא· לעולם לא תבאנה שתי אתנחתות בפסוק אחד לפי שהיא תנהג מנהג מחצית הפסוק ולא ישרתנה כ״א עילוי חוץ מן י״א מקומות שישרתנה מאיילה ע״פ המסרת, והיא דומה לטפחא, וסי׳ נמסר בסדר פינחס ודניאל סי׳ ג׳ ודה״ב סי׳ כ׳. ויאמר בן בלעם ז״ל: אתנח לא ישרהה כ״א שופר עילוי חוץ מן י״א מקומות שהשרתה המאיילה והשלמתה ותנאה שיש בין המאיילה ואתנחתא מלך אחר, בר מן חד וישבו־בה ויבנו לך דד״הב (כ׳ ח׳), ואלה הם ויצא־נח (בראשית ח׳ י״ח), בשבעותיכם דובייום הבכורים (במדבר כח כו) מאפליה (ירמי׳ ב לא) קפדה־בא (יחזקאל ז׳ כ״ה) לאופנים (יחזקאל י יג) ובאו־שמה דיחזקאל (י״א י״ח) ותאמרנה־לה (רות א י) ומזון לכלא־בה, והכרו דדניא (ד׳ ט׳ וי״ח) ובאת־שמה (דמלכים ב ט ב) וישבו־בה דד״ה (ב׳ כ׳ ח׳) עכ״ל, (ובכולם

יבוא האתנח מבלי טפחא לפניו, ובספרים מדויקים וכתבי יד כולם במקף ובג"ד כפ"ת שאחריהם רפה בעבור יהו"א שלפניו, חוץ מן בי"ת קפדה בא ולמ"ד לה ושי"ן שמה שהם דגושים בס"מ בדין דחיק, והרד"ק בפירושו על ובאו שמה אמר נחלקה המלה בטרחא והם עשרה בטעמא עכ"ל. וכבר מסיימת המסרה בדניאל סי' ג' כי לאופנים פלוגתא, ולכן הרד"ק לא אמר כ"א עשרה, ודע כי וישבו־בה הנ"ל המאיילא בבי"ת ברוב המדויקים וכעדות החכם הזה שהוציאו מן התנאי שהתנה באמרו בר מן חד וישבו בה, ור"ל חוץ מן חד שבא במאיילה אף שאין בינה ובין האתנח מלך אחד, והנה החכם ר"א הלוי ז"ל בספרו טוב טעם פ"א בתמונת המאיילא העתיק רק ראשית דברי החכם הזה והשמיט בר מן חד וישבו בה והטעה להחכם בעל מנחת שי להגיה וישבו בה המאיילה ביוד על פי התנאי הנ"ל, וכשל עוזר ונפל עזור). ויאמר עוד החכם הנזכר: ויתכן להיות לאתנחתא ב' משרתים מונח ועילוי כגון כי מה ראית (ש"א כ"ח י"ג), כי לא תחפירי (ישעי' כ"ד ד) ודומיהן, ויתכן לבוא בראש הפסוק כמו ובהר (יהושע ט"ו מ"ח) במדבר (שם ט"ו כ"א) ויאמר אל נא אחי (בראשי' י"ט ז) עכ"ל.

הזקף גדול אין לו משרת, (ובמקום הזקף קטן הוא בלא אם אין התיבה ראוי׳ לז״ק וכאשר לקמי׳).

הזקף קטן אם יש לו משר׳ אחד והתיב׳ אשר בה המשרת נגינת׳ בראש׳ אז יהי׳ המשר׳ מכרבל כגון ומי גוי גדול (דברי׳ ד ח), לא דכאו (ירמי׳ מד י). רגע אדבר (ירמי׳ יח ז), ואם אין הנגינה בראשה אז יהי׳ משרתו עילוי כגון ולא פחדו (ירמי׳ לו כד), ורגע אדבר (ירמי׳ יח ט), טפכם נשיכם (דברי׳ כט י), (וכבר כתבתי בשום שכל לתורת האלקי׳ מפורש בראשית י״ח ט״ז גם כ״ז ו׳ כי ישרת המונח בתיבת הזקף בתנועה השנית של תיבה אם היא ראוי למתג כי אז ישתנה המתג למונח כגון ויאמר אל־האשה בראשית ג׳ א׳ ולא כן ותאמר האשה שלאחריו בפסוק י״ג כי בזה המתג בהברה הראשונה והיא לא ישתנה למונח, וכן והאדמה דברי׳ י״א י״ז הה״א במונח ולא כן שלאחריו בפסוק כ״א על האדמה שהה״א במתג ולא נשתנה למונח, ולכן כל לשון עשיי׳ במתג בר מן ד׳ במונח כמו שנזכר בערך עשה, והטעם כי בארבעתם המתג בהברה השנית ונשתנה למונח, ומזה תבין למה כל בית־אל שבטעם ז״ק הבי״ת במתג חוץ מן ג׳ שכמנו במסרת אלל ויסעו מבית אל, בראשי׳ ל״ה ט״ז שבא בהם הבי״ת במונח, וזה לפי שבשלשתם המתג בהברה ב׳ הי׳

ונשתנה למונח, ודע שלאו דוקא במונח משרת הזקף נוהג הדין הזה אבל גם באזלא משרת הטרם ומשרת הראשון לפשטא הדין נוהג וכמו שהערותי לקמן בדין הפשטא).

ואם שנים משרתים אע"פ שאין הנגינה באות הראשון מ"מ הוא מכרבל והשני עילוי כגון אֲשֶׁר יָצָא מִמֵּעֶיךָ (בראשית ט"ו ד'), אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם (שמות כט לג), וגם אם אין לו כ"א משרת אחד אף אם הוא באות ראשון אם תיבה הקודמת לאותו משרת מוקפת לו הוא עילוי כי אז נראה כתיבה אחת ונראה שאין הנגינה בראש כמו בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם (שמות ז יט), ואם הזקף בלא משרת (ומבלי פשטא או יתיב לפניו) יבוא לפניו מקל בתיבתו לתיקון הנגינה, או בתיבה שלפניו אם היא מוקפת לו כי אז הוא כתיבה אחת, כגון וְהַכֹּהֵן (ויקרא ז ח) וְהַנָּכְרִי (דברים כט כא) וְאַבְנֵי־שֹׁהַם (שמות לה ט). ויאמר בעל טעמי המקרא ז"ל ודע כי המתיגה תהי' עם הז"ק בתחלת התיבה אם הי' התיבה בלי משרת לבער הגעיא מן האות אשר היא עליו כגון והכהן והדומים לו, והזקף גדול מרמז בו בעמידה נצבה עם המקל מפני שבא בלא משרת ובלא מתיגה מלמעלה כגון ויעמוד בין המתים (במדבר יז יג) ויבוא

עד לפני שער המלך (אסתר ד ב) עכ"ל, ובמקום אחר אמר והמתיגה אשר תהי' עם הז"ק לא תחשב משרת כגון והכהן המקריב אבל היא סי' לבטול הגעיא לפי שהמתיגה והגעיא לא יתחברו יחד עכ"ל, נשמע מיני' שהוא הי' גורס **ויעמד** בז"ג **בין** במרכא וכן מצאתי בכ"י של שנת נ"ד אכן יה"בי כתב כגירסת ספרינו.

(ודע כי מדייקת המקרא למדנו שלא יבוא קדמא וז"ק בתיבה אחת כ"א בתנאי שיהי' ההברה השנית של תיבה ראוי' לגעיא והיינו כשיש בינה ובין האות המנוגן שני שבאים רצופים דוגמת **ליחלאל ליחצאל**, בפ' פנחס, וכמוהם **ועל־צבא**, **שמר־לך** כי המקף מחבר שתי התיבות לאחת, או אף שאין ביניהם ב' שואין רצופים אבל יש ביניהם שוא נח ותנועה דוגמת **ואשריאל למלכיאל ומנחתם**, **ואבני־שהם** בשמות ל"ה ט', **ואברהם** ברא שי' י"ח ט"ז, וכמוהם **והבקר** במדבר ל"א ל"ח, **והבשר כל טהור** ויקרא ז' י"ט, **והכהן** כי הדגש אשר בבי"ת ובכ"ף מכפיל האות הנה בכל אלה ודומיהם יבוא ז"ק עם קדמא לפניו בתיבתו, אבל כשאין שם התנאים הנזכרים לא יבוא ז"ק כלל אבל יהי' תמורתו זקף גדול כגון **ואברם** ברא שי' י"ו י"ו. **וחמורים** במדבר ל"א פסוק ל"ה ול"ט, **לאחירם לאזני**

לארוך לפוה לישוב שבפ' פנחס כולם בז"ג כי אין באחד מאלה אחד מן התנאים הנזכרים, ועוד דע והבן כי כל התנאים הנזכרים לא הותנה כ"א כשאין לפני הזקף תיבה המוטעמת בפשטא אבל כשיקדם לו פשטא אז לעולם הזקף שאחריו הוא זקף קטן לא ז"ג אפילו בתיבה בת תנועה אחת כגון **ויקרא אלהים לאור יום** והדומים לו, ומלאנו מחלוקת בין הספרים והסופרים בתיבת **את־כספך** ויקרא כ"ה כ"ז, ונדומה לו **את־הדברים** בשמות ל"ד א' ודברים י' ב' שלפי עדות בעל א"ת הראשון דשמות הקדמא באלף בס"ם לא בה"א וקברו דדברים הקדמא בה"א לא באל"ף **ואת־כספך** האל"ף בגעיא, ואין טעם לשינויים האלה, אכן כבר קדמו הנקדן יהב"י וכתב בכולם הקדמא באל"ף, וכן מצאתים במקרא כ"י של שנת כ"ד, וכפי הנראה מחילופים אבל את כספך ואבל את הדברים דדברים דבר זה שנוי במחלוקת ב"א וב"נ, ודברי בעל א"ת דלא כחד מנהון).

ובמסרה פ' וארא גם בדה"א סי' י"ח מסר י"ו זוגין מתחלפין בטעמא בחד עבינא חד זקף וחד תביר וע"ש. ובערך אמר מסר ויאמר אלי יו"ד בטעם ז"ק ביחזקאל. ובערך אד **בן־אדם** ל"א בטעם ז"ג, ונפ' וישלח **ועמו** ק' בטעם זקף גדול. ובירמי' סי' מ"ח **אדור** ק' בטעם ז"ג. ובפ' וארא גם פ' פקודי **ואש** ג' בטעם זקף גדול,

ובפ׳ וישב ל״ח י״ד מסר **היא** ז׳ בטעם זקף גדול. ובסוף פ׳ לו י״א זוגין מן ב׳ ב׳ בענין קדמא רביע ותנינא זקף.

(**זרקא** הוא טעם בכ״א ספרים אבל בשלשת הספרים תילים משלי איוב מצאנו גם זרקא משרת והורכו שם להבדיל ביניהם והעמידו כל זרקא משרת בראש התיבה וכל זרקא שהוא טעם בסוף התיבה ולא זזו אותו ממקומו גם בכ״א ספרים, אכן יש לנגנו באות הראוי לניגון אם מלעיל ואם מלרע, לכן הרב׳ מן הסופרים הקדמוני׳ העמידו ב׳ זרקות באותן התיבות שניגונם מלעיל אחד בסוף ואחד באות הראוי׳ להנגן, וכן עשו בתלישא וכמו שעשו בפשטא).

זרקא אם היא בלא משרת אין עלי׳ הדבור, ואם יש לה משרת אחד לא יהי׳ כ״א שופר עילוי כגון **וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־יְשַׁעְיָהוּ** (ישעי׳ ז׳ ג׳). **כֹּה אָמַר יְיָ לִמְשִׁיחוֹ** (שם מה א), והיוצאים מתנאי זה הם תשע שבאים במרכא והם א) **כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל** (שמו׳ ל׳ יב), ב) **לָכֵן אֱמֹור לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל** (שם ו ו), ג) **בְּכֹל אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי** (ש״ב ז ז), ד) **וַיַּעֲלוּ בְּבַעַל פְּרָצִים** (דה״א יד יא)), ה) **נִסְפֶּה מִפְּנֵי־צָרֶיךָ** דד״ה (דה״א כא יב), ו) **וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב** (מ״א א׳ י״ד), ז) בני ראובן וגדי **וַחֲצִי שֵׁבֶט־מְנַשֶּׁה** (דה״א ה׳ י״ח),

קנה

ח) קנה נגד היושבים (רות ד ד), ט) בכל אשר התהלכתי דד"ה (דה"א יז ו).

(הן אלה תשע שהזכיר בן בלעם בטעמי המקרא שלו, גם החכם יהב"י הנקדן אלל לכן אמור ואלל כי תצא אמר בתשעה מקומות ישרת המרכא יחידה לזרקא, גם במסרה כ"י מסר תשע אלה, ואולם החכם ר"מ הנקדן בשער הנגינות שלו אמר נר מן יו"ד שבאים במרכא והזכיר כל אלה והוסיף אלל ויזבח שור ומריא גם חברו שבענין והוא שם בפסוק כ"ה וגם הוא במרכא בכל ספרינו, גם החכם הקדמון בן אשר הוציא מן הכלל העשרה הנזכרים, שוב ראיתי במס"ג ריש פ' אמור שמסרה י"א פסוקי' שהם במרכא לפני זרקא והוסיפה על העשרה חבירו של ויעלו בבעל פרצים, ובאמת לא מצאנו לו חבר כ"א ויבוא דוד בבעל פרצים (ש"ב ה' כ') וגם הוא במרכא בכל ספרינו אלא שאין ענינו דומה לאלה הנזכרים כי בכל אלה אין לזרקא כ"א משרת אחד ובדין זה אנו עסוקים עכשו לדעת אם הוא מונח או מרכא לכן אין לחבר עמהם ויבוא דוד בבעל פרצים כי יש שם שני משרתים לזרקא כי ויבוא באזלא לכן הוא נכנס בדין שני משרתי' לזרקא אשר יבואר בסמוך, ואע"פ שיש בידינו לתת טעם לכל הנזכרים ולומר שלכך באו במרכא בעבור שיש געיא בין המשרת והזרקא והוא הגורם למרכא כשיש שם ב' משרתים כאשר יבואר בסמוך, מ"מ אחרי שקדמונינו תפשו במנין

ואמרו

ואמרו שלעולם לא ישמש המרכא יחידי לזרקא כ"א במקומות הנזכרים לכן אין להוסיף עליהם, ובפרט שמצאנו כמה פסוקים בשרת גם בעילוי יחידי לזרקא אע"פ שיש אחריהם געיא)・

ואם ישרתו לזרקא שנים משרתים אם הראשון באות ראשון של תיבה הוא מונח והשני עילוי כגון שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד (שמות כ ט), הֵן קֵרְבוּ יָמֶיךָ (דברים לא יד), רוּחַ אֱלָהִין קַדִּישִׁין (דניאל ה יא)׳ ואם באו שני המשרתים בתחלת אותיות התיבה יהיו שניהם שופר עילוי כגון מִי שָׂם פֶּה (שמות ד יא) כִּי לֹא מוּעָף (ישעי ח כג) חוץ מן ב׳ שבאים במרכא וסי׳ וַיְהִי הוּא מְסַפֵּר לַמֶּלֶךְ (מ"ב ח ה), אֲשֶׁר לֹא מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל (דה"ב ו׳ ל"ב), ואם המשרת הראשון אינו באות ראשון כ"א באות שני ולהלן הוא אזלא והשני מונח או מרכא כגון וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה (שמו׳ ח ה) הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם (דברי׳ ל יט) הָרֹאשׁ כָּלֵב אֲנֹכִי (שה"ג ח) וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף (בראשית מא מה) ודומיהן; והמשרת השני לזרקא הראוי להיותו במרכא מלמטה בא משתי סבות האחת פסק והאחת געיא, ויש שכותבין אותו שופר מונח והוא כמו מרכא במהלקותיו, אשר ביניהם פסק כגון

וכתוב

וכתוב בספר ׀ וחתום (ירמי׳ לב מד) ועלה הגבול ׀ דבירה (יהושע טו ז) וכל דומיהן כשיש פסק בין המשרת והזרקא אותו המשרת יהי׳ מרכא, חוץ מן ב׳ מקומות במקרא שיש בהם פסק והן שופר עילוי והן ויאמר אלהם ׀ ראובן (בראשי׳ לז כב) הנה חרדת ׀ אלינו (מ״ב ד יג). ואשר ביניהם געיא כמו ויבוא יעקב מן־השדה (בראש׳ ל יז) וקח משענתי בידך (מ״ב ד כט) ודומיהן, חוץ מן ז׳ מקומות שיש בהם כמעט שינוי והם ואשר יבוא את־רעהו ביער (דברי׳ יט ה) אשר על פני בית־חורון (יהושע יח יד) וישלח חירם מלך־צר מלאכים (ש״ב ה יא) והבירי׳ דד״ה (דה״א י״ד א׳ ונכיחס במרכא בכ״י ומסר עליה ז׳ בטעם) את־ראש איש־בשת אל־דוד (ש״ב ד ח) באדין קריבו ואמרין קדם־מלכא (דניאל ו יג) ויעבירו קול בכל־עריהם (נחמי׳ ח טו) והקורא יטעים הגעיא בפיו או כתובה או לא כתובה. ובכ״א ספרים יש ג׳ מקומות שישרתו אולא ומרכא בתיבה אחת לזרקא וסי׳ ועל־איתמר ׀ בניו (ויקר׳ י׳ י״ב) אם־יצאו בנות־שלו (שופטי׳ כא כא) לאוצרות ׀ לתרומת (נחמי׳ יב מד)•

(כן זאת משפט הזרקא ותנאיו כפי אשר גדרו בן בלעם ובן אשר אלא

שבן אשר שיכה בלשונו מעט באומרו סימן דרך אזלא העולה היא למעל׳,
אם יש לפני׳ שופר וגעיא וזרקא עמהם קנויים כעימת שופר
למטה שכויי׳ [ר״ל כעימת השופר למרכא ישתנה] כמו **וּבְיוֹם
שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם** (במדבר י׳ י׳) **וְהִשְׁבִּיעַ
הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה** (במדב׳ ה כא) **יֵצְאוּ כָל־יִשְׂרָאֵל
הַנִּמְצְאִים** (ד״ה ב לא א) חוץ מן פסוקי׳ שבעה דרכם מזו נגרעה
יבוא עמהם תלשא או טרס מחובר בלי הרס וסי׳ ואשר יבוא את רעהו,
אשר על פני בית חורון, וישלח חירם מלך צור, את ראש איש בשת,
באדין קריבו, ואשר ישמיעו ויעבירו קול במחנה, וכן דרך פסק על זה
הדרך ירוץ, בדבר חרון, חוץ משני פסוקי׳ בטעמם כפסקי׳ שופר ופסק
עמה׳ שרוי׳ ואין כמוה׳ בכל הקריא׳, והם ויאמר אליה׳ ראובן, הנה חרדת
אלינו, וג׳ פסוקים כנוכים מאחריהם משתכים, אם ינאו בשת שילו,
ולאיתמר בכיו, לאוצרות לתרומות, וב׳ פסוקים מיוחדים בטעם
לא נפרדים מרכא ושופר וזרקא למודים וסי׳ ויהי הוא מספר למלך,
אשר לא מעמך ישראל, וכל שופר אחד לפני זרקא מיוחד חוץ מן עשר׳
פסוקים על זה חולקים ומדרך זה נתוקים, והם כי תשא את ראש וכו׳,
ככל הכתוב למעלה. הרי לך שני החכמים האלה משפט אחד חרלו
במשרתי הזרקא ובשבעת הפסוקים אלא שבן בלעם מנה וישלח חירם
דשמואל וחברו דד״ה ובן אשר השמיט חברו [או הסופר השמיטו בטעות]

והוסיף [או השופר בשגג'] תיבת במקנה, וגם זה במרכא בכל הספרי' וביה"בי אך הוא בדינו כי יש געיא בינו ובין הזרקא ולכן הוא במנה בכלל י"ח מאיילין אשר יבוארו בסמוך ועל שבעתם אשר מנה בן בלעם מצאתי מסור בגליון מסרה כ"י ז' בטעמא, ואולם בעיקר המשפט אין להם מחלוקת ושניהם הסכימו שפסיק או געיא אשר יהי' בין המשרת לזרקא הם הגורמים שיהי' אותו משרת מרכא לא מונח, ומעתה יתברר לנו בעל המסרת בערך טעם והזכירו גם בעל שער הנגינות באומרו:
ואם יש פסק בין המשרת לזרקא אותו המשרת מרכא כגון ועלה הגבול ו דבירה, או יש מאיילא בין אזלא לזרקא בלא פסק והם י"ח מקומות בקומש והא לך לשון המסרת, י"ח מאיילין מאריכין בין אזלא לזרקא באוריתא וסי'. א) ויבוא יעקב מן השדה, בראשי' ל' יו. ב) ויקרא פרעה שם יוסף, שם מ"א מ"ה. ג) ולקחת מן הדם אשר על המזבח, שמות כ"ט כ"א. ד) ויעבירו קול במחנה, שם ל"ו ו'. ה) כאשר יוסר חלב-הכשב, ויקרא ד' ל"ה. ו) והעמיד הכהן את האשה, במדב' ה' י"ח. ז) והשביע הכהן את האשה, שם ה' כ"א. ח) וביום שמחתכ' ובמועדיכם, שם י' י'. ט) כל תרומת הקדשי' אשר ירימו, שם י"ח י"ט. י) ויאמרו אליו בני ישראל במסלה נעלה, שם כ' י"ט. יא) ולא נתן סיחון את ישראל, שם כ"א כ"ג. יב) ואם החרש יחריש לה אישה, שם ל' ט"ו. יג) והיו לאחד מבני שבטי בני ישראל, שם ל"ו ג'.

יד) ובואו הר האמורי, דברי׳ א׳ ז׳. טו) כי ירחיב ה׳ אלהיך את גבולך, שם י״ב כ׳. טז) ואשר יבוא את רעהו ביער, שם י״ט ה׳. יז) ואכל פרי בהמתך ופרי אדמתך, שם כ״ח כ״א. יח) וסקלתם אותם באבנים, שם כ״ב כ״ד. כל אלו במאיילא וכל פסיקתא דכוותהון מאריכין במרכא אף לא במאיילא עכ״ל, וכן הוא במסרת כ״י כל אוריתא סלקין טעמיהון בר מן י״ח סלקין ונחתין וסי׳ ויבוא יעקב מן השדה וכו׳ כדלעיל, ומסיימת וכל פסקת נחתא בר מן ב׳ וסי׳ ויאמר אליה׳ ראובן, הנה חרדת אלינו, עכ״ל, וכבר הארכתי בזה בשום שכל לתורת אלקים מפורש אבל ויקרא פרעה שם יוסף ע״ש, ואחרי שבכל י״ח מקומות הנ״ל [חוץ מן ב] מצאנו געיא בין המשרת לזרקא והיא הגורמת למרכא לדעת בן אשר ובן בלעם כמבואר, גם ידענו בעדות בן בלעם שלגעיא ולמאיילא ולטפחא צורה אחת לכן נתברר שמאיילא וגעיא הם שמות נרדפים ובעל המסרה הזאת קרא מאיילא אל מה שקראו הם געיא והכי פירושו י״ח מאיילין שבתורה גורמים שישרת המרכא בין אזלא לזרקא, ולכן הביאו בן בלעם ובן אשר מן י״ח מאיילין הנ״ל למשל לקיום משפטיהם על הגעיא הגורמת למרכא, וכולם כמשפט בר מן ואשר יבוא את רעהו ביער שהכניסו בכלל הז׳, ולא נמצאו בתור׳ כ״א בי״ח מקומות הנ״ל אבל בנביאים וכתובים ימצאו רבים כמוהם, וכמוהם שמעי בן־גרא בן־הימיני (מ״א ב׳ ח) תיבת גרא

במרכא

משפטי הטעמים

במרכא בכל המדויקים וכ"י בעבור הגעיא במלת בן והוא ראוי לגעיא ע"פ הכלל שכתבו בן אשר והבלמשי וחכמים אחרים אשר העתקתי דבריהם בשום שכל בראשי' י' י"ח גם ל' ט"ז אצל ויבוא יעקב מן השדה, שמלת מן בגעיא כמבואר שם, ואגב גררא שמענו כי טעות נפל ברוב ספרינו בפסוק הנני עומד לפניך שָׁם ׀ עַל־הַצּוּר שמות י"ז ו', שנקדו מונח ופסק וגעיא וזה דבר שאין לו שחר כי לעולם קודם הפסק יבוא מרכא וכן קודם הגעיא מרכא כנ"ל ולכן צ"ל שָׁם אם בעבור הפסק או בעבור הגעיא, וראיתי ליה"בי בעין הקורא שלו שכתבו מרכא ופסק, ומן המסרה הגליונית שמסרה עליו י"ח בטעמא באורי' כשמע שמלת על בגעיא וכדעת בן אשר בחילופים וכ"כ בעל מנחת שי וא"כ אין צורך בפסק כי הוא מן י"ח מאיילין שמאריכין בלא פסק כנ"ל וכן מסתבר להכנים זה בכלל י"ח מאיילין ולהוציא ממנינם ואם הקריש יקריש לה אישה לפי שאין בפסוק ההוא שום מקום למאיילא, ואם איתא שגם הוא במרכא אף שאין שם מאיילא ולא נפסק הי' לו לבן בלעם ולבן אשר להוציאו מכללם דוגמת ואשר יבוא את רעהו ביער, אלא מסורתא כדאמרן).

ואם יש להרקא ג' משרתים אז הראשון תלישא קטנה והשני אולא והשלישי כמשפטו כמו וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר (דברי' יט ה), וַיִּשְׁלַח הָאֱלֹהִים

מלאך

מלאך ׀ לירושלים (דה״א כ״א ט״ו).

ואם יש לזרקא משרתים יותר מן ג׳ האמורים ת״ק אזלא ועילוי כל אשר לפני התלישא הם עילויים כגון הנני עומד לפניך שם על־הצור (שמות יז ו) והדומים לו·

זרקא לעולם אחרי׳ סגולתא חוץ מן אחד והוא כה אמר יי׳ למשיחו לכורש ׀ אשר־החזקתי בימינו, וכבר נתבאר זה לעיל שער א׳ פ״ב.

(ובמס״ג בפ׳ לו מסר ג׳ ויאמרו בטעם זרקא ר״פ. ובפ׳ פנחס מסר ז׳ שמות בטעם זרקא).

יתיב אין לו משרת וקריאתו כקריאת פשטא ובמקום פשטא הוא (וכ״כ במכלול דף כ״ט א), אמנם אם הנגינה בראש נקרא יתיב, והוא כמו מהפך בצורתו אך קטן הוא ממנו ונקוד חוץ מן הנקודה לצד ימין כגון אלה בני בלהה (בראשי׳ מו כה), ככה (אסתר ו ט) הוי המרבה (חבקוק ב ו) ואם אין הנגינה נקראת בראש תיבה הוא פשטא כגון ולו שתי נשים (שמואל א׳ ב׳) וידבר אלהים, לחם תנופה שתים (ויקרא כג יז) העבד ישראל ירמי׳ ב׳ י״ד) ויאמר בן בלעם וז״ל ודע אם הי׳ משפט היתיב יהי׳ עם החלת אות בתיבה [ר״ל בהברה ראשונה] ומי שקורא

שהים

משפטי הטעמים

שְׁתַּיִם ביתיב מהפך והוא באות השלישי לא עשה יפה לפי שהנחת הדיבור שתים נהי' עם אות הגימ"ל ועל זה הענין יתכן להיות בפשטא מלמעלה שְׁתַּיִם ולכך אתה רואה בספרים הטובים שְׁתַּיִם, ואל תתמה על דיבור שְׁתַּיִם שעיקרו אֶשְׁתַּיִם כי הוא כמו אשה אל אחות' ואין זאת כ"א חיבור לדבר אחד ולכך עיקר שְׁתַּיִם הוא אֶשְׁתַּיִם עכ"ל וברור שרומז אל שְׁתַּיִם מוסבות דלתות שְׁתַּיִם הכתובים ביחזקאל מ"א כ"ד שהם ביתיב ברוב הספרים ול"ל בפשטא וכ"ה בס"ס בעדות מנחת שי. וגם אף אם הנגינה בראש תיבה ותיבה שלפניה מוקפת לה הוא פשטא כי אינו חשוב כבראש תיבה אלא כמו באמצע כי שתי תיבות כשהם מוקפות אינם חשובות כשנים רק כאחת כאשר פירשתי בדין מכרבל, כגון ולא־בָאוּ לגבול מואב (שופטי' יא יח), ונקוט האי כללא בידך למהפך ולדרגא ולמרכא (ר"ל המשרת השני הבא קודם המהפך או הדרגא או המרכא הוא מונח או אולא והתנאי על זה הוא) אם יש להם משרת והוא בראש התיבה הוא מונח כגון כִּי לֹא ילדה (בראשי' לא), דֶּגֶל מחנה ראובן (במדבר ב' י') דֶּגֶל מחנה אפרים (שם ב' י"ח), ואם אינו בראש תיבה הוא אולא כגון אשר דִּבֶּר

משה

מֹשֶׁה (דברים א א)· נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים ׀ נִפְתַּלְתִּי (בראשית ל ח) אַחַד עָשָׂר יוֹם (דברי׳ א ב), וכן אף אם הוא בראש תיבה אם היבה שלפניו מוקפת לו עוד הוא אולא כי הכל כתיבה אחת וא״כ אינו בראש תיבה כגון אַל־נָא תְהִי מְרִיבָה (בראשי׳ יג ח), ואחר היתיב לא תבוא לעולם פשטא (ר״ל תבואה וכן כתב יה״בי בשם הורעות הקורא י״א יתיבין סמוכים לפשטא מלפני׳ ואין מלה ביניהם) כי אם בי״א מקומות* וסי׳ א׳) אוֹ בִנְבֵלַת (ויקרא ה ב), ב) אֶת סִיחוֹן (דברי׳ א ד) ג) כִּי מָאֲסוּ אֵת תּוֹרַת (ישעי׳ ה כד), ד) אִישׁ יוֹשֵׁב (ירמי׳ כב ל), ה) כָּל מַעֲבַר מַטֶּה (ישעי׳ ל לב), ו) אִישׁ אַחֲרֵי שְׁרִירוּת (ירמי׳ יו יב), ז) שֶׁקֶר הַנְּבִיאִים (שם יד יד), ח) דִּי כָל־מֶלֶךְ רַב וְשַׁלִּיט (דניאל ב י), ט) דִּי מַלְכוּת (שם ז כז), י) כָּל הֲרַד רעזרא (ט ד), יא) דִּי מְדִינַת עֲבַר נַהֲרָא רעזרא (ו ח), וכל זולתם שתמצא במקרא צורת שופר הפוך קודם הפשטא ידוע תדע

שאיננו

*) ור״א הלוי בספרו טוב טעם באומרו בתמונת היתיב בי״א מקומות השרת היתיב לפשטא, לא דק בלישנא כי היתיב מלך הוא בכל מקום ואיננו משרת והעד שבג״ד כפת שאחריו דגוש לעולם, אכן כוונתו שבי״א מקומות יהי׳ יתיב במקום מהפך המשרת לפשטא. והוי לי׳ להזהר בדבריו.

שאיננו הטעם יתיב אך הוא מהפך משרת הפשטא, ואם תמצא שני שופרות הפוכים תכופים הראשון יתיב והשני מהפך משרת הפשטא כמו אֶרֶץ כִּי תחטא לי (יחזקא' יד יג) כי לא יתכן כלל שישרתו לפשטא ב' שופרות הפוכין אלא הראשון יהי' יתיב והשני מהפך המשרת לפשטא, וכן אם תמצא שופר הפוך ומרכא קודם לפשטא הנה הוא שופר יתיב כי לעולם לא יתחברו לו בשירותו שופר מהפך ומרכ' יחד.

טרם הוא גרש וישמשהו עד ה' משרתים, ואם אין לו כ"א משרת אחד והוא בתיבה שלפניו, אם הוא באות ראשונ' הוא מונח כגון הֵן הֵנָּה (במדבר לא יו), הֵן הֶרְאָנוּ (דברי' ה כא) תַּחַת הַנְּחֹשֶׁת (ישעי' ס יז) כִּי אבינו (דברי' לא כ', כן הוא במקצת ספרים מלת כי במונח וכן הוא במקרא כ"י של שנת כ"ד אכן נרשם במקף וכן כתב יה"בי בספרו עין הקורא וז"ל כי־אבינו במיעוטים כי ולא נראה לי עכ"ל). כִּי הִנֵּה (ש"א כו ח), וכן לגרשיים כִּי תִשָּׂא (שמות ל יב), ואם אינו באות ראשונה הוא אזלא כמו וַיִּקַּח תְּרָח (בראשי' לא יט) ואם המשרת בתיבת הגרש כמו כן הוא אזלא (וגם זה דוקא בהברה השנית של תיבה) כמו וּסְמַכְתָּ (שמות כט כו) והסירותי (יחזקאל י"א י"ט ול"ו כ"ו) והרסתי (שם יג יד) והביאותים

ירמי'

(ירמי׳ כה ט) וסלחת (מ"א ט לו), ואם יש לטרם הברה אחת אחריו בתיבתו אז הוא גרש במקל אחד כמו שפירשתי הן הנה כי אבינו, ויעש ויאמר אבל אם הוא בהבר׳ אחרונה אז הוא גרשיים בשתי מקלות כגון כי תשא (שמות ל יב) ויהי ברכת יי (בראשי׳ לט ה) ויאמרו איש אל־אחיו (שם מב כא) וישמע יתרו (שם יח א) (בין שיהי׳ לו משרתו לפניו בין שלא יהי׳ לו משרת כלל) אמנם אם המשרת אזלא (וזה כשהניגון בתיבת המשרת בהברה ב׳) אינו רק במקל אחד ואפילו הוא בהברה אחרונ׳ כגון ויגש אליו (בראשי׳ מד יח), וכן כשהמשרת עמו בתיבתו כגון והסירותי לב האבן.

(והחכם בעל טעמי המקרא השלים הדין הזה באומרו ואם הי׳ אחר הטרם רביע לא יהי׳ משרתו עמו בתיבתו, והאמת שעל פי התנאי הזה יתבארו כמה שינויי טעמים הנזכרי׳ במסרה כגון והיתה ג׳ בטעם אזלא וגרש בנביאים וסי׳ והיתה נבלת נובל (ישעי׳ כח ד), והיתה נבלת העם הזה (ירמי׳ ז לג), והיתה חרפה וגדופה (יחזק׳ ה טו), ושלשה אחרים והיתה בגרשיים וסי׳ והיתה הפצירה (ש"א יג כא), והיתה קבל היום (לפני׳ ב ו) והיתה נבלת איזבל (מ"ב ט לז) שלשה אלה בגרשיים בעבור הרביע שאחריהם, ועוד במסרה ויאמרו ששה בגרשיים בר"פ והיינו בעבור הרביע שאחריהם, אף שבאחד מכהן מונח

לגרמי' קודם הרביע והוא ויאמרו הבה נבנ' (בראשי' יא ד) נראה שלא קשה על הלגרמי' בעבור הרביע שאחריו שהוא העיקר ולא בא הלגרמי' כ"א להפסיק בין שני המונחים כמבואר במשפטי הרביע).

ואם ישרתו לטרס שנים משרתי' הראשון לעולם תלישא קטנה והשני לעולם אזלא ואפילו בהברה ראשונה בתיבת הטרס ואף כשיש אחריו רביע כי לעולם אחרי ת"ק יבוא אזלא לפני טרס כגון ויאמר יי לו עוד (שמות ד ו) ויעש לו אהוד חרב (שופטי' ג יו), (וזהו ל' המסרת במערכת ערך טע, ד' מילין בטעם תלישא קטנה ואחרי' אזלא וטרס בתיבה אחת וסי' ויהי כל־הנופלים (יהושע ח כה), לא־תעלו ולא־תלחמו (מ"א י"ב כ"ד, וד"הב י"א ד') ומתתיהו ויפלהו (דה"א טו יח), את תבנית האולם ואת־בתיו (דה"א כח יא) עכ"ל ולכאורה הי' נראה להגי' ה' מילין במקום ד' מילין כי לא תעלו ולא תלחמו הוא במלכי' גם בד"ה ושניהם באזלא גריס בכל ספרינו והי' לו לבעל המסרת לסמן אי דמלכים אי דד"ה, אכן במקרא כ"י ישן מצאתי האי דד"ה ולא־תלחמו בגרשיים, ומ"מ קשה מאי אולמא האי מהאי. ונראה עוד שמה שאמרו שאחר תלישא קטנה יבוא לעולם אזלא קודם הטרס לאו דוקא ת"ק אבל גם כשיש לפני הטרס ת"ג ותיבת הטרס ראוי לשני טעמים גם שם ישרת אזלא בתיבת הטרס אף

כשאחריו

כשאחריו רביע, דאי לא תימא הכי יקשו כמה פסוקים כגון דגנך ותירושך ויצהריך (דברי׳ ז׳ י״ג) מכל־אויביך מסביב (דברי׳ כה יט) בן אלישמע מזרע המלוכה (מ״ב כה כה) ואת האזוב (ויקרא יד נא) ודומיהן ונראה שהתלישא שלפניהם גורמת כל אלה כי בכמה מקומות משפט אחד לת״ג ולת״ק בשכונת הטעמים.

ואם יש לטרס ג׳ משרתים או יותר כל אותם שלפני התליש׳ קטנה הם מונחים כגון ויקחו אליך פרה אדמה תמימה (במדבר יט ב) ויוציאו את עצמות מלכי־יהודה ואת־עצמות־שריו (ירמי׳ ח א).

(ובדניאל סי׳ ג׳ מסר באדין ה׳ בטעם גריש ובס׳ שמות מסר ויאמר יי י״ב בטעם קדמא ואזלא, וחמשה בס׳ דברים כמסר במערכת. וד׳ בירמי׳ כמסר ריש ירמי׳. והנה ארך היריעה האחת דציווי יריעות המשכן והאהל בפ׳ תרומה הם במונח לגרמי׳, ובהריהם דעשיי׳ בפ׳ ויקהל בגריש, וכמו שנמסר עליהם דפקיד יתיב ודעביד קאים, וסיבת השינוי נ״ע).

טפחא היא טרחא ולא ישרתנה לעולם כ״א מרכא רק בי״ד מקומות ישרתנה דרגא עם ב׳ מרכות והם תרין חוטרין (עיין מכלול דף כ״ע א׳ מדפוס פירדא) וסי׳, א) ויבא לו יין

ויִשת

וישת (בראשי' כז כה), ב) למה תעשה כה (שמו' ה טו),
ג) אשר לא צוה (ויקר' י א), ד) הלא טוב לנו (במדב'
יד ג), ה) ויקרא לה נבח (במדב' לב מב), ו) אני יי
נעניתי לו בא ברב גלוליו דיחזקאל (יד ד), ז) ויחנו
אלה נכח אלה (מ"א כ' כ"ט וקשה שהרי כאן יש לו ג' משרתי'
והרב בעל טעמי המקרא בפירוש אמר שלא יהי' לו יותר מן ב' משרתי'
על זה האופן, ואפשר שמלת נכח ל"ל במקף אף שאין כן בכל ספרינו),
ח) אשר לא הגיד לה דמלכים (א' י ג), ט) וקבירו דד"ה
(ב', ט' ב'), י) ויהי ריב ומדון דחבקוק (א ג), יא) הלא
זה אוד (זכרי' ג ב), יב) ודי לא ידע (עזר' ז כה), יג) ויהי
לב לעם דעזרא (נחמי' ג' ל"ח), יד) וינח לו אלהיו
(דה"ב כ ל). ויאמר החכם בעל טעמי המקרא בי"ד מקומות
אלה ישרתו הדרגא עם ב' מרכות ביחד לטפחא, ולא יהי'
לו יותר מן ב' משרתים על זה האופן, ולא תשרתה המרכא
בתיבתה עמה לעולם כ"א בח' מקומות והם, א) בכל־
מושבותיכם לדורותיכם (ויקר' כג כא), ב) את־
כל־ההרותיה בקע (מ"ב טו טז), ג) מבליגיתי (ירמי'
ח יח), ד) ומכל־גלוליכם (יחזקא' לו כה), ה) מכל־
תועבותיכם דיחזקאל (מד ו), ו) כי־למבראשונה

(דה״א טו יג), ז) ונבזביתך דדניאל (ה יז), ח) שֶׁהֵם הרהיבוני (ש״ר ו ה), וסימן מה״ם גת״לוש, ומלבד אלה הח׳ לא יתחברו עמה כ״א געיא, והשמר בזה שתגעה כל תיבת טפחא שיתכן להיות עמה געיא מלבד אלה הח׳, ואם שרת אותה משרת בתיבה אחרת יהי׳ לעולם מרכא כגון אֵת השמים (ברא׳ א א) והדומים לה. טפחא נוטה לימין ומרכא לשמאל וסי׳ וימיני טפחה שמים.

משפט כי לא. כתבו החכם בן בלעם בטעמי המקרא גם החכ׳ הנקדן בשער הנגינו׳ שלו וז״ל כל ג׳ תיבו׳ שהראשונ׳ כי והשני׳ לא והשלישית טפחא, הסתכל בתיבת הטפחא אם אות הראשונה מתיבת הטפחא נגקדת במלך תהי׳ תיבת כִּי במרכא ותיבת לא־מוקפת לתיבת הטפחא כגון כִּי לא־נסב (ש״א יו יא) כִּי לא־כלו רחמיו (איכ׳ ג כב) כִּי לא באתם עד עתה (דברי׳ יב ט) כִּי לא־האמין (ברא׳ מה כו) ויוצא מן הכלל תיבה אחת כי־לֹא תעבור את הירדן (דברי׳ ג כז) שמלת כי במקף ולא במרכא אע״פ שיש מלך באות הראשון מתיבת הטפחא; ואם יש חטף באות ראשונה מתיבת הטפחא תיבת כי תהי׳ מוקפת לתיבת לא ותיבת לא תעמד במרכא כגון כי־לֹא דרשנוהו (דה״א

יג ג) כי־לא ביד יקחו (ש"ב כג ו) כי־לא בכח (ש"א ב ט), וזה התנאי נוהג במרכא לשרת הטפחא, עכ"ל, ושניה' העידו על כי לא תעבור את הירדן הדברים שהוא יוצא מן הכלל, וכ"כ יהב"י בעין הקורא שלו, והדבר תלוי במחלוקת בן אשר ובן נפתלי כפי הכתוב בחילופים ואחזו בדעת ב"נ שלא כמשפט ושלא כהלכה וזה תימה, ומצאתי במקרא כ"י של של שנת נ"ד כי לא־כמשפט.

לגרמיה ו ישרתוהו עד ב' משרתים והם ב' מרכות כגון כי המלט אמלט ו (ש"א כז א) וכגון אשר בית ישראל ו (יחזקאל מו), והשופר הבא עם המקל אשר בין שתי התיבות הוא לגרמי', והאות אשר השופר תחתיו הוא המחלק השובר את הפסק ואינו על אחת מכל האותיות אלא מודיע שזה השופר הוא לגרמי', ועיין לעיל שער א' פ"ב • (ונריש פ' כי תשא מסר זה ו ג' בטעם מונח לגרמי', וחד וזה ו פרשגן דעזרא ז' י"א, ע"ש. וכבר כתבתי לעיל בסוף הטרם כי ארך היריעה דמשכן ואהלו בפ' תרומה הם במונח לגרמי' ע"ש) •

פזר קטן כל משרתיו שופרות מונחים ואין בו חילוק במשרתים. ובמערכת ריש אות ב' מנה כ"ע מילין כגון ב' ברים

תבותא ופזרין. ונערך זה מסר הזה ג׳ בטעם, ונערך כי כ״ג בטע׳ פזר. וביהושע סי׳ כ׳ והיה י״ג בטע׳ פזר. ובפ׳ תלוה ואתה ד׳ בטעם פזר. ובפ׳ בשלח ויי ב׳ בטעם פזר. ובשמואל ב׳ סי׳ כ״ג ואמרת ג׳ בטעם פזר. ובפ׳ כי תשא ויאמר י׳ בטעם ובפ׳ וישלח על־כן ט׳ בטעם פזר גדול, וצ״ל ק׳ ולהוציא מהם כי על כן הוא מרפא דירמי׳ גם בכ״י איכנו).

פזר גדול שהוא קרני פרה לעולם ישרתו גלגל שהוא ירח בן יומו, והוא בששה עשר מקומות במקרא וסי׳ נמסר בסוף ס׳ יחזקאל ומגלה סוף סי׳ ז׳ ונחמי׳ סי׳ י״ג, בד׳ מקומו׳ מהם ישרתוהו ב׳ משרתים, ובה׳ מקומות ישרתוהו ג׳ משרתי׳ וישרתוהו ד׳ משרתים בג׳ מקומות, ויש לו ה׳ משרתים בב׳ מקומות ובב׳ ו׳ משרתי׳, וכל משרתיו חוץ מן הגלגל הסמוך לו כולם מונחים (ודע כי שם במס״ג בסוף יחזקאל מסיים ב׳ מנהון בשש׳ משרתים לבר מן הגלגל הסמוך לו וזה תימא כי לא מצאנוהו כן כ״א במקום א׳ והוא בפסוק והכותר לכפית שם ביחזקאל ואין זולתו אבל בזכרו והוא בפסוק ומה תחין דעזרא ו׳ ע׳ לא כמלאו כ״א שזה עם הגלגל לא זולתו, וכן בלעם לא אמר כ״א בב׳ מקומו׳ ישרתוהו ו׳ משרתי׳ והביא לדוגמא והכותר לכפית ומה תחין. ועיין עוד לקמן שער ג׳ פ״ג).

פשטא כך משפטה, אם ישרתנה משרת אחד ואין בין

משר׳

משר׳ לפשטא לא מלך ולא חטף בראש התיבה משרתו מרכא היתה תהו (בראשי׳ א ב) אלוף נחת (שם לו ז), הן עוד (שם כט ז), ידע שור (ישעי׳ א ג) יוצר אור (שם מ״ה ז׳), אבותיכם בי (ירמי׳ ב ה), האלהים אני (שם ה ז)׃

אבל אם יש מלך אחד או חטף אחד בראש התיבה אז ישרתנו מהפך כגון והגותם אותו (ויקרא כג מא) וידבר משה (במדבר יד לט), ויהי השמש לבוא (בראשי׳ טו יב) שלש סאים (שם יח ו) מזריע זרע (בראשית א יב) (ובמקצת מדויקים מלאנו ואותי יום ! יום ירדופן (ישעי׳ כח ב) במהפך בענור שיש פסק אחריו וכן כראה כבון כי לעולם יבוא פסק בין ב׳ תיבות תאומות כמבואר בשער הפסיק). ואם ראית על המלה שני פשטין הרי סומך הקריאה על הראשונה לפי שהאות הראשונה היא המחלק, הלא תראה שהתי״ו של תהו הוא המחלק הדיבור, והשנית נכתבת שלא יחשוב אדם שהראשונה אזלא.

ואם ישרתו לפשטא שני משרתים אם הראשון באות ראשון של תיבה הוא מונח והשני כמשפטו המפורש מרכא או מהפך כגון כי לא ילדה ליעקב (בראשי׳ ל א), כי ארץ פסילים היא (ירמי׳ נ לח), ליל שמורים

הוא

הוא (שמות יב מג) , אבל אם אינו באות ראשון הוא אזלא והשני כמשפטו מהפך או מרכא כגון ובי מי אנכי, אשר אמרו לרואים (ישעי׳ ל׳) אחד עשר יום (דברים א ב) (אכן מלאכו מונח לגרמי׳ קודם פשטא בג׳ מקומות כמבואר לקמן שער ג׳ פ״ב בדין הלגרמי׳). ומלאכו ב׳ מלים באורייתא מכוונים באזלא ומהפך והם ובאחיכם (ויקרא כה מו) כל־העדה (במדבר כ א) , וחד באורייתא באזלא ומרכא והוא המאכילך מן (דברים ח י״ו) (וכולם כמשפט כי כן מדרך המתג להשתנות למשרת כשאיננו בהברה ראשונה של תיבה , ובמסרת בפ׳ בהר מסר ו׳ מלין באזלא ומהפך בתיבה אחת , וכולם כמשפט).

ואם ישרתו לפשטא ג׳ משרתי׳ הראשון לעול׳ תלישא קטנ׳ והשני לעול׳ אזלא אף באות ראשון של תיבה (כי המשרת שאחר התלישא קטנה לעולם אזלא) והשלישי כמשפט כגון ונבקע הר הזיתים מחציו (זכרי׳ יד ד).

ואם יש לה יותר מן ג׳ משרתים כל שלפני התלישא קטנה מונחים הם כגון וישלח חזקיה מלך יהודה אל־מלך־אשור׀ לכישה׀ לאמר חטאתי (מ״ב יח יד) המשרתים הבאים קודם התלישא כולם שופרות מונחים (ואחר התלישא לעולם אזלא ואחר האזלא לעולם

או שופר הפוך או מרכא כל אחד כפי משפטו המפורש לעיל ·

ויש פסוק אחד נחלקו עליו בן אשר ובן נפתלי והוא **ואתן נום על אפך** (יחזקא' יו יב) זה קורא **ואתן נום** בשופר הפוך באל"ף וזה קורא **ואתן** במרכא בתי"ו ושניהם על יסוד אחד , (כן מצאתי בקונטרס אחד לחכם קדמון , ופשוט הוא שמחלוקתם בשיקול הדעת אם יותר טוב להעמיד המלה מלעיל ולקיים המהפך או להעמידה מלרע ובמרכא . ולפי גירסת חלופי ב"א וב"נ מדפוס ויניציא של רע"ו יהי' דעת ב"א במרכא מלרע וכ"ה בספרינו גם בכ"י של שנת כ"ד).

רביע אם יש לו משרת אחד הוא שופר מונח כגון **ולא יכלו** (שמות ט"ו כ"ג) , **או־אז יכנע** (ויקרא כ"ו מ"א) **ובפרשכם כפיכם** (ישעי' א טו) .

ואם יש לו שנים משרתים הראשון דרגא והשני מונח כגון **שתי כתפות חוברות** (שמו' כח ז) **כי על־אפי ועל־חמתי** (ירמי' לב לא) **אשר הבאשתם את־ריחנו** (שמו' ה כא) , **והוא לבדו נשאר** (בראשי' מב לח) , **רעה עמך בשבטך** (מיכ' ז' י"ד) .

ואם ישרתוהו ג' משרתים יהי' הראשון שופר מונח והשני

דרגא והשלישי מונח כגון לא מבני ישראל המה (ש״ב כא ב), גם בן ואח אין־לו (קהלת ד ח). ובחמש מקומו׳ ישרתנו מונח בתיבתו והם ׳ תעצבו (בראשי׳ מה ה), אנא חטא (שמו׳ לב לא) ואסערם (זכרי׳ ז יד) ואילו (קהל׳ ד י), בלטשאצר (דניאל א ז).

ולא יהיו לעולם שתי שופרות ואח״כ רביע, ואם יהיו הראשון פסק לגרמי׳ יהי׳, כגון מכל ׀ הבהמה הטהורה (בראשית ז ב), ואת ׀ שעיר החטאת (ויקר׳ י טז), ואם יהיו שלש מילין יהי׳ במלה הראשונה שופר והשני׳ במקף או הראשונה במקף והשני׳ בשופר כמו הרם את־מטך (שמו׳ יד טז), הלא־זה הדבר (שמו׳ יד יב).

ויש הרבה שיהי׳ הרביע לבדו בלא טעם יקדימו כמו והארץ (בראשי׳ א ב), ויקח (שם ב כא), ואחר (שמו׳ ה א). (ויאמר ר״א הלוי בספרו טוב טעם פ״ח כל מלה זעירא כגון או כי מי לא זה נהסמכן אל רביע יבטל המקף כגון או נפש (ויקר׳ ה ב). (ובמסרה פ׳ כי תבא ארור ה׳ בטעם רביע. ובסוף פ׳ נו י״א זוגין מתחלפין מן ב׳ בענין קדמא רביע תליתא זקף. ובמערכת ערך אד וו״י ח׳ ר״פ בטעם רביע. ובערך לכן לכן ה׳ בטעי׳. ובערך כן לכן כ״ג בטעם רביע ביחזקאל, ויש שם טעות בסוף

ובמקום

ובמקום את ידי כ"ל את שבות והוא גם בסימן ל"ט כ"ס).

התביר אם שרתו משרת אחד בתיבתו לא יהי' כ"א מרכ', והתנאי על זה הוא אם תהי' התיבה אשר בה התביר במתג וחטף כגון צרי לפני חטף המניע או חולם לפני חטף שהוא מתוג או קמץ לפני חטף מתוג, אז יהי' המשרת מרכא במקום המתג בתיבת התביר כגון ויצאו (שמות לה כ) וישבו בבאר שבע (דה"א ד כח), את יושבי העיר (דברי' יג טו) התבוננו (ירמי' ט טז) ישתרגו (איכה א יד) ויגעו (יהושע ח טו), בר מן חד שיש עם אות המרכא חירק והוא בבירתא די במדי (עזרא ו' ב' כן הנכון לפי דעת החכם וכן מצאתיו בכ"י ישן ומדוייק ולא כבספרינו), אבל אם הוא חטף פתח אין משרתו מרכא בתיבתו בר מן ג' והם וידרוש חזקיהו על הכהנים (דה"ב לא ט), אל תלחמו (דה"ב יג יב) ותעלו על שפת לשון (יחזק' לו ג) ואין זולתם, ואילו לא אחזו אילו הג' הייתי סובר כי ורחצו (שמות ל יט) יקרא כמו כן במרכא ותביר וכל הנוהג כמנהגו. ואם ישרת לתביר משרת אחד בתיבה אחרת זולת תיבת התביר יהי' או מרכא או דרגא, והתנאי על זה הוא אם יש בין המשרת לתביר שני מלכים או חטף בראש תיבה ומלך אז המשרת הוא

דרגא

דרגא כגון אהרן הכהן (ויקרא ח ו), ויקם יהושע
(יהושע ח ג) וילנו העם (שמות טו כד), וישב על־
ברכיה (מ״ב ד כ) ושני אדנים (שמות כו יט) כי נחש
ינחש (בראשי׳ מד טו) שהחטף בראש תיבה הוא מלך בכמה
מקומות אצל הנגינות; גם אם יש ביניהם מלך והטף בראש
תיבה כמו כן המשרת דרגא כמו ויי המטיר על־סדם
(בראשי׳ יט כד); גם אם יש ביניהם מלך ושני חטפין רצופים
כמו כן המשרת דרגא כגון וכי תזבחו (ויקרא יט ה) ביום
זבחכם (שם יט ו); גם אם יש ביניהם מלך וחטף פתח
או מלך וחטף סגול הרי הם נחשבים כמלך וישרת דרגא, גם
אם אין ביניהם כ״א מלך וחטף מניע מ״מ המשרת דרגא כגון
אשר קנה יעקב (יהושע כד לב) ויגש יעקב (בראשי׳ כז
כב) ואשר תאמרו אלי אתן (בראשית לד יא) אבל אם
אין ביניהם כ״א מלך אחד או שאין ביניהם מלך כלל אז
המשרת מרכא כגון ויכם דויד (ש״א ל יז) ושרה
שומעת (בראשי׳ יח י), שה תמים (שמות יב ה) כי לא
שונא הוא (דברי׳ יט ו) ויקרא שם אברם (בראשי׳
יג ד); גם כשאין ביניהם כ״א מלך וחטף מובלע ישרתהו
המרכא כגון אשר לקחו (ש״א ל טז) כי עזבו (ירמי׳ יז יג)

כי

משפטי הטעמים ·

כִּי לֹא קִדְּמוּ דסוף עזרא (נחמי' י"ג ב' בספרינו לֹא בדרגא וכן בכ"י ישן אבל בכ"י של כ"ד כִּי לֹא קִדְּמוּ, אבל אשר לקחו וכי עזבו שניהם במרכא במדויקים ובכ"י וכדעת המחברים בעל טעמי המקרא ובעל שער הנגינות כי שניהם הביאו הפסוקים הנ"ל למשל על המרכא, ומזה נגלה טעות המדקדקים האחרונים האומרי' שהמתג מניע השוא שאחריו והחכמים האלה שניהם העידו שהשואין האלה שוכנים לא מניעים, וכן דעת הראב"ע בספר צחות ע"ש)

וי"ג יוצאין מכלל זה שהמשרת דרגא אע"פ שאין בין המשרת לתביר רק מלך אחד . או מלך וחטף מובלע וסי' נמסר במס"ג בפ' משפטים (ובלשון המסרה הזאת בעצמו תמצא בשער הנגינות והלשון מבולבל גם בפרטן אינן כ"א י"ב, ומצאתי בס' משפטי הטעמים המיוחס לר' אהרן בן אשר שאמר גם הוא י"ג יוצאין מן הכלל הזה אבל בפרטן לא מסר כ"א י"ב והשמיט איזה פסוקים המנויים במסרה שלנו והביא אחרים תחתיהם, ואח"כ מנה עוד שלשה ואמר שהם במחלוקת שנויים, שוב מצאתי להחכם בן בלעם בספרו טעמי המקרא שאמר ט"ו יוצאין מן הכלל ומנה יתרון אבל שנים במניינם מן הבאים כמשפט על פי כללו, וכאשר ראיתי המבוכה הגדולה הזאת חקרתי ודרשתי אחריהם ואחר המסרה הגליונות אשר לכל אחד מהם בספרי הדפוס וכתבי יד ומצאתי שעל

מקצתם

מקצתם כמספר י"ב ועל מקצתם י"ג ועל מקצתן ט"ו, וכאשר קבצתי הפסוקים כולם מכל דברי החכמים הנ"ל מצאתי מספרם עלה יותר על כך ט"ו ובררתי מהם אותם שבאו בדרגא על משפטם ונשארו לי ט"ו מהם הבאים בדרגא שלא כמשפטם, והסירותי מהם שלשה השנויים במחלוקת והנה נשארו י"ב על נכון ואלה הם: א) ואברהם הָיוֹ יִהְיֶה (בראשית יח יח) ב) וכי יִגֹּף שׁוֹר־אִישׁ (שמו׳ כא לה), ג) לְךָ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין (ויקרא ז לג) ד) וכל אשר אֵין־לוֹ דמשנה תורה (יד י), ה) וישלחם יהושע וילן בֵּין בֵּית־אֵל (יהושע ח ט), ו) וקברו וישם אותם ארב (שם פסוק יב), ז) אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ־נַעַר (ש"א ל יז) ח) עתה יְדַעְלָנוּ (ש"ב כו) ט) הֲפֹךְ יָדְךָ דה"ב (ב יח לג), י) כי לֹא יָכְלוּ לעשותו (דה"ב ל ג), יא) כל אשר תִּמְצָא יָדְךָ (קהלת ט י), יב) כְּשֹׁד שַׁלְמַן בית ארבאל (הוש׳ י יד) ואינן שנים עשר, ועל שלשה פסוקים נחלקו הספרים והסופרים הראשונים והם אלו ובני אשר ימנה וישוה (בראשית מו יז) וחבירו (דה"א ז ל) ומיכאל וישפה (דה"א ח טז), אלה השלשה במחלוקת שנויים במקצת ספרים הם בדרגא וכן מצאתים בכ"י ישן בדרגא ועל כל חד מסר ט"ו בטעם, ובמקצתן במרכא; גם בחילופי ב"א וב"נ מצאתי מחלוקת אלא הפוך ידך ואלא ימנה וישוה; וא"ת מה נשתנו שלשת אלה מכל

קבידהם

הבריהם ובמאי קא מפלגי והרי יש ביניהם שו"א מניע ומלך וא"כ דינם בדרגא כמבואר לעיל, ומה כשתנו ובני אשר ימנה וישוה, ומיכאל וישפה מן ובני שמעון ימואל וימין ובני יהודה ער ואונן שהם בדרגא בלא מחלוקת וכמשפטם? וי"ל שכשתנו בעבור היו"ד הדרוקה שאחר השו"א המניע וידענו כי שו"א מניע שלפני יו"ד דרוקה נקראת בהברת החירק ממש כמבואר בטעמי המקרא שער השו"א וכ"כ החכם רא"ע בריש ספרו צחות כי אנשי טבריא יקראו השו"א המתנועע אם אחריו יו"ד בתנועת החירק עכ"ל, וכ"כ רד"ק במכלל בשער השוא וכ"כ ר"א הלוי ז"ל, ובעבור שכן הוא קריאת השו"א שלפני יו"ד לכן תתבלע הברת השו"א בהברת החירק שאחריו ושתי ההברות כהברה אחת כאשר ומטעם זה יש לנגנם במרכא כי אין ביניהם כ"א הברה אחת, אבל בכל ספרינו שלשתם בדרגא ולא חששו להבלעת ההברות וזה ברור ונכון; ועיין עוד מה שכתבתי בתורת אלקים מפורש אצל ואברהם היו יהי' (בראשית יח יח).

והא לך לשון המסרת כפי שמצאתיו במקרא כ"י בפ' שמיני כי בדפוס נשתבשו הפסוקים והם נכונים בכ"י וז"ל ו' זוגין מן ב' ב' מתחלפין בענין חד בדרגא וחד במאריך וסי' ואברהם היו יהיה, כי יהי' שלום ואמת (ישעי' ל"ט ח). לו תהי' שוק הימין, לא תהי' משכלה ועקרה (שמות כ"ג כ"ו). כי

לא

לא יכלו לעשותו, כי לא יוכלו להראות (ש"ב י"ז י"ז בספרינו בדרגא שלא כמשפט אבל בכ"י במרכא). וכל אשר אין לו דמשכה תורה, כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת (ויקרא יא יב). הפוך ידך דד"ה, הפוך ידך דמלכי׳ (בספרינו בדרגא בטעות ובכ"י מרכא כדין). תהי נא ידך בי (ש"ב כ"ד י"ז), כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עכ"ל, וכבר ידעת מן המסרה הקודמת איזה מן הזוג שהוא בדרגא ואיזה במרכא, אך זאת מצאתי כתוב ביהב"י בספרו עין הקורא וכי יִגַּח שור אִישׁ, גם ואברהם הָיוֹ יהי׳ שניהם רשם בספרו במרכא).

ואם יש פסק בין המשרת לתביר יהי׳ לעולם דרגא כמו הִמֹּל ׀ יִמּוֹל (בראשי׳ יז יג) ואפילו אין בין המשרת והתביר לא חטף ולא מלך מ"מ הוא דרגא כמו אֲחַשְׁוֵרֹשׁ ׀ מַס (מגלה י׳ א׳).

ואם ישרתו לתביר שנים משרתים יהי׳ המשרת הראשון או שופר מונח או אזלא, והתנאי על זה הוא אם המשרת הראשון באות ראשון של תיבה הוא מונח, והשני כמשפטו המפורש כמו עִיר שֹׁפֶכֶת דָּם (יחזקאל כב ג), כִּי אֵין נִגְרָע (שמו׳ ה יא), ואם אינו באות ראשון הוא אזלא והשני כמשפטו, כגון וְאִישׁ רֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם (יהושע כב יד), אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו (ויקרא יו ט), וְהֶבֶל הֵבִיא

גם־הוּא (בראשית ד׳ ד׳).

ואם ישרתוהו שלשה משרתים הראשון תלישא קטנה והשני לעולם אזלא ואפילו בהברה ראשונה כי לעולם המשרת שאחר התלשא הוא אזלא, והשלישי כמשפטו כגון כי אעלה ארוכה לך (ירמי׳ ל יז), נחלת עבדי יי וצדקתם (ישעי׳ נד יז).

ואם ישרתוהו ד׳ משרתים יהי׳ המשרת המוקדם לתלשא לעולם שופר מונח כגון כל־הבא אל־המקום אשר־נפל שם עשהאל (יב ב כג). (ויאמר בעל טעמי המקרא כי לעולם לא יתחבר לתביר בשירותו הדרגא והמרכא יחד כ״א באם תעירו ואם תעוררו (שיר ב ז) וחברו (שיר ג ה), ונראה שבספרו הי׳ כתוב ואם במרכא ובכל ספרינו במקף והוי״ו בגעיא, גם יתכן שכוונתו על המתג שבאות עי״ן של תעוררו שהוא מרכא, ומה שאמר לעיל כי לא ימלא מרכא בתיבת התביר לפני ק״פ כ״א בג׳ מקומות ר״ל שאין לתביר משרת אחר כ״א מרכא לבד. ובמסרה פ׳ בהעלותך ועתה י״ח בטעם. ובפ׳ לו דבר ד׳ בטעם ובפ׳ וארא וידבר יי ז׳ בטעם דרגא ותביר. ובמערכת ואתה ה׳ בטעם תביר. ובירמי׳ ריש סי׳ ל״ה הדבר ה׳ בטעם תביר. ובפ׳ וארא גם דדה״א סי׳ י״ח י״ו זוגין מתחלפין בטעמא בחד עבילא חד זקף וחד תביר,

והמסרה

והמסרה צריכה תיקון וכבר תקנתי' על מקומה •

תלישא גדול' כל משרתי' שופרות מונחי', וישרתוה עד ה' מונחי' כגון ועל־הנחל יעלה על־שפתו מזה ומזה כל־עץ־מאכל (יחזקאל מז יב) . ויאמר בעל טעמי המקרא ז"ל דע שהתלשא שהוא טעם והתלשא שהוא משרת צורה אחת לשתיהן אבל הספרים שיש בכיהם הוא שהתלשה שהוא טעם מונחת באות הראשון של תיב' ואחר שהיא משרת מונחת בסוף התיבה וכתובים הם יחד על אות המחלק ועל אות שאינו מחלק והלימוד יפריש זה עכ"ל , וכן הוא בספרים כ"י אכן בספרי הדפוס כבר הבדילו בצורתם מעט עד שת"ק נוטה לימין הקורא ות"ג לשמאלו ולפי הבדל צורתם העצמית אשר להם עתה יתכן להעמיד אותם על אות המחלק כיתר הטעמים אלא שכבר תפשו מקומם מעולם ונשארו על מעמדם זה בראשית התיבה וזה באחריתו . (ובמערכת ערך לבן מסר לבן ק' בטעם בישעי' ירמי' יחזקאל . ובפ' בראשית זה ה' מלין בתרי טעמא) •

שלשלת לא מצאנו לה משרת להיותה בלתי מצוי' בכ"א ספרים כ"א בשבעה מקומות וכולם בתחלת הפסוק כמבואר לעיל שער א' פ"ב .

סגולתא לא מצאנוה כ"א אחר הזרקא ויתכן שישרתנה מונח א' גם שנים , ובמקום אחד לבד מצאנו זרקא בלא

סגולתא

סגולתא אחריו כמפורש לעיל בשער א׳ פ״ב, אבל סגולתא בלא זרקא איננה נמצאת אפילו פעם אחת ׃

סוף פסו׳ הוא הסילוק לא ישרתהו לעול׳ רק מרכ׳ לבד׳, חוץ מן חמש׳ מקומו׳ שתשרתהו המאיילא בתיבתו, והא לך ל׳ המסרת בפ׳ אמור, ה׳ מילין בטעמא וסי׳ לְהַֽחֵלּֽוֹ (ויקרא כא ד), לְדֹֽרֹתֵיכֶֽם דראשית עריסותיכם (במדבר טו כא) מִמֹּֽעֲצֽוֹתֵיהֶֽם דהושע (יא ו) וְהָֽאֶשְׁתָּֽאֻלִֽי בריש דברי הימים (דה״א ב נג), וּֽקְוֵֽה־לֽוֹ (ישעי׳ ח יז) והמקף הוא מחברו בתיבה אחת, ׃ (ודע כי החכם בן בלעם בספרו טעמי המקרא גם בספרו הוריות הקורא העתיק לשון המסרה הזאת אלא שבמקום לדורותיכם דראשית עריסותיכם כתב הוא לדורותיכם דשמן משחת קדש (שמו׳ ל לא) אבל כבר כתב עליו החכם הנקדן יהב״י בספרי עין הקורא וז״ל בס׳ הוריות הקורא הובא לדורותיכ׳ דשמן משחת קדש מן ה׳ מילין שמסרתת בהם המאיילא לסילוק ובכל הספרים אינו כן כ״א לדורותיכם דראשית עריסותיכם עכ״ל, וכל ספרינו מסכימים לו וכן עיקר כי כולם שכנים לאתנח חוץ מן והאשתאולי שהוא שכן לזקף כמבואר להלן שער ג פ״ב אצל זקף). ויאמר בן בלעם עוד, ואם תשרתהו המרכא לא תהי׳ עמו בתיבתו לעולם, ויותר ממה שמתחזקין בני אדם בדבר זה לפי שקוראים עם הסילוק אם

היתה

היתה תיבתו רחבה מרכא, וזהו שינוי שרשי הקריאה לפי שלא תשרתהו כ״א בתיבה אחרת כגון וְאֵ֥ת הָאָֽרֶץ׃ וכמוהו ׃

ודע כי שני׳ עשר הטעמי׳ כולם יתכנו להיו׳ בתחל׳ הפסוק חוץ מן הסילוק אבל יתכן להיות הכופה לאתנח כגון בתחלה ואיקץ׃ (בראשי׳ מא כא) יְהִ֣י אֹ֑ור וַֽיְהִי־אֹֽור׃ וכבר כתבתי בתחלת הספר כי כל הטעמים אפשר שינוחו בלא משרת כלל ׃

פרק ב׳ ׃

הדיבור על הפסיק ׃

אמר החכם הקדמון ר׳ אהרון בן אשר במסורותיו בביאור הפסיק וז״ל ׃ הפסיק יהי׳ לחמשה דברים, כאשר תקנו החוזים הישרים. האחד, להפריד אות מחברתה, שהיא כמוה ובאה לקחתה, לביאור הלשון בנעימת לחשון, כמו להגדיל ׀ למעלה (דה״א כ״ב ה׳), וברזל ׀ לרוב (שם כ״ב ג׳) לגלים ׀ מעון (ירמי׳ נא לז). שנית, שתי תיבות, זו לעומת זו כתובות, כגון יי ׀ יי ׀ אל ׀ אלהים ׀ יי (יהושע כב כב). יום ׀ יום. האח ׀ האח ׃ סביב ׀ סביב ׃ אמן ׀ אמן. הבוגד ׀ בוגד (ישעי׳ כא ב) ׃ שלישית, ליראה שלא יסמכו שתי תיבות, זו

לעומת

לעומת זו חצובות, והם לא יתכנו להתחבר, ובמלה אחת לדבר, כגון אלוה ׀ רשע (תילי׳ קלט יט). עמים ׀ אלהים (תילי׳ סז ד). רבים ׀ יי (סס קיט קנו) יי ׀ אשנא (סס קלט קכח). רביעית, לתקן המלה, שלא תהא זו עם זו בלולה, ולהפריד מענה הדבור, לבלתי היות מחבר כגון עשו ׀ כלה (נראשי׳ יח כא). ישמע ׀ אל (תילי׳ כה כ). חמישית, להפריד בין הטעמים שיהיו מופרדים, איש מאחיו ולא נצמדים, כגון את פאת ים ׀ אלפים באמה (במדב׳ לה ה). אלעזר הכהן ׀ ויהושע בן נון (יהושע יט כא). לעלון ׀ לאלה שמיא חנטן (עיזר׳ ו ט) עכ״ל, ודע שהענין החמישי שהזכיר הוא המונח לגרמי׳ אשר כבר התבאר לעיל שער א׳ פ״ב ושער ב׳ פ״א במאמר הלגרמי׳, אלא בעבור שהלגרמי׳ הוא המפסיק בין המונח והטעם שאחריו לכן לא נמנע החכם להכניסו בביאור הפסק. וכבר מבואר לעיל שלא יתכן פסק כ״א עם המשרת ואחרי הטעם אין בו צורך כי הטעם הוא המפסיק, ובמערכת סוף אות פ׳ נמסרו כל הפסקין של כל ספר וספר.

על קניית המשרתים לטעמיהם (ועיין לקמן שער ג׳ כ״ג)

שופר מכרבל לא ישרת אלא לזקף קטן· **שופר מהפך** לא ישרת אלא ליתיב פשטא· **שופר עילוי** משרת לג׳ טעמי׳, לזרקא וזקף ואתנחתא, וגם בין הזרקא ולסגולה לא ישרת אלא שופר עילוי· **שופר מונח** ישרת לז׳ טעמים, פזר, וזרקא, ותלישא, וטרס, ויתיב (והפסטא בכללו), ורביע, ותביר· הפזר לא ישרתהו אחר זולת המונח אלא אם יהי׳ פזר גדול (הוא קרני פרה) יבוא הגלגל והתלישא זולתו, והטרס והזרקא והרביע והיתיב ישרת׳ שופר מונח במקומו׳ ידועים· מספר חלקי **התלישא** האדוקה בד׳ טעמים והם זרקא ויתיב וטרס ותביר במקומות ידועי׳· חלקי **המרכ׳** בו׳ טעמים בלבד הטפחא והסילוק במקו׳ ידוע שישרת׳ המאילא והדרג׳ כגון **ויבאלויין ויּשת** (בראשי׳ כז כה) ותבידיו· מספר חלקי **האזלא** בד׳ טעמים טרס ויתיב וזרקא ותביר במקום ידוע· מספר חלקי **הדרגא** בשני טעמים רביע ותביר במקום ידוע· וכולם נתפרשו בטוב אצל טעמיהם·

שער ג׳.

על שכונת הטעמים.

פרק א׳.

מה שראוי להיות שכן על דרך חוק ולא יעבור.

תביר אי אפשר בלא טפחא אחריו, והיוצא מתנאי זה אחד שהוא אתנח והוא **אִם אֶרֶץ מְאַפֵּלְיָה** (ירמי׳ ב לא). כן כתב הספר בן בלעם ואחריו החזיק הר״מ הכהן באומרו כל תביר אחריו טפחא בר מן ארץ מאפליה עכ״ל והוא תימה כי לא מצאנו תביר בפסוק זה בשום ספר מספרי הדפוס, גם במקרא כ״י לא מצאתי בו תביר, ואין לומר שהמאיילא הוא תחת הפ״א שבתיבת מאפליה וא״כ יתכן המרכא במ״ם ומלת ארץ בתביר, גם זה ליתא שהרי מתנאי המאיילא שיהי׳ בינה ובין האתנח מלך אחד כמבואר לעיל בשער האתנח, וא״כ ע״כ צריכין אנו לומר שהתביר הוא במלת **אם** ואין כן בכל הספרים ועיין מ״ש לקמן פ״ב אצל הזקף).

הטפחא אי אפשר שלא יהי׳ אחרי׳ או אתנח או ס״פ **בְּרֵאשִׁ֖ית בָּרָ֣א אֱלֹהִ֑ים אֵ֥ת הַשָּׁמַ֖יִם וְאֵ֥ת הָאָֽרֶץ׃**

ומן זה **הזרקא** אי אפשר שלא יהי׳ אחרי׳ רודפיה (הוא הסגולתא) הוץ ממקום אחד והוא **כֹּה אָמַר יי לִמְשִׁיחוֹ לְכוֹרֶשׁ אֲשֶׁר הֶחֱזַקְתִּי בִימִינוֹ** (ישעי׳ מה א), ואלו

שלשת

שלשת הטעמים התביר והטפחא והזרקא ארוקים לד׳ טעמים והם תביר שאחריו טפחא, וטפחא לאתנחתה וסילוק, וזרקא לסגולה.

פרק ב׳.

מה שהוא שוכן על דרך הראוי לעבור ממנה.

הפזר (קטן וגדול) יתכן להיות אחריו התלישא כגון זֹרע וקֹציר (בראשית ח כב), והיתיב כגון ותשבנה הערים אשר־לקחו־פלשתים מאת ישראל לישראל (שא ז יד), וכגון ועתה אל־ישם אדוני המלך אל־לבו (ש״ב יג לג), והזרקא כגון והנותר לנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחזת העיר אל־פני חמשה ועשרים אלף תרומה (יחזקאל מח כא), ויתכן אחריו התביר כגון והיה כל אשר־יצא מדלתי ביתך החוצה (יהושע ב יט), ויתכן אחריו טרם (גריש או גרשיים) כגון ויהי מאז הפקיד אתו (בראשית לט ה) ויתכן אחריו לגרמי׳ שלח למכנש לאחשדרפניא (דניאל ג ב), וישוע ובני ושרביה ימין (נחמי׳ ח ג), אבל לגרמי׳

אם הי׳ אחריו טרס יתכן להיות אולא ביניהם כגון ויקח את־מחלת בת־ישמעאל בן־אברהם (בראשית כח ט) (ויבואר עוד בסמוך בדין הלגרמי׳).

התלישא יהי׳ לה שכן מאחרי׳ הטרס (או גריש או גרשיי׳ כמשפטם) כגון וכנניהו ושמעיהו ונתנאל (דה״ב לה ט) ויאמר הלקיהו (מ״ב כב ח) כי בליל שדד (ישעי׳ ט״ו א׳), ויתכן אחרי׳ הזרקא כגון והביאו את־אחיכם הקטן (בראשי׳ מב לד) ויתכן אחרי׳ היתיב כגון כי יען בטחך במעשיך (ירמי׳ מ״ח ז׳), פלא יועץ אל גבור (ישעי׳ ט ה), ויתכן אחרי׳ תביר כגון ושבע ויורי ויעכן (דה״א ה יג), ולא תהי׳ שכנה אל טעם אלא למה שנזכר.

הטרס (גריש או גרשיים) יתכן להיות אחריו רביע כגון והיו בתי ירושלים (ירמי׳ יט יג), ותלישא כגון ביום ההוא תתעלפנה (עמוס ח יג) וזרקא כגון ויכס את־עין כל־הארץ (שמות י טו), ולגרמי׳ כגון כי אביאנו אל־האדמה (דברים לא כ), ויתיב כגון ועשה למבצרי מעזים (דניאל יא לט), ותביר כגון דמות כמראה אדם (יחזקאל א כו), או־בכור

כשב

כשב אי־בכור עז (במדבר י״ח י״ז).

הלגרמיה יתכן להיות אחריו רביע כגון ואיבה ׀ אשית (בראשי׳ ג׳ טו), זה ׀ יתנו (שמו׳ ל׳ יג) ועשיתי לבית ׀ אשר נקרא־שמי עליו (ירמי׳ ז׳ יד). ופזר כגון למכנש ׀ לאחשדרפניא (דניא׳ ג׳ ב) ושרביה ׀ ימין (נחמי׳ ח׳ ז). וטרם (ר״ל גריש) לא יהי׳ (אחר לגרמי׳) אלא אזל ואתי (ר״ל אלא בצירוף משרתו אזלא לפניו, וכן אמרו במסרת בי״א מקומות בטעם לגרמי׳ משרת הגרשה אבל לא תמצא האזלא מבוא׳ ביניהם) והוא בי״א מקומות במקרא והם ויקח את־מחלת ׀ בת־ישמעאל בן־אברהם (בראשית כח ט) מעי ׀ מעי אוחילה (ירמי׳ ד׳ יט) ויקח ׀ עבד־מלך את־האנשים (ירמי׳ לח יא) הן ׀ ישא־איש בשר־קדש (חגי ב׳ י״ב) ויעש ׀ בירושלים חשבנות (דה״ב כו טו) אי־כבוד ׀ בן־פנחס בן־עלי (ש״א יד ג) ויען יונדב ׀ בן־שמעה אחי־דוד (ש״ב יג לב) במואב ׀ ובבני־עמון ובאדום ובמלכי צובה (ש״א י״ד מ״ז) את־תרתן ואת־רב־סריס ׀ ואת־רב שקה מלכיש (מ״ב יח יז) באים ׀ מדרך־שער העליון (יחזק׳ ט ב) וגם כל־היהודים אשר־

במואב ׀ ובבני־עמון ובאדום (ירמי׳ מ יא). ויתכן להיות אחר לגרמי׳ פשטא בג׳ מקומות והם אשר־יוצק על־ראשו ׀ שמן המשחה (ויקרא כא י) ושם שני־בניו ׀ מחלון וכליון (רות א ב), ראשיכם אל־תפרעו ׀ ובגדיכם לא־תפרמו (ויקרא י) . ויתכן אחריו תביר במקום אחד והוא וישלח מלך־אשור ׀ את־רבשקה מלכיש ירושלימה (ישעי׳ לו ב), ולא יהי׳ לו שכן אחר מן הטעמים חוץ ממה שנזכר .

הרביע יתכן להיות אחריו זרקא כגון ויהי בשלח פרעה (שמו׳ יג יז) והיתיב (יתיב מהפך ויתיב פשטא) כגון ויאמר אלהים תדשא הארץ (בראשי׳ א יא) וכגון לכן שוא (יחזקא׳ יג כג), והתביר כגון וילך בבל־דרך (מ״א כב מג), ותלישא כגון ויאמר קראתי מצרה לי (יונה ב ג), וטרס כגון אנא חטא (שמות לב לא), ויתכן אחריו פזר כגון ויצאו יושבי ׀ ערי ישראל ובערו והשיקו (יחזקאל לט ט), והטפחא במקום אחד אני יי׳ נעניתי לו בא (יחזקאל יד ד) ולא יהי׳ לו לשכן אחד מן הטעמים חוץ ממה שנזכר .

הפשטא יתכן להיות אחרי׳ זקף כגון ויקרא

אלהים לאור יום (בראשי׳ א ה) והרביע כגון המים האלה יוצאים (יחזק׳ מז ח), אלא יש לו זה התנאי, כל רביע שיבוא אחר פשטא אי אפשר שלא יהי׳ אחר הרביע יתיב אחר (יתיב מהפך או יתיב פשטא) כגון המשלחים עליו לדרוש המופת דה״ה (דה״ב לב לא) והמן נופל על־המטה (אסתר ז ח) בר מן ב׳ ויאמר דוד אל־אכיש אם־נא מצאתי חן בעיניך יתנו־לי מקום באחת (ש״א כז ה) אבי דבר גדול הנביא (מ״ב ה יג),* ותלישא כגון כי־פשה הנגע בבגד (ויקרא יג נא). ולגרמי׳ כגון ואת יתרת הכבד ואת ושתי הכליות (שמות כט כב). וזרקא כגון הילדים אשר גדלו אתו (מ״א י״ב י׳). ופזר כגון ולקחת מדמו ונתתה (שמו׳ כט כ). ותביר על־העיר אשר היא עושה עמך מלחמה (דברי׳ כ כ) עלה סנחרב מלך אשור על כל־ערי יהודה (מ״ב יח יג) וטרס חי אני אם יפול (ש״א יד מה) ולא

יוכל

---

*) ואגב גררא למדנו כי טעות נפל בספרינו שהעמידו על גוזזי צאנו הוא וחירה (בראשית ל״ח י״ב) ברביע וצ״ל הוא בז״ק וכ״כ יהב״י.

יוכל להיות לה שכן אחד מן הטעמים חוץ ממה שנזכר (וכבר נתבאר לעיל שער א' פ"ד בדין המתרדפין כי היתיב מהפך ויתיב פשטא מן המתרדפין לכן יתכן אחר הפשטא יתיב כגון אדני פתוח (שמו' לח ל) ימי שבע שבתות השנים (ויקרא כה ח), וכן הפשטא אחר היתיב מצאנו בכמה מקומות אך בתנאי שיש בין היתיב לפשטא משרתו מהפך כגון כי יען אשר עשית את הדבר הזה (בראשי' כב טז) ארץ כי תחטא לי (יחזקאל יד יג) אבל יתיב תכופה לפשטא בלא מהפך ביניהם לא מצאנו כ"א בי"א מקומות כמבואר לעיל בדין הפשטא).

יתיב המהפך יתכן להיות אחריו זקף קטן כגון רק אתכם ידעתי (עמוס ג ב), ויתיב (פשטא) כמוהו כגון או בנבלת (ויקרא ה ב) (ועיין מה שכתבתי בסוף דיבור הקדוס), וטרם כגון אפס כי לא תהיה תפארתך (שופטים ד ט).

הזקף (קטן וגדול) יהי' אחריו טפחא כגון ויצא יי' ונלחם (זכרי' יד ג) (וכבר התבאר לעיל שער א פ"ד שיתרדף ז"ק אחר ז"ג וז"ג אחר ז"ק). והתביר כגון ויאמר יי' כאשר הלך (ישעי' כ ג), ואם הי' הזקף לפניו יתיב יתכן לבוא אחריו תלישא כגון חי אדני המלך כי במקום (ש"ב טו כא),

והיתיב כגון ממעון קדשו יתן קולו שאג ישאג על־נוהו (ירמי' כה ל) אלא שיש לו זה התנאי, כל זקף שיש אחריו יתיב אי אפשר שלא יהי' אחריו זקף כגון כי אמר איוב אולי חטאו בני (איוב א ה) ואני זאת בריתי אותם אמר יי רוחי אשר עליך (ישעי' נ"ט כ"א). והרביע מבלעדי הקמת היתיב ויאמר אליו רוץ דבר (זכרי' ב ח) אוי לי אמי כי ילדתיני (ירמי' טו י) לא שלחך יי ואתה (ירמי' כח טו). והטרם כגון מזריע זרע עץ פרי (בראשי' א' י"א). ולגרמי' אל־העגלה ואת כלי הזהב (ש"א ו' ח') ויפגע הוא בכהנים וימת וביום ההוא (ש"א כב יח). ואתנחתא במקום אחד ליי בשבועותיכם (במדבר כח כו). והסילוק במקום אחד הצרעתי והאשתאולי (דה"א ב' נ"ג).

(א"ה זה דברי בן בלעם ונשנה הדיבור הזה בפרק הבא וזה תימה שהרי בכלל י"א מקומות שמשרת המאיילא לאתנחתא כמנה ומזון לכלא בה כמבוא' לעיל בדין האתנח וגם שם זקף קטן שכן לאתנח בכל הספרים כי תיבת ומזון בקדמא בס"מ וכן לפי עדותו כמבואר לעיל שער א' פרק ו', בדין שכונת המשרתים, וצ"ע).

הרודף לזרקא (הייכו הסגולתא) לא ימנע אחרי' אלא

טפחא ואתנחתא וזרקא וסגולה כמוה.

האתנחתא יתכנו אחרי׳ כל הטעמים ולא ימנע לבוא אחרי׳ אלא אתנחתא כמוה.

סלוק הוא סוף פסוק ימנעו אחריו כל הטעמים.

פרק ג׳.

הטעמים המנועים לבוא זה אחר זה.

הפזר לא יבוא אחריו זקף, ורביע, וטפחא, ואתנחתא, וסילוק.

התלישא לא יבוא אחריו פזר, ורביע, ולגרמי׳ וזקף, ואתנחתא, וטפחא, וסילוק.

הלגרמיה לא יבוא אחריו תלישא, וזרקא, וזקף, ואתנחתא, וטפחא, וסילוק, ואם יבוא אחריו טרם לא יהא אלא אזל ואתי והם י״א בלבד כמבואר לעיל בדין הלגרמי׳.

הרביע לא ימנעו מאחריו אלא זקף, ואתנחתא, וסילוק, וטפחא יבוא אחריו במקום אחד כמבואר אצלו בפרק הקדום.

הפשטא ימנעו מאחרי׳ אתנחת׳, וטפחא, וסילוק.

הזקף

הזקף ימנעו מאחריו פזר, וזרקא, וסילוק, ואתנחתא, ולא יבואו אחריו כ״א סילוק במקום אחד והאשתאולי (דה״א ב׳ כ״ג), ואתנחתא במקום אחד בשבועותיכם (במדב׳ כח כו)· (א״ה כבר העירותי עליו בפרק הקדוס מה שנתקשה לי בזה).

האתנחתא לא ימנע מלבוא אחרי׳ אלא אתנחת׳ כמוה.

הזרקא ימנעו מאחרי׳ ג׳,טפחא, ואתנחת׳, וסילוק.

תביר לא ימצא אחריו כי אם טפחא לבדה, אבל במקום אחד ימצא אחריו אתנחתא כמבואר אצלו בפרק הקדום.

שופר יתיב לא ימצא אחריו אלא זקף, כ״א בי״א מקומו׳ ימצא אחריו פשטא· (כבר בארתי למעלה דף ל״ה ב׳ התכאי על זה).

ומן המשרתים לא ימצא אחד מהם מתרדף אחר חברו כ״א שופר מונח אחר שופר מונח, ושופר עילוי אחר שופר עילוי (עיין לעיל שער א׳ פ״ו משכונת המשרתים).

ואלה השנים עשר טעמים לא יתכנו להיות בפסוק אחד כולם יחד׳, אלא בשני פסוקים יקובצו מהם יחד, והם וְיָצְא֡וּ יֹשְׁבֵ֣י ׀ עָרֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל וּבִֽעֲר֨וּ וְהִשִּׂ֜יקוּ בְּנֶ֨שֶׁק וּמָגֵ֤ן וְצִנָּה֙ בְּקֶ֣שֶׁת וּבְחִצִּ֔ים וּבְמַקֵּ֥ל יָ֖ד וּבְרֹ֑מַח וּבִֽעֲר֨וּ בָהֶ֥ם אֵ֖שׁ שֶׁ֥בַע שָׁנִֽים (יחזק׳ לט ט)

ואשר יחסר ממנו אחד והוא הורק׳ והיא תמצא בפסוק האחר והוא וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִישׁ ׀ עָלָה לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ לְכוּ שׁוּבוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁלַח אֶתְכֶם וְדִבַּרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר יְיָ הֲמִבְּלִי אֵין־אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל אַתָּה שׁוֹלֵחַ לִדְרוֹשׁ בְּבַעַל זְבוּב אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן לָכֵן הַמִּטָּה אֲשֶׁר עָלִיתָ שָּׁם לֹא־תֵרֵד מִמֶּנָּה כִּי־מוֹת תָּמוּת (מ״ב א ו) ואשר יחסר ממנו הוא הפזר והוא הנמצא בפסוק האחר •

פרק ד׳•

סדר הטעמים האחד אחר אחד•

אחר הפזר תלשא• אחר התלשא טרם. אחר הטרם רביע, ואחר הלגרמי׳ רביע• אחר רביע יתיב (יתיב מהפך או פשטא) אחר יתיב זקף (קטן או גדול). אחר הזקף תביר או טפחא• (ואחר התביר לעולם טפחא במ״א כמבואר לעיל). אחר הטפחא אתנח או ס״פ (זהו סדרם היותר נהוג, ואינני חוק כמבואר ממה שקדום).

מספר משרתי כל אחד ואחד מאלה הטעמים.

שמשי הפזר הקטן שופר מונח. שמשי הפזר הגדול הוא קרני פרה שופר מונח אלא שהמשרת הקרוב אליו הוא הגלגל. שמש התלישא שופר מונח. שמשי הטרס ג׳ שופר מונח ותלישא (קטנה) ואזלא. שמשי הלגרמי׳ ב׳ שופר מונח ומרכא. שמשי הרביע ב׳ שופר מונח ודרגא. שמשי הזרק׳ ה׳ שופר מונח ותלישא ושופר עילוי ואזלא ומרכא. שמשי היתיב (פשטא) ה׳ שופר מונח ותלישא ואזלא ושופר מהפך ומרכא. שמשי הזקף ב׳ שופר מכרבל ושופר עילוי. שמשי התביר ה׳ שופר מונח ותלישא ואזלא ודרגא ומרכא. שמשי הטפחא ב׳ דרגא ומרכא. שמשי האתנחתא ב׳ שופר עילוי ומאיילא. שמשי הסילוק ב׳ מרכא ומאיילא.

פרק ו׳

מקום נעימות הנגינות.

הנגינות נקראות באותו מקום שראוי להאריך בניגון התיב׳ ולכן כל הנגינות ננקדות באותה אות הראוי׳ להנגן, חוץ מן הפשטא והזרקא והסגולתא והתלישא קטנה שהם מנוקדים לעולם בסוף התיבה ואע״פ״כ הם נקראות באותה אות שהי׳

דינם

דינם להיות בתיבה אלו היו נגינות אחרות, וככר כתבתי לעיל שער ב׳ פ״א שעשו ככה לפשטא ולזרקא ותלישא כדי להבדיל בין ב׳ נגינות נבדלות שוות הצורות, כי צורה אחת לפשטא ולאזלא, וצורה אחת לזרקא טעם ולזרקא משרת בספרי אמ״ת גם לתלישא גדולה וקטנה, לכן הבדילו ביניהם במקומות מושבותם, ואולם גם הסגולתא נקדו לעולם בסוף התיבה בעבור שתמונת׳ ג׳ נקודו׳ ואילו נקדוה על האות יתכן שהשכון בין אות חלומיה ואות שי״ן ימין או שמאל ויתחברו ד׳ וה׳ נקודו׳ על אות אחת ויתבלבל הקורא לכן נקדוה לעולם בסוף התיב׳. ויש נקדנים שעושין ב׳ תלישות גם ב׳ זרקות אחת בסוף התיב׳ ואחת באות המחלקת אם התיבה ראוי׳ להנגן מלעיל בעבור בני אדם שאינם יודעין מקום הניגון, וכל פשטא עושין ב׳ פעמים אחת בסוף התיבה ואחת במקום שראוי להנגן כגון **ויבואו**, **אלה** וכל דכוותהון, ומצאתי להחכם בעל מ״ש שאמר **ויסר נח** (בראשי׳ ח יג) במקצת ספרים בשני פשטין ובספרי ספרד בפשט אחד לבדו כי אינם נוהגין שני פשטין רק כשיהי׳ ביניהם אות אחד או יותר עכ״ל.

מסימני ההעמד׳ והדביקות ועילה׳ ועניג׳ בכל משפט׳ וחוקות׳.

פרק א׳.

מיופי גלגול הדבור ועילת הגעיא והמתג והמקף.

כבר הורה הזקן החכם ר"י הלוי במאמר שני סי׳ פ׳ מספרו הכוזרי כי על ג׳ תכונות הלשון עומדת, על תורת האותיות והתיבות בעצמן, ועל עבודת סדר גלגול הדבור, ועל נעימת הטעמים, וזה דברו: התכונה הראשונה תקבל תכליה כשאתה מעיין באות אות ותיבה תיבה ולא תרגיש על תקנת גלגול הדבורים המחוברים מחבור והפסק ומלה גדולה וקטנה וזולת זה, ואז יכוננו לך השבעה מלכים (שהם קמץ וחולם שורק וצרי וחירק וסגול ופתח) על תכונתם הראשונ׳ מבלי חילוף, והשוא על ערכה מבלי געיא. והתכונה השנית מעיינת ביופי חיבור המלות וגלגוליים, ואפשר שישנה דבר מן התכונה הראשונה לתקן השנית. והתכונה השלישית סדר הטעמים, ואפשר שישנה דבר משתי התכונות הקודמות. ואיננו נכרי בתכונה הראשונה רדיפת שלש תנועות שלא יכנס ביניהם נח ולא דגש, אבל באה בתנועה שבאית אחר תנועה שבאית שלש׳ ויותר כאשר יעבור זה בערבי, אבל זה נכרי בתכונה השנית, ובעת שיזדמנו שלש תנועות בתכונה הראשונה תמשך אחת מהם בתכונה השנית בשיעור נח, כי העברית קשה לה רדיפת שלש תנועות אלא בפגישת הכפל כמו

שררך

משפטי הטעמים

שרך: או אותיות אח"הע כמו נַהֲרֵי נַחֲלֵי ואם תרצה תמשך ואם תרצה תמהר; וכן הכשירה התנועה הראשונה קמץ שתי תנועו' זאת אחר זאת כמשכות כשיעור שני נחים, וראתה התנועה השנית כי הדבור כזה לא יהי' נאה והפילה אחד משני המשכים והשאירה השני כמו שָׁמְתִּי וְשַׁמְתִּי וכל הדומה לו; הלא תראה פָּעַל וחביריו הדיבור בו בהפך הניקוד כי תמשך העי"ן והיא פתח ותניח הפ"א והוא קמץ, ומשיכת העי"ן איננה כ"א להשען לא לנח רפה, ועל כן השאירו אָמַר לִי וְעָשָׂה לִי על התנועה הראשונה מפני שנשענו על המלה הקטנה וכו', והרבה להביא משלים להורות כי כל תורת המלעיל והמלרע והדגשות והרפיון והשתנות התנועות בסמיכות ובפרד ובעמיד' והפסק ובקיבוץ ובכינוי כולם על תכונה השנית הזאת הם נשענים כדי שיתגלגל הדיבור באופן יפה ונעים, וכבר רמז עליו לעיל מיני' בשי' ע"ק בתתו סבת הקריאה למאה אנשים כאלו הם איש אחד פוסקים בעת אחת ומחברים קריאת' כאחד באומרו: מפני שקבלנו בה בין שני נחי' ולא קבלנו בין שלש תנועות אלא ע"י הדחק ובא הדבור נוטה אל הנח עכ"ל, ובעבור כי לא רבים יחכמו בביאור הדברים העמוקים האלה, אף כי הם היסודות אשר כל עמודי חכמת הלשון נשענים עליהם, לכן אעתיק לך הנה את דברי תלמידו ה"ה החכם ר' שלמה ב"ר אברהם המכונה בן פרחון ז"ל, אשר קבל תורתו מפי' ר' שלמה הלוי ז"ל בעל

הכוזרי כמו שהזכיר בספרו הפרקון* בכמה מקומות, והנה דברי הרב ודברי התלמיד הם דברים אחדים ובלתי נבדלים כ״א בסגנון הלשונות, וזה דברו בשרש צית: אֲצִיתֶנָּה יָחַד הרפו הלד״י שלא כמנהג חבריו שכולם דגשין משום שקשה עליהם דיגוש שתי אותיות במלה אחת, גם דיגוש היו״ד של יָחַד הסמוך לה, והרבה עשו כך כמו כִּי גָאֹה גָּאָה דיגוש גימ״ל של מלה שניי׳ שלא יבואו שתי מלות רפויות זו אחר זו רצו לדגש שתים הקיצונות ולרפות את האמצעית לייפות הדיבור, וכן הֲלֹא כְבַרְבְּמִישׁ משפטו רפה וכשראו כי פגעו עוד בכ״ף אחרת ריפו את האמצעית ודגשו את הקיצוניות, וכן וְאַבְּדָה בְּפַרְעֹה, בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה דגשו הבי״ת משום הפ״א והניחו מנהג אה״וי ובג״ד בפ״ת בשביל לייפות הדבור, כאדם שיבוא לחבר בדולחים ואבנים טובות בחוט או חשן ואפוד שראוי לתת דמות מזה בין שני דמיות מזה עכ״ל, והרבה לבאר ענין זה בהקדמת ספרו בהיותו דברו על מנהג לשון עברי להפיל אותיות מן השרש כגון בפעלים הכפולים ובחסרי הפ״א ובנחים אמר וז״ל: וזה שמפילין כדי להקל הדבור הוא ולדבר בלי טורח, אלא שלפעמים אין חוששין לטורח ואומרין את המלה

בהלכתה

---

*) הס׳ היקר הזה עודנו בכתובים כי לא נקבע בדפו׳ עדין והוא אצור בביבליאטיק של רבינו הגדול הגאון המפורסם הנשיא מוהר״ר דוד זיכלהיים נרו׳ ראש לבעלי אסופות אגשי שם אשר התאספו בפאריס הביר׳ בפקודת הקיסר האדיר יר״ה, ואפריון נמטי׳ לרבינו הגדול נרו׳ כי שלח הספר אלי אחרי דרשי אותו ולקחתו עומדת לעד.

כהלכתה, ומשום זה הטעם כעשית תקנת אהו"י ובג"ד כפ"ת משום שאותיות אה"וי רפין ורכין ואין טורח בדבורם כלל ובג"ד כפ"ת שיהיו דגשין הן קשין וחזקין לפיכך אם התחיל המדבר באות רך האיך יפגע באות הקשה לחברו עמו? אלא אמרו טוב שנרפה את האות הקשה כדי להשוותו ולהסיר הטורח; ועוד יש להם תקנה אחרת שמו אותה באתנח וסוף פסוק, כי אתנח וס"פ הם סוף הדברים וכל הפסקה מאריכין בה כמעט וכשמאריכין בה ממין אחד תתגנה המלה ולפיכך תקנו לשנות מקלתה כגון ונפלו לפניכם לֶחָרֶב משפטו לַחֶרֶב ומשום סוף פסוק נהפך לקמץ ומשום שהאריכות ממין אחד תתגנה שינו ואמרו לֶחָרֶב לייפותו ולשום קמץ בין שני סגולין, וכן באתנח כגון וּבֶחָרֶם, ואפילו בשתי מלות שנזדמנו להם בס"פ עשו כן שנאמר הָהָרָה נסו ומשפטו הָהָרָה כי אין לנו הָהָר ולא הֶהָרָה בכל המקרא, ולפי שלא יאריכו באחד שלא תתגנה המלה שינו ואמרו הֶהָרָה[1]. וכן שינו הַזְּבוּלֹנִי כי משפטו הַזְּבוּלֻנִי מן זְבוּלוּן אבל אמרו אם נאריך ממין אחד יתגנה הדיבור וראו לשנותו כדי לייפותו שיהא חולם בין שני אותיות שרוקין אחד שורק ואחד חרוק[2] ופעמים

לא

---

[1]) ברור שבספרו היו כתוב הָהָרָה הה"א בלרי, וכ"כ יהב"י בשם ס"ס, וגם הקב' בעל מ"ש העיד שמלא בספר כ"י ישן שאמר בכל ספרי דוקני נקוד בלר"י וטעמו למעלה עכ"ל אכן בספרי' מדוייקי' שאצלינו נקוד סגול וכ"כ רד"ק בשרשו שהה"א בעתח קטן תחת פתח סגול.

[2]) בעבור שהשורק והחירק קרובים במבטא עד שישתמש לפעמים זה

לא ירפו בג"ד כפ"ת מפני שלא תתגנה המלה כגון ואאבדה בפרעה, בהכבדי בפרעה, ויהי בבואה, ושמתי כדכד, ונלאתי כלכל, הלא בכרכמיש, הלא כגעת בה, כל אלה משונים מהלכות אהוי ובג"ד כפ"ת שלא יבואו ג' אותיות רצופות רפויות לפיכך דגשו התיכונה כדי להקל הטורח וליפות את המלות, ושינו עוד ואמרו כי גאה גאה משפטו גאהגאה אבל לא רפו להשים שניהם ממין אחד שלא תתגנה המלה לפיכך דגשו השני' וכו', וגם תיקנו את הזעיר כגון מה־פרצת וכו', וגם תיקנו דאתי מרחיק כגון ועץ עשה־פרי, אשר שמתי בכף וכיוצא בהן, ותיקנו המפסיק כגון עשו כלה, ואשרוף אותו באש כדי שינוח הקורא מעט ואחר כך יתחיל באות חזק; ואל תאמר שאין זה הדין כי אם בשתי מלות דבוקות בלבד אלא אפילו אותיות יהו"א ובג"ד כפ"ת במלה אחת הרי הן מרפין כגון אגורה אגרה מאבלה זו הא"לף; אוגר ונוכחת ותוגרמה זו הו"ו; יכבוש יגלה זו היוד, אבל הה"י המרפה לא תמצא בראשי המלות ולא באמצעו; ויתר מזה אומר לך, אל תאמר כי לא ירפו אלא

תמורת זה כמו מחוייאל ומחייאל חירם וחורם ויישם ויושם והדומיה' רבי' לכן גם עליה' חששו שלא יבואו רצופים.

אותיות יה"וא בין שתי מלות אלא שבעה מלכים הם מרפים את בג"ד כפ"ת בלא אה"וי כלל כגון שָׁבוּ זה הקמ"ץ יְחַת אפרים יַיִן בַּיִת זה הפתח, שֵׁבֶר זה הצר"י, שֶׁגֶר זה הסגול, יִתְבָּרֵךְ זה החירק, אוֹתְךָ אֹתוֹת זה החולם, יוּדוּךָ יְבָרְכוּכָה זה השורק; וכן השו"א גם היא תרפה בג"ד כפ"ת כגון נְבִיאִים בְּגָדִים נְדוּדִים נְכָאִים נְפִילִים כְּתוֹא מִכְמָר, כן סגולת כל המקרא חוץ מן מלת בָּתִּים וּבָתֵּי כל מצרים לפי שעיקר המלה בית ולא יוכל לומר בלשון רבים בַּיְתִים בַּיְתֶךָ וּבַיְתֵי לפי שיש טורח על הלשון, מה עשו? הפילו היו"ד מלשון רבים, ומנהגם כשיפילו אות מדגישין האות שבצדו להודיע עליו, ולא יוכלו לרפות או להסיר זה הדגש מפני שיבוא תקנתא לתקנתא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן*. וכן שב"א בכל המקרא תרפה אחרי' חוץ ממלת שְׁתַּיִם שְׁתֵּי שְׁתֵּיהֶן, ולמה? לפי שאנו צריכין לנו"ן של שנים במלת שתים שהיה עיקר כי כן תאמר שני שנים שניים שנית ויאמר שנו וישנו, ולא אשנה לו, את משנה התורה הזאת

ובמלת

---

*) וכן אמר החכם ראב"ע בצחות בשער השמות וז"ל: ואין במקרא כלל דגש אחר קמץ גדול רק במלת בתים בתיך ובתי כל עבדיך, וכל מלה שהוא מגזרת בית, ויאמר ר' יהודה המדקדק ז"ל כי הי' כן בעבור חסרון יו"ד שהוא השרש ושלא תתערב המלה עם בָּתִּים שהוא מדה מגזרת עשרת הבתים חמר (יחזק' מה יד) עכ"ל; והמכלול אמר שבא דגש להפריד בינו ובין ואשיתהו בתה (ישעי' ה) שהוא ענין שממ' לפיכך לא אמרו בָּתִּים רפה.

ובמלת שתים ושתיהן ושתי הכליות לא יוכל לומר זה הנו"ן מפני הטורח שיאמר שְׁנְתַּיִם, מה עשו? הפילו את הנו"ן וכשהפילוה עושין אות דגושה אחרי השו"א, מה שאין כן בכל המקרא, מה עשו עוד? ראו להוסיף געיא לפני שי"ן של שתים כדי לתקן הדבור ואמרו אֶשְׁתַּיִם אֶשְׁתֵּיהֶן אֶשְׁתֵּי הכליות אע"פ שאינה כתובה, וכן קורין כל בני ארץ ישראל ומצרים ואפריקה ובני המערב חוץ מספרד, וכשבא ר׳ יהודה הלוי ז"ל ור׳ אברהם בן עזרא ז"ל ש"ן לאפריקאה וראו כל העם קורין אֶשְׁתֵּי תמהו מזה והוצרכו לחפש אחריו עד שידעו כי כך צריך לקרות, וחזקו ר׳ יהודה בזה המעשה בכמה ראיות נכוחות למבין, אמרו, מנהג לה"ק שלא להתחיל המלה אלא באחד משבעה מלכים וכשמתחיל בו הרי זה מרפה את האות השני כמו שאמרנו למעלה כי כל שבעה מלכים מרפים בג"ד כפ"ת וכמו שעושין הרי הדבור עומד ונפסק, ורוצין להתחיל עוד באות שלישי באחד משבעה מלכים, הא למדת כי יתחיל באות מנועע ועומד באות נח, כגון לבלתי הָפְכִּי את העיר, כשהתחיל באות קמץ קטף הרי זה רפה את הפ"א ועמד הדבור כאלו נפסק, ועוד מתחיל את האות השלישי בדגש שהיא הכ"ף, והוא הדין למלת הָפְכְּכֶם, בִּרְכַּת אובד עלי תבוא, הִגְדִּיל יי, יִרְבֶּה, לִנְגֹּף לִגְדֹּר כן תלך כל המקרא חוץ ממקצת שנרפו להקל והוציאה

אותן

משפטי הטעמים

אותן המסרת כגון וַיִּשְׁפֵּה, שַׁרְבִיט, בִּרְכַּת אָבִיךָ (וכ"כ יהב"י במגלת אסתר), ואילו ריפו את הת"ו של שתים ולא יוסיפו הגעיא הרי אבד סימן הנו"ן של שכיות וחוזרת המלה ללשון שתיי' כמו וַתֹּאמֶר שְׁתֵה אֲדֹנִי; ואם תמלא שינוי מזה שאמרתי לך דע כי יש שם מאורע שאירע לו (וזה המאורע הוא אשר קרא החבר רבו התכונה השנית) כגון וכל דבר לא יִכָּחֵד מן המלך, כי היו"ד והחירק לא רפואת הכ"ף לפי שעיקרו יִתְכַּחֵד והפילו התי"ו ודגשו הכ"ף שבלדו, וכן תמלא במקרא אשר תאפה בַּתַּנּוּר והלא אמרנו למעלה שהפתח מרפה והנה זה דגש לפי שהוא כמו בְּהַתַּנּוּר אבל כשהפילו הה"א עמד התי"ו בדיגושו כי כן דין המקרא, ומלאנו כמוהו במקרא כגון לְהַמִּזְבֵּחַ לְהַגְּדוּד כי הה"א של ידיע' מדגשת אחריה כגון הַגָּדוֹל הַהֶרֶךְ, וכן הה"א של קריא' כגון הַדּוֹר אַתֶּם, הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם, הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדוֹלִים, אבל השו"א לעולם מרפה אחריו חוץ ממלת שתים וכמו שאמרנו וכו'; וגם זה ממדת לשון הקדש שלא יתכן שיבואו ג' אותיות מכוענעות לעולם אלא א"כ יהי' בהם מאותיות אחה"ע כגון יֶחֱרַד יַעֲבוֹד יַהֲרֹג אי כמי אותיות כפולות כגון מִלְלַי גִּלְלַי (נחמי' י"ב ל"ו) רִבְבוֹת אלפי ישראל, קִלְלַת יותם בן ירובעל, ואיכס במשקל צִדְקַת ה' עשה, בִּרְכַּת אובד,

שאין

שאין אות שני' שבהם מנוענעת, ומשום זה הטעם לא נהגו ישראל מעולם קודם שנתערבו בגוים ולמדו ממעשיהם לעשות פיוטים וחרוזות ואמרים שקולים מפני שלשון עברי אינו כלשונות אחרים כי כל הלשונות מנענעים כל האותיות וישראל אינם מנענעים כ"א אותיות אחה"ע ואות כפולה כמו שאמרנו, תדע שהרי אם תמנה מלכים של פעל תמלא שנים בשלשה אותיות, וכן פועל ופעול ודומיהם ויתר הלשונות כל אות ואות מדבריהם מנוענע וכל פעל שלהן יש לו שלש תנועות, ואילו הי' החרוז והמשקל טוב הי' עושין אותו בני קרח ודוד מלך ישראל ושלמה בנו שהיו משוררי' כי עשו השירים והניגונים והשורות כגון על מחלת לענות ואל הנחילות ועל עלמות שיר ועלמות לבן ולמנצח בנגינות, ואיך לא היו עושין שיריהם חרוזות ופיוטים שקולו'? וכי אנו בעניות דעתנו בדורותינו נוכל לעשות פיוטים וחרוזות והם לא ידעו? אבל בודאי אחר שגלינו מארצנו וראינו הערבים עושין חרוזות ופיוטים שקולים עשינו אנחנו כמותן והשחתנו את לשון הקדש והכנסנוה במקום כר שלא יתכן לה להיות, והרי שלמה שנאמר עליו אזן וחקר ותקן משלים הרבה ויהי שירו חמשה ואלף, ואמר ויחכם מכל האדם ועם כל זאת לא עשה חרוזה אחת ולא פסוק שקול, ואיך נאמר אנחנו שהוא לא ידע לעשות כמונו, אם כמטפש בהבלים שישרו בעיני עצמינו הלא זה חסרון דעת אע"פ שלא נדע מלה"ק אלא

מה שנמקרא כל שכן הם שהיו חכמים נביאים ומשוררים ומנגנים
לפני הבורא במיני ניגונים חוץ מכיוון וחרוזות משקל כי אמרו לעושה
נפלאות גדולות לבדו וזה ארוך ואמרו כנגדו לעושה השמים
בתבונה וזה קצר, ועוד את הירח וכוכבים לממשלת בלילה
וזה ארוך וכנגדו את השמש לממשלת ביום וזה קצר, אלא בודאי
אילו הי' לה"ק כר הכי היו הם עושים כן קודם כל אומה שבעולם,
ואמר ר' יהודה הלוי ז"ל כי הפייטן הולך אחר המשקל ועושה שְׁמוּתַי
במקום שְׁמוּתַי, וְאוֹמֵר במקום אֹמֵר וזה כולו רע, ועשה
תשובה לפני מותו שלא יפייט לעולם, ובאמת מנהג האומות הוא ולשונ'
עשוי לכך, ואנו יש לנו ענינים אחרים בלשונינו שיבין ממנו הקורא
את התמיה ואת הגערה ואת התחנה ואת הבלבול ואת השאלה וכל
דבר; השאלה היש ה' בקרבנו אם אין, הבלבול ויתמהמה נטע'
שלו, התחנה למה תעשה כה לעבדך, את הגערה ההוא אמר
ולא יעשה, וכן כולם מן הטעם שלהם תבין כאילו הנביא כנגדך
מדבר לך פנים בפנים, ולענין משקל וחרוזה נאבד את זה העיקר,
ואין ראי' בעולם גדולה מזו האיך כהי' אנחנו בעניות דעתנו נוכל
לעשות מה שלא ידעו הם לעשות, אלא ודאי אינה מדה ומדת האומות
היא, עכ"ל, הרי לך דברי הרב ודברי התלמיד ושניה' לדבר אחד
נתכוונו לירות אבן בכח ביסודי הלשון ולהעמיד התכונה השנית

על

על מתכונתה. ומדבריהם למדנו כי מתנאי היופי ונעימות הדיבור הוא ההתמזגות מאותיות חזקות ורפות ומהברות קמוצות ופתוחות וחרוקות עת התגלגלות הקול מתכונה לתכונה העמק המולה או הגבה למעלה, כי אם תרבינה בו הקשות והכבדות והחשוכות, ירעים בקולו קול עוז ויבהיל השומע עד שתכבד אזנו משמוע, והפך זה ברבות הקלות והרכות לא תמלא אזנו משמוע כי אזן מלין תבחן; וכן כשתבאנה בו תיבות גדולות וארכות מרובי האותיות וההברות הנה מן הצורך לשום בתוכם נופש ולתת מקום פנוי לקול להתגלגל בו מתכונה לתכונה לבלתי הלאות אזן השומע ולבלתי נתון עיפות לקורא בהקפיו על רב האותיות וההברות בנשימה אחת וכנרקים ירוצצו שפתיו עד בוא' אל הגבול הוא האות המגוגנת; והפך זה בבוא בו מלות קטנות זעירות רצופות הנה מן הצורך לדבק ולחבר המלות אשה אל אחותה ולעשות משתים או שלשה מילה אחת נערכה במספר אותיותי', ולולא זאת הורע כחו של דבור ונשחתה מרוצתו הנאותה לרבוי הגבולות אשר בו; ולתקנת כל אלה הונחו אותות וסימנים מציירין בהם העמדות אם בתחלת התיב' או באמצע' לתת מקו' פנוי לקול להנפש ולהתגלגל. והונח סימן הדבקות מדביקין בו הגבולות הנפרדי' כדי להריצ' אל מקום זה ייבד לה' סדר גלגול הדבור ואל יחסר המזג; ועשו לסימן ההעמדה קו נצב מתחת לאות בנגד התנועה כמו

אעשה

משפטי הטעמים

אֶעֱשֶׂה הָאָדָם וקראו לו בשם געיא לפי שמעמידים מעט בתנוע' ההיא כאדם גועה, ויש יקראו לו מתג כי הוא כדמות מתג ורסן בפי הקורא להמשיכו ולהעמידו, ויש שיקראו לו מעמיד או מאריך לפי שהוא מעמיד ומאריך האות קלת; ויש מן החכמים שמבדילין שמותן ולא יקרא געיא כ"א אל המקל העומד בצד השוא בתחלת התיבה אבל אל העומד בצד התנוע' יקראו מתג או מאריך בכל מקום שהוא; ועשו לסימן הדבקות והתאחדות המלות מקל שוכב למעלה בין ב' מלות או בין תיבה למלה כדי לחברם ולעשותן לתיבה אחת, וקראו לסימן כזה מקף כמו **אַל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ בֵּן**, ויש שיקראו לו סמיך לפי שהוא מסמיך תיבה אל תיבה; וטעם לקריאת שם מקף כתב ר' אלי' הלוי לפי שהוא לשון סבוב שהוא מסבב ב' תיבות יחד, והחכם בעל ערוגת הבשם לא מצא טעם בטעמו זה וכתב הוא ז"ל שנקרא כן מלשון אין מקיפין שתי חביות במס' ביצה דף ל"ב ב' שהוא ענין קריבה וסמיכה, ויותר נראה שנקרא כן על שם תכונתו ותמונתו כי הוא כמו שאמרנו כדמות מקל או קורה נטוי למעלה בין ב' תיבות ומחברן לאחת, והנה הוא כמו המוט השוכב על שכם שני בני אדם ומחברם לאיש אחד והוא הנקרא מקף וכ"כ בעל הערוך כי וישאוה במוט ת"י בקופא, וכן מלאכו בת"י שלנו וכתוב על המוט מתורגם ויתנון על קופא, גם במס' ברכות דף כ"ו אמרו קפא

כשורא והיינו קורה, וזה שמו הנאות לו גם לפי צורתו גם לפי ענינו. ודע שיש מקומות שהקורא נוטה בהם אף שאין שם סימן הגעיא רשום דוגמת תיבות **שְׁתֵּי שְׁתַּיִם** שהזכיר בעל פרקון כנזכר למעלה, גם החכם ר"י קיוג בדרכי השוא אמר שכל שו"א שבראש התיבה ואות שני של תיבה אחת מאותיות אח"הע תגעה השו"א שבראש תיבה כהברת אות אח"הע שאחריו, בין רשומה הגעיא בין שאינה רשומה עכ"ל, גם בן בלעם אמר כדברים האלה (לעיל דף ע"ז ב׳, הקורא יטעים הגעיא בפיו או כתובה או לא כתובה, ומדבריהם נתברר כי געיא אינה זולתי נשיאת קול הקורא אבל קצת האותיות הראויות להגעות אם לתקן ענין התיבה או לתפארת הקריאה. ועתה הסכת ושמע דברי גאוני הלשון הקדמונים ולבך תשית לדעתם.

פרק ב׳.

משפטי הגעיא הוא המתג והמאריך.

הגעיא היא הנפשת המלה ותחבב הקריאה בלב הקורא ותנדיבהו על הוספת הקריאה. וכבר ראיתי שחוטפין אותה במקצת מקומות ומקיימין אותה במקצת המקומות. וכלל הדבר אין לה שורש לפי שאינה מנוי׳ לא עם הי"ב טעמים ולא עם המשרתים, ומעמדה לנטות אל הימין של קורא

ברמיון העמרת הטפחא והמאיילא, והיא שוכנת עם המקף, והוא דבר שמרביק שתי תיבות, אם היתה התיבה שאין בה לא טעם ולא משרת כגון וְאִם־יִוָּתֵ֞ר מִבְּשַׂ֧ר הַמִּלֻּאִ֛ים (שמו' כט לד) וְאֶת־רֶ֫סֶן (בראשי' י' י"ב והוא בן ג' בעדות יהב"י וכן עיקר) כל תיב' שיש בה טעם לא יהי' בה מקף אלא אם תבוא הגעיא מלפני הטעם אז תהי' בתיבה טעם ומקף במקצת המקומות, (מלשונו זה נראה שלא נמנע המחבר מלקרוא למאיילא בשם געיא בעבור שוי הצורות, והמאיילא היא שמלאכה משרת לאתנח בי"א מקומות אשר סמוכה מהם נמקף כמבואר לעיל שער ב' פרק א' בדין האתנח, ועיין עוד מה שהעירותי שם אצל הזרקא) ויש מקומות שלא יתכן בהם אות הגעיא, כגון כִּי לֹא יִֽשְׁנוּ (משלי ד יו) היו"ד בגעיא הוא מן שינה ותנומה, ואילו נהטפה היו"ד אז תסור התיבה מעיקרה ונידמת כגון אַחֲרֵי דְבָרִי לֹא יִשְׁנוּ (איוב כט כב) וכמוהו, כמו שתראה שישתנה הדיבור אם לא היתה געיא. עד הנה דברי בלעס, ור"י חיוג הוסיף דבר באמרו, הגעיא שוכנת עם המקף כדי להרבות ההברות להטעים ולהנעים ולהוליך הקול בנועם עד הטעם הבא אחריו שהוא הגבול ולא ירוץ הקורא ולא יחליש קולו במרוצתו עד הטעם הנקרא מלך ולא יוכל למשוך

המלך

המלך בדרך המלכים הנמשכים בקול רם ובטעם. ויש מתגים גם הם לא נמנו עם המלכים ולא עם המשרתים גם הם נקראו געיות ובאים להנעים ולהטעים המלה ולא יחליש הקול בחפוז לרוץ למהר אל האות המחלק כמו וְהָאָדָם, וְתוֹשָׁבִים, וְעֵינֵיכֶם, וכן בס"ס הזקנים מתגו כל פ"א הפעל מיו"ד בתוספת אית"ן כגון אֵדְעָה יֵדְעוּ יֵשְׁבוּ תֵּצְאוּ נֵלְכָה ודומיהם, עכ"ל. וכן בלעם בשער או"י אמר כי בשלש אותיות אי"תן בכר"י ובגעיא להורות על השיכון.

ואחריהם החזיק החכם בלמשי בסוף ספרו באומרו: וכבר נמצאו העמדות לתיבות אשר מקצת המדקדקים קראום מתגות וקצתם העמדות ואנו קוראים אותם געיות כי בם יגעה הקורא. והגעיא היא התחלת חן ערך מבטא התיבה אשר בה וישלם באות אשר בה הטעם ואח"כ ישוב חן ערכה וישלם במקום ועם המלה הראוי אלי', ולזה אקראהו טעם חוזר בסבוב כי הוא חוזר מן האות הגעיא ומשלים חן ערכו במקום הטעם כגון הָאִשָּׁה אשר נתת עמדי כי הגעיא תחת ה"א האשה וטעמה בשי"ן, וזה קרה לשתי פנות, שלא יתערבו נגוני התנועו' קצתם לקצת, ולחלק בין שתי תיבות המורות ענינים שונים והם דומים במוצאיהם עכ"ל, ור"ל לחלק בין ב' תיבות שוות במבטא ונבדלים בהוראה כגון ישנו שהזכיר בן בלעם, וכמוהו

ויראו

וַיִּרְאוּ אותו כאשר יראו את משה (יהושע ד' י"ד) וַיִּרְאוּ מפני המלך (מ"א ג' כ"ח) ואחריהם שבאו חסר יו"ד ע"פ המסרת והם לשון יראה לכן תגעה היו"ד משא"כ כל וַיִּרְאוּ לשון ראי' שהיו"ד בהם בלא געיא וכן בדומיהם.

גם החכם הקדמון בן אשר כבר הזכיר ענין הגעיא באומרו: מהלך הגעיא עם תיבה שיש בה שו"א ופתח כגון כל **המעשים** וכל **ותעשו ויעשו**, ואף אם אין בה שו"א ופתח ברוב תיבות אחרות כגון **וַיִּשְׁלְחוּ וַיְדַבְּרוּ וַיִּשְׁמְעוּ לְמַחֲנֵה הַמַּחֲנֶה הַכְּנַעֲנִי** הן וכל דומיהם כשהן עומדין בטעם יש געיא בראשם ואם הם במשרת יפול מהם הגעיא, עכ"ל, וזה בן אשר הי' ראש לחכמי טברי' אשר מהם קבלנו כל הנקוד ככתוב בריש לחות ובכל מקום הלכה כמותו כמו שכתב הרמב"ם ור"א הלוי ומ"ש ואחרים. והנה רוב דברי קדמוני הקדמונים בענינים האלה אבדו ממנו, ולולי שקמו אחריהם החכם הנקדן יהב"י והחכם בלמשי ור"א הלוי אשר העתיקו מהם מילין והשאירו אחריהם ברכה כמעט נשתכחה כל תורת הניקוד. ואחרי כי לא רבים יחכמו בתורת המתג והגעיא לכן אעתיק הנה כל מה שמצאתי על אודותם בפי הקדמונים ובספרים מדויקים בתבי יד, גם אזכיר המקומות השנויים במחלוקת, ואומר: הגעיות יתחלקו לשני סוגים, מהן פשוטות עומדות, ומהן

תמוכות לאחר ומורכבות.

והנה משפטי הגעיות הפשוטות העומדות הן שבעה.

הראשון כל תנועה שאין אחרי׳ לא שוא נח ולא דגש והיא שלישי׳ לתנוע׳ המנוגנת בין שיהי׳ התיבה שם בין שיהי׳ פעל בין מלה לעולם התנועה ההיא השלישית מועמדת בגעיא (אם אין שם תנאים אחרים המבטלת אותו) כגון הָאָדָם לְאָדָם בְּאָדָם כְּאָדָם מֵאָדָם הָעֵדוּת מַעֲשְׂרוֹ שֶׁעָמְנוּ שֶׁעֲשָׂנוּ מוֹלַדְתִּי שְׁעָלִים לְסֻסָתִי וְעָגְבֵי הַחִתּוֹת הַחִלּוֹתִי הָעֵידוֹתַי הַחַיִּים הַחַיָּה הַחִתִּי הֶהָרִים לֶעָרִים בֶּעָרִים הָאוֹכֵל הַחֹבֶרֶת בַּחֹבֶרֶת הָאַחֶרֶת שָׁרָשָׁיו מֵיתָרָיו כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם תְּרוּמָתִי חֲלִיפֹתַי הַמְשִׁיחוֹ בִּימִינוֹ לִימִינוֹ הם וכל דומיהם הגעיא בשלישית לטעם, ובעבור שמאריכין קצת בתנועתה לכן יש לה דין דדקיק ואתי מרחיק להדגיש האות אחר הה״א כמו וְעָשִׂיתָ סִירֹתָיו (שמות כ״ז ג׳) וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו (שם כ״ה כ״ט), ועשית מעקה. וכן בשמות עצמיים כמו פוטיפרע אלישמע אחינדב שונמית עמינדב יוידע יונתן יויקים חנדד דניאל הודיה וכל דומיהם. וראיתי להניחם בלמשי שהוציא מכלל זה כל שם אים מפיק א׳ כמו ואדונירם (מ״א ד׳ ו׳) ואדוניה (מ״א א׳) אבל אין

סכרינו

ספרינו מסכימים עמו, גם יהב"י כתב ואביאסף ואבינדב בגעיא
בני"ת, וכן ואלישמע הלמ"ד בגעיא, וכן בכל ספרינו.

וכן משפט כל הפעלים ותיבות אחרות הבאות בתנאי הנזכר, כמו
כל ואקום ואלך ואקנה וישלחו וישבתם ואקרא ואבדילה
ואבינה הוי"ו בראש בגעיא, וכן ברכתם ברכתני מבורכיו
וקנריהם הבי"ת בגעיא, וכן אֶהרגה אכבי אֶערבנו,
יַהרגו יֶהרסו הוא יִירָשֶׁך יֵאמר יֵרצה יֵעשה
יֵעשו יֵאָספו, תֵאָספי תֶהֶטאו וַתעצר, נֵעבדה
נֶהֶפכה נֵעבדם וכל דומיהם אות אית"ן שבראשם בגעיא,
וכן שֶׁעָלָיו הש"ן בגעיא, וכן אוֹהַבְךָ אוֹיִבְךָ חֹתֶנְךָ
ודומיהם, וכמוהם זולתי אנכי, איככה אוכל וראיתי ואיככה
אוכל שבשניהם האלף בגעיא לפי שהתיבה מלרע משא"כ קריהם בשיר
השירים בפסוק פשטתי את כתנתי איככה שהנגינה בהם מלעיל
לכן אין האלף בגעיא. וכן כל ואבלת ושבעת וברכת והשבות
ושמעתי ונודעתי ורחמתי והרקותי והוצאתי הם וכל
דומיהם בבוא הנגינה בתי"ו התנועה השלישית הקודמת לה מועמדת
בגעיא, ואף אם יקדם להם עוד תנועה משוכה והיא רביעית מ"מ
תשאר הגעיא בשלישית כמו הראשונה כראשונים וקנריהם הגעיא
ברי"ש, וכן מהערים מהיכלו לחרשים האוצרות האחיכם

האנכי

האנכי וכל דוגמתם הגעיא בתנועה השנית של תיבה שהיא שלישית לניגון לא בתנועה הראשונה, וראיתי להסכים כלמשי שאמר בדרך כלל כל תיבה בת ארבע תנועות והטעם באחרונה והשתים הבינוניות קלות תדלג הגעיא מן האחרונה אל הראשונה כמו הראשונה העשתו (יחזקאל מ"ג י"א) עכ"ל, וגם בזה אין ספרינו מסכימים רק בתיבת העשוהו ובדוגמתו העלותו ובהעלותו מלאתי מחלוקת בספרים אכן ביה"בי כרשם הגעיא בשלישית לניגון וכמשפטו.

ומכלל הגעיות הנזכרים יוצא כל וי"ו שרוקה המשמשת בראש תיבה שתחלתה אחד מאותיות ב"מף כגון וּבֵרַךְ את לחמך, וּבְרִיא אולם, וּבִגְלַל, וּבֵינֶךָ, וּמִכַּר מאחוזתו, היום וּמָחָר, וּמֵאָז באתי, וּפָנָה למעלה, וּפָנִים נזעמים, וּפִתְאֹם כולם והדומים להם בלי געיא בוי"ו אף שהיא שלישית לניגון.

השני. כל תיבה אשר משפט הגעיא באות השלישית מהניגון ולא יכלה מחמת הדגש או השוא שאחריה הנה תבוא הגעיא ברביעית הקודמת אליו שאין סמוכה לה שו"א ודגש, כמו הָֽעַמּוֹנִי הָֽרִמּוֹנִים מֵֽהַרְצַנִּים, וכן וָֽאֶתְחַנַּן וָֽאַבֵּד ההייתם שֶׁעִמָּהֶם (דה"א ה' כ'), וכן יש קושיות לטעם מֵֽהִתְהַתּוֹנוּת.

השלישי. כל תנועה משוכה שהיא שלישית לגעיא גם היא בגעיא

כמו

כמו הָעָזִיאֵלִי, וְהָאֶשְׁתָּאוּלִי ודומיהם.

הרביעי. כל ה"א תמוה ושאלה המשמשת בתיבה שתחלתה אח"הע בין שתהי' התיבה שם או פעל או מלה, הה"א הקודמת בגעיא אף אם היתה שלישית ב"א שבית לאות המשונן כמו הָֽאִישׁ כמוני יברח, הַֽאֵל יעות משפט, הַֽאֶפֶס עוד איש, הַֽאַף תספה, הַֽאֶל אדוניך, הַֽעַל אדוניך, הַֽהוּא אמר, הַֽאִם תמנו, הַֽעוֹד לנו, הַֽאֵין פה נביא, ודומיהם, ואין צריך לומר אם הה"א שלישית לניגון שהיא בגעיא כמשפט כמו החזק הוא, ההמיר גוי אלהים, ההשב אשיב, ההסכן הסכנתי האלך וקראתי, הַֽאוֹכַל בשר אבירים (תילים נ') הה"א בגעיא משככים מלבד הדקי אשר בה, הַֽחִנָּם ירא איוב, האתה, האתם, העודם וכל דוגמתם. אכן אם הה"א רביעית לניגון ישאר הגעיא בשלישית על מתכונתה כמו הַֽאֲחֵיכֶם, הֶֽאָנֹכִי הריתי, ואם אין השלישי ראוי לגעיא תדלג הגעיא אל הרביעי כמשפט כמו הַֽהִיִיתֶם כל נקנה. ויאמר הר"ם הנקדן כי כל אלה הה"ן מתוגים מבחוץ להראות כי הפתח מקום חטף, וכן הַֽמְכַסֶּה אני מאברהם, הַֽמְקַנֵּא אתה לי מתוג מבחוץ כי הי' ראוי להיות בשו"א לולי התחברות שני שוא"ן בראש התיבה אשר לא יכונו יחד, והם על משקל הֲגוֹי גם צדיק תהרוג, הֲיִנּוֹק פרא, ונשתנו ממשפטם, עכ"ל.

וכל

וכל ה"א תמוה ושאלה שאחרי׳ אות שוא"ת ורפה גם היא בגעיא כמו הַבְרָכָה אחת לך, הַדְרָכַי לא יתכנו, וכן הַלְהָרְגֵנִי אתה אומר, הַכְזוֹנָה יעשה את אחותנו, בכולם הה"א בגעיא ואחרי׳ רפה בעדות יהב"י ומקנה אברם, אבל כשהאות דגושה והיא שרשית כשמט הגעיא כמו הַשְּׁמֻנָה היא, ואם היא יו"ד לא ידגישוה וישוב השוא שהי׳ נע להיות נח כמו הַיְדַעְתֶּם את לבן, כ"כ הראב"ע בס׳ צחות דף י"א ומ"מ הה"א בגעיא במקרא כ"י של שנת כ"ד וכן בשני חבריו שבמקרא. אמנם כשאות שאחר הה"א שימושית הה"א בגעיא אפילו בדגש כמו הַבָּמוֹת ככל, הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבְּמַחֲנִים, אכן מדברי המכלול (ד"ק דף כ"א ור"פ דף כ"ד) נראה שיש מחלוקת בספרים כי כן אמר שם: האות שאחרי ה"א השאלה הפתוחה פעמים דגושה כמו הברב כח יריב עמדי, הדרכי לא יתכנו, הכתנת בנך היא, הראיתם אשר בחר בו, הראיתם כי שלא, שכולם בדגש הרי"ש שלא כמשפט, ובגעי׳ הבמחנים אם במבצרים, אלה דגושים, ויש רפים ובגעי׳ הברכה אחת היא לך אבי, המערה פריצים, ובלא געיא הבשור אלוה תשמע, המעט ממך תנחומות אל, המשל בכם שבעים איש, הלהרגני אתה אומר, הלעולמים יזנח אדני, הבעד ערפל ישפוט, הכזונה יעשה, השכחתם את רעת אבותיכם, ובמקצת ספרים השכחתם

בגעיא, עכ"ל, הרי שהזכיר כמה תיבות בלא געיא אשר עליהם העיד יהב"י בהדיא שהם בגעיא בס"ס. והנה מלאכו התשחק בו כלפור, התמלא בשבות עורו (איוב מ') בשניהם התי"ו רפה בכל ספרינו גם בכ"י, ובמקלתם הה"א בגעיא בשניהם, והקבס מ"ש אמר ה"א של התשחק בגעיא בס"מ וכן לב"א.

החמישי, כל לשון **בתים** כגון בתים הבתים לבתים בתינו בתיכם בתיהן ובתי כל מצרים הבי"ת בהם בגעיא בכל מקום שהם בעדות יהב"י הנקדן ובלמשי וחכמים אחרים, ובחמשה מקומות יבוא המשרת בתיבת הטעם במקום הגעיא, שלשה מנהון הבתים והן הבתים אשר יאכלו (שמות י"ב ז') ותתלו הבתים (ישעי' כ"ב י') ונשמו הבתים (זכרי' י"ד ב') וחד ובתים מלאים כל טוב (דברים ו' י"א) וחד ואת בתיו וגנזכיו (דה"א כ"א י"א) ועל זה מסר במס"ק ה' תוי"ן מדגישין בחוזק, וכן כתב בן בלעם בטעמי המקרא שלו ואמר שהטעם באלו הואיל שהמשרת והטעם יחד בתיבה ונראים כאילו הם ב' תיבות, אבל כל שאר בתים שהם לשון דירה אינם מדגישין בחוזק, ועוד ב' תוי"ן בלישנא אחרינא שהן מדגישין בחוזק והם וישימה תל־עולם (יהושע ח כ"ח) גוברייא אלך **תְּלָתֵיהוֹן** (דניאל ג כג).

השישי. כל שתי תיבות מוקפות משפט תיבה אחת להם להשכין הגעיא בתנועה השלישית לניגון אם אין שו"א או דגש סמוך לה. כמו

קָבָה־לִּי, אָרָה־לִּי, הַגִּיחָה־לִּי, בְּעֻלַת־
בַּעַל, מְנוּסַת־חֶרֶב וכל דוגמתם.

השביעי. כל תיבה אשר יתוס על אחת מהתנועות שאחריה כח גרלה והתנועה הקודמת לתנועה האחרונה היא משוכה הנה אם תוקף התיבה ההיא בתיבה שכניתה אפילו בתנועה השכית מ״מ התיבה הראשונה ההיא תעמוד מלעיל בנגינתה אע״פ שהי׳ משפטה להיות מלרע אילו לא הוקפה כמו הֶעָרִים־הָאֵלֶּה (דברי׳ י״ט ה׳) הנה משפט תיבת הערים בכל מקום להיות מלרע ובעבור המקף שב אחור וכן הַחֵל־הזה, וַחֲמֵשׁ־אמות (שמו׳ לח א) יֹשְׁבֵי־הארץ (ישעי׳ כו כא) נֹתֵן־להם (תילי׳ קמה) נֵכַר־הארץ, תֹּאכַל־עליו מצות, ושְׁמֹנַת־אפי׳. מוּסַב־הבית (יחזק׳ מט ז) קְבוּרַת־רחל, את זקן הָעָם־הזה, בַּמָּקוֹם־הזה (ירמי׳ לג י) ויבא מֵעִם־פרעה, לְדָוִד־עבדי (מ״א י״א ל״ו) אז יָשִׁיר־משה, זקני הָעִיר־ההיא, ערי הַמְּלָכִים־האלה (יהושע י״ד י״ב) ונשל גּוֹיִם־רבים (דברים ז א) הַגּוֹיִם־האלה (דברים כ׳ ט״ו) ועל זה כתב החכם מ״ש ח״ל במקלת ספרים כתובי יד מדויקים במקף והגי״מל במאריך, והו דעת בן אשר כפי שמלאתי בחילופי בן אשר ובן נפתלי כתב יד, ולבן נפתלי המאריך בי״וד ובלא מקף, וכן בס״ת כ״י נכתב כאן בגליון אשר הַגּוֹיִם נפתלי

הגוים

הגוים עכ"ל, ובעל תיקון סופרים לחומש כתיבת השלום השתמש מאוד בהגהתו דברי המ"ש האלה כי לא ידע מה הוא, עיין עליו, הן כל אלה בגעי' מלעיל בכל הספרים המדויקים ובעדות החכמי' בן אשר ויהב"י ומנחת שי, אע"פ שיש תנועה גדולה עם נח נראה אחריהם, והיא הכותבת להעמיד התיבה מלעיל אלא התנועה המשוכה וזה הפך דעת המדקדקים האחרונים כולם, וכ"כ במכלול בשער דקדוק הפעלים אבן הראשה (דף ו א) וגם בלא מלעיל בלתי בתיבות מלה זעירא או מלה מלעיל כמו הנה שָׁבַר־עלינו (מב ז) שאול שָׁאַל־האיש (בראשית מג ז). ויאמר עוד שם (דף יב א) ובפירושו ליחזקאל כ"ב ל' גֹּדֵר־גָּדֵר בא מלעיל במאריך הגי"מל מפני המקף ומעמיד בד"לת להעמיד מעט מפני הגר"י כי לא יבואו פועל מהשלמים כ"א בגרי לפיכך לא יבוא מלעיל שלא ידמה לשם, עכ"ל, הרי שהמקף גרם להעמיד התיבה מלעיל שלא כמשפטו והוצרכו להעמידו גם מלרע להבדילו מן השם ולכן במקו' שאין לטעו' ישאר לעיל מבלי העמד' מלרע בכל המשלים שהזכרתי אע"פ שיש שם נח נראה אחר תנועה גדולה.

אמנם כשיתוס התיבה על נח נסתר תבוא הגעיא מלרע על משוכה כמו הלבן מֵאָה־שנה, וכן כשיש עוד געיא בראש התיבה המכוגנת בעבור השו"א המתנועע שאחריה גם שם תעמוד געית התיבה המוקפת על משוכה כאלו לא הוקפה כמו למען הָקִים־אוֹתְךָ

דברים

(דברים כט יג) שהקוף בנגינה נס״מ גם ביה״ני, ועוד סבה שלישית גורמת להעמיד הנגינה מלרע והיא התקברות שתי הברות שוות אשר קראו בעלי המליצה בשם היאטום, כמו בארבעה עשר יום (במדבר ט׳ ג׳) שהנגינה בסי״ן בעבור יהב״י ולא בעי״ן שלא תתגנה התיבה ע״י הארכת הברות שוות ותכופות עה ע אשר לא יכונו בשפת לשון עברי אם לא בשעת הדחק במקום שאין מנוס לברוח מהם, ובכל מקום שפגעו בשנים מתנגדים, בטלו הקשה מפני הקל וכמו שהזכרתי בפרק הקדום בשם החכם פרחון ·

עד הנה משפטי הנגינות הפשוטות העומדת.

ואולם משפטי המחוברו׳ ותמוכות לאחר שני מינים, קלות וכבדות. הקלות הם הקודמת לשו״א מתנועע, והם על שלשה דרכים.

הדרך הראשון. כל תיבה אפילו בת ג׳ תנועות ואצ״ל בת שתי תנועות אם יקדם לניגון בסמוך שו״א מתנועע ורפה הנה הנגינה תהי׳ בתנוע׳ הקודמ׳ לשו״א לא בשלישית אע״פ שהיא הראוי לנגי׳, כמו העומדים כי הניגון הוא בד״לת ואף כי תנועת הה״א שלישית לניגון מ״מ הנגינה בחולם העי״ן שהיא שנית לניגון, וכמוהו ההלכוא יירשך יאספו ואומרה ואשברה ואדעה חרשים שרביה בימינך לימינך גורלך חותמך זולתך ודומיהם, ונראה הטעם כי השו״א

המתנועע

המתנועע אף כי אינו בכלל שבעת המלכים מ"מ בתנועות יתחשב שהרי גם הוא מניע [illegible]ות ולכן גם הוא במספר התנועות כמנה במשפטי הטעמים ובכמה מקומות הוא נחשב למלך אצל הנגינות כמבואר לעיל דף כ"ז א' ולכן כל אלה כמשפטם כי הגעיא בתנועה השלישית לניגון אשר הוא המקום הראוי לגעיא, ומזה כל פינחס סיסרא גרשון ודומיהם בגעיא בראש כמשפט, וכן כל דגנך ותירושך שמלתך ידך שדך להצילך יצילך ישמך יקימך הוליכך יוליכך נלכה וישנו (לשון שינה) ויראו (לשון מורא) ויירשו (לשון ירושה) יגרך גבלך הם וכל דומיהם בגעיא ע"פ הכלל הזה כי השו"א שבהם מתנועע שהרי בהפסק יומר לתנועה כי תאמר דגנך ותירושך ידך יצילך יקימך אטילך יוליכך ואשבה נלכה ארעה יראו ירשו וכן כולם, ובתנאי זה תשוב הגעיא לאחור במלך השלישי לניגון כמו ויירשך יאספו ודוגמתם, ואם אין שם שלישי יבטל הגעיא. ואם תאמר אם כן למה זה בתיבות אוהבך אויבך חתנך ועמך הגעי' בראש והרי השואי"ן האלה ישתנו גם הם בהפסק ענין ונאמר ועמך אוהבך אויבך שומרך וא"כ הי' הגעיא ראוי' קודם השו"א? דע והבן שאין אלו דומין לראשונים כי אין בהם כ"א הריסת מלב התנועות

מן

מן עי"ן הפעל אל למ"ד הפעל שנתחלפו יחד בעבור ההפסק, כי גם
באוֹהַבְךָ ואוֹיִבְךָ הי' ראוי עין הפעל לסגול דוגמת
שׁוֹמֶרְךָ אלא שהה"א גרם לפתח והיו"ד לחירק והנה בהפסק
נתחלפו התנועות ובאות על עיקרן כמשפטם ולא ניתוסף תנועה
בתיבה שלא היתה שם בתחלה כמו בידך שדך ויקימך וגבולך
וחבריהם שניתוסף בהם תנועה בהפסק שלא היתה שם בראשונה.

וראיתי להחכם בעל מקנה אברם שאמר בדרך כלל: כל תיבה שבה
תנועה ואחרי' שו"א וסמוך אחרי השו"א אות נעה ורפה הנה התנועה
הראשונה בגעיא כמו תדשא עלון חרבות חסדי
ארבאל כרכד וכן כל ערבות בערבות זולתי
מערבות מואב, עכ"ל, והחזיק אחריו החכם ר"א הלוי בטוב
טעם שלו, גם החכם הקדמון יהב"י ז"ל כתב בפ' פנחס כל ערבות
בערבות מתוגי העי"ן חוץ מן ויעל משה מערבות מואב (דברי' לד א)
שהמ"ם במתג ולא העי"ן עכ"ל, ונראה מדבריהם שכל השו"אין האלה
מתנועעים, וכן מצאתי בהדיא בשם חכם קדמון הזכירו החכם מ"ש
בפ' בהעלותך שאמר כל ערבות בערבות בכל לשון בחטף פתח חוץ
מן מערבות מואב שהוא בחטף לבד עפ"ה עכ"ל.

הדרך השני כל ה"א מבררת המשמשת לתיבה שתחלתה אות
שואית ורפה היא מועמדת בגעיא כמו המכסה את הקרב,

המתעבים

משפטי המעבים

המתעבים משפט, המלקקים בידם, המרצח הזה, המלמד ידי לקרב, המסוכן תרומה, המעושקה בתולת בת ציון, המדבר אליך, המבשרות לבא רב, כולם רפויי המ"ם סמוכי הה"א בגעיא, וכן הצפרדעים כולם רפויי הצד"י זולתי ותעל הצפרדע שהוא דגוש, וכן כל הלויים שבמקרא רפויי הלמ"ד וסמוכי הה"א בגעיא בעדות יה"בי ומכלול, וכן הדין באותיות בכ"ל הבאים בכח הה"א כמו שיתי לבך למסלה, וחייתו לממיתים למאחרים על היין, למילדת, בסערה השמים, כולם והדומים להם האות הנוספת בגעיא, ובמכלול דף מ"ו הזכיר קצתם שבאו בלא געיא והם הם בעצמם שכתב יה"בי בגעיא ע"ש ס"מ לכן כרא' שיש מחלוקת בספרי' על מקצתם, ויש סופרים רבים שהעמידו קטף פתח באות שאחר הה"א בעבור הגעיא שלפניו כמבואר בקונטרס המסורת המיוחס לבן אשר שאמר בדרך כלל ז"ל: כל הקריאה הַמְֽדַבְּרִים, המבקשים המלקקים, המתעבים, המגרים, המצאתני, המשלחים, המצורעים, המלאים, המלאה הזרע, כאשר תהי' געיא תחת הה"א כל אשר אקרי' יהי' פתח קין מאלה הבלבים מהם משתני' הם המדברים אל פרעה (שמו' ו כז) המילדת וחבריו, המזמרות (ירמי' כ"ב י"ח) וחבריו, המים המאררים וחבריו, המקטרים, והשבית את הכמרים (מ"ב כ"ג ה') המשוררים והמהללים,

המצפצפים

המצפצפי׳, בית המבשלי׳, המישרי׳, המשחקות, המעושקה, המבקרים, המבשרות, המהלכים, המעשרים, עכ״ל, ור״ל שכל אלה בשו״א לבד אע״פ שקדם להם געיא.

וכבר הזכרתי לעיל משפט ה״א השאלה הקודמת לשו״א.

הדרך השני כל תנועה הקודמת לחטף פתח או חטף סגול או חטף קמץ המנוקדים באהה״ע היא לעולם בגעיא אף שקדמה לה תנועה משוכה והיא שלישית לניגון, כמו שֹׂנַ֣אֲךָ֔ שׁוֹלֵ֖חַ֑ וְאֶֽעֱבוֹר מֵֽאָהֳלוֹ שלולי החטפים הי׳ הגעיא בתנועה הראשונה דוגמת אוהבך ואקנה כמבואר לעיל ועכשו כרחה בעבור החטף, אכן גם אלה כמשפטם כי התנועה הקודמת לחטף היא השלישית לניגון באמת כמו שכתבתי למעלה.

ומזה המין כל געיא הקודמת לח״פ שבאות הראשון מן הרצופות כמו בְּֽהַרְרָם שעיר, בְּֽחַֽצְצוֹן תמר (בראשי׳ יד) וכמו שכתבתי שם בשום שכל, וכן כל תנועה הקודמת לשארי האותיות המנוקדות לפעמי׳ בח״פ גם היא בגעיא כמו כל השומע יִֽצְחַק־לִי, רְֽצָפַת בהט, וּֽזֲהַב הארץ ההיא, וּֽשְׂדֵה מגרש עריהם, וְֽשַׁבַע עשרה, וְֽשָׁבֵה שביך, וּֽשְׁלַח לקראתם, וְֽסֲגַר פוס אריותא וְֽסֲחַר־כוּשׁ כל אלה והדומים להם בח״פ בעבור אות השריקה כמו שבררתי בשום שכל לתורת אלהים מפורש ברא׳שית ב׳ י״ב גם כ״ז

אבל ושקה לי שהוא בגעיא וק"פ בכל ס"ס הזקנים בעדות יהב"י גם ושלח־לי, בגעיא וק"פ בעדות בן אשר ודלא כרד"ק במכלול דף קנ"ג א'.

עוד מלאתי בקונטרס המסרת הנ"ל כלשון הזה: סימן, שתי אותיו', אשר בתיבה אחת לבותות, זו לעומת זו חרותות, כל המקרא על זה, מפי כל ספר וקוזה, הסימן הזה עוד לא ירזה, אם געיא לאות ראשון תקדום בנעימת לשון יפתח פיו באות הראשון כמו ישכהו לאלים צללו (איוב מ כב) מללי גללי (נחמי' יב לו) המלקקים (שופטי' ז ו) יללת הרועים (זכרי' יא ג) אשר לקקו (מ"א כ"א יט) רבבות אלפי ישראל (במדבר י לו) ברבבות נחלי שמן (מיכה ו ז), ואם אין געיא אצלם, לא יפתחו לעולם, אבל גוללם, לא יפלגו במלם, כמו רבבות אפרים (דברים לג יז) חקקי און (ישעי' י א) הננו הנני, והכל לזה דומה, וטעי בזה הומה, כעור וסומא, לבורים ידמה, חוץ מן ארבעה פסוקים, על זה פוסקי' ועליו חולקים, כי געיא להם סמוכה, ועמהם משוכה, ובהם תמוכה, אמורה וערוכה, והם לא נפתחים ובהם לא נפסקים, בגר להם ישחרנני (הושע ה טו) זובח תודה יכבדנני (תילי' נ) אז יקראנני ישחרנני ימצאנני (משלי א) ומשחרי ימצאנני (משלי ח) עכ"ל, ומה שאמר כי געיא להם סמוכה ר"ל

מנוגנים בטעם, ודבריו אלה העתיק גם הרד"ק במכלול דף ע"ט ב׳ והוסיף עוד כי קללת אלהים תלוי, כי רננת רשעים מקרוב, בכלל הנבלעים ונקראין בחטיפות, אכן יה"בי כתב בהדיא רבבות אפרים, קללת אלהים, ונראה ששניהם בפלוגתא שנויים.

ועוד בקונטרס המסרת הנזכר ז"ל: רב פינחס ראש הישיבה הי׳ קורא סובבים, המשוררים, שוטטו בחוצות ירושלים, המוטטה, התפוררה, וקרב לבו (תילי׳ נה כב) מרפידים, כי היתה הרוחה, הרביעי, הרכוש, הרשעים, וסגר פוס אריותא, ושבה שביך, ושלח לקראתם, ושלח לי עלים, ושבע עשרה דרחבעם, לא תגזל גברי, אל קשי העם, יכתבם, ועל לבם אכתבנו, עכ"ל, ועיין עליהם מנחת שי.

ודע כי הגעיא הקודמת לשו"א מתנועע בלתי נדחת לעולם אבל תמלאכה שתי תנועות רצופות תנועה אחר תנועה כמו ואברכם ואגרשנו ויאבילך, גם תנועה אחר פשוטה כמו לישועתך וארעך, גם פשוטה אחר תנועה כמו מושבותיכם שופרותיהם לאבותיכם רחמניות, גם תמלאכה שתים פשוטות זו אחר זו כמו

בשבועותיכם

בְּשָׁבוּעֹתֵיכֶם וְהָאֶשְׁתָּאוּלִי הָעָזִיאֵלִי שהראשונה שלישית לשבית והשנית שלישית לניגון.

ולכל הגעיות הנזכרים משפט נגינה לענין יהו"א ונג"ד כפ"ת לעשות דחיק ואתי מרחיק וכמ"ש יהב"י לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ (דברים ט"ו י"א) הלמ"ד דגש בעלילות המתג, וכן כתב נפ' קדושים וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ המ"ם דגושה באספמיים וכן חברו דמפני שיבה תקום והטעם בעבור ההברה בין המתיגה ובין ניגון המשרת, וכן אַשְׁבִּיתָה מֵּאֱנוֹשׁ זכרם, ויאמר עוד שָׁמָּה קָּבְרוּ (בראשי' מט לא) הקו"ף דגשה בעלילת המתג, וכן למ"ד של אָשִׁירָה לַּיְיָ (שמו' ט"ו א') וכו"ן של עֲבָדֶיךָ נִּשְׂאוּ.

ועוד יש להכיר בגעיות כלל גדול כי להם מדרגות ביניהם אל האותיות אשר תפולנה בהן ובערך אל סמיכתן במקף ובמוכרת, כי כל געיא אשר תפול באותיות היסודיות הנקראות מלכים ושרשיות אצל המדקדקים היא גדולה ומשוכה יותר מן הנופלות במשרתות הנקראות שימושיות, כי געית רי"ש רחמניות גדולה מגעית למ"ד לאבותיכם, וגעית התיבה הקודמת אל המקף גדולה מן המוכרתת וגעית האות הראשונה הנופלת בתיבה הבאה אחרי המוקפת היא גדולה ומשוכה מכל הגעיות כמו הוּא־הָעֹבֵר לפניך (דברי' ט' ג').

ודע כי כל הגעיות הנזכרות תשתנינה לפעמים למשרת אל הטעם

שאחריהם

שאחריהם כמבואר לעיל שער ב׳ פ״א בדין הזקף והטרם והפשטא והתביר והטפחא, אך זאת מצאתי ליהב״י שכתב והאנשים וסמכו ונשאו ודומיהם במשרת וגעיא יחד, אבל אצל ויצאו וילכו לא רשם הגעיא.

ובזה נשלמו משפטי הגעיות הקלות משוטות ותמוכות.

והתנועות אשר געיתן כבדה הן התנועות הקטנות הנופלות בתחלת תיבה בת ג׳ תנועות המונגנת בטעם מלך דוקא, וניקוד התיבה על אחת משלש תכונות אלה, או שבין התנועה השנית לתנועה המוטעמת שני שוא״ן דוגמת ישתקשקון (נחום ב׳ ה׳) וישמעו, ממשלתך, או שיש ביניהן שו״א באות דגושה דוגמת שבתכם (ויקרא כ״ג ל״ג) אל תתאבלו, אתנפלה, ותתנם ביד לריהם (נחמי׳ ט׳ כ״ז), או שיש ביניהם שו״א בצירוף פתח או קמץ או סגול דוגמת ויברכו ויאהל המטהרה, הנה בכל אחת משלשת התכונות האלה התנועה השלישית לטעם בגעיא כבידה. ולכן כל וי״ו פתוחה הנוספת בתחלת כמלות הבאות ע״מ ויאהל ויאסף ויעבר ויעשו ותעשי ותעשו ויחזו ויחרישו ותהרינה ותעמדנה וימתקו וישאלו ויחדלו ותחגרו ויכבסו וירקעו ויחפאו ויכוננו ויקדו וידמו

ויתנו

ויתנו הם וכל דומיהם הו"ו שבראשם בגעיא כבידה כשהתיבה מכוגנת בטעם מלך או כשהיא מוקפת למלה זעירה המוטעמת במלך כמו ויספרו־לו, ויתנו־שם, ויתנו־לי ויקחו־ אבן וחבריהם אבל ויזרח־לו השמש היו"ד בגעיא במדויקים וביהב"י אף שמלת לו במקרת, ונראה שזה לדעת ב"נ ואבן ס"ל כבן אשר.

וכל המורכבים מהם גם הם כמוהם כמו ויעקבני ויפקדם ותטמנם ויפדך וירדפום וישטמוהו ויזכרה ויעשה ותחלקם, ויקדשהו ותחללה ותחשבהו, ותטהרם, ותבלעני ויחטאהו ויברכהו ויגרשום וירקעום וילמדה וימררוהו ויפרפרני ויפצפצני ויכוננה ויעמידהו ויכתום ויתנהו ויתנם ותתנם וכל דוגמתם בגעי' בראשם ע"פ התנאי הנזכר.

וכן כל השמות הבאות בתנאי הנזכר הם בגעיא בראשם כמו, כל הנערה המהבת הנחלה המחנה התאוה המערכת במעלות למעלות, הנאמן המחצה, המחרת הטהרה בצהרים, מדעך משאכם בטמאכם אותה, תשבתו שבתכם, הכנעני הכנענית ממלכתך הכרמלית הפרתמים המזבחות הנשתון המשבצות וכל דומיהם התנועה הראשונה בגעי', וכן אם הם שתי מלות מוקפות כי המקף מחבר לתיבה אחת כמו הכבר־ לך

לך, על־מחבת (ויקרא ו' י"ד) ודומיהם.

ויוצא מן הכלל הזה כל השמות אשר אות ראשונה שלהם בחולם כי אז לא תעמוד הגעיא בתנועה הקודמת לחולם כמו הכהנים לכהנים השואבים השואבות השוערים ודוגמתם.

ויאמר יהב"י ואחריו החכם בלמשי ור"א הלוי כל וי"ו ויהי ויהי כשהיא בטעם פשט או במקף עם תיבה שטעמה בראשה היא נקראת בגעיא, וכן כל ורעך המכונן במלך הזי"ן בגעיא, גם במקרא כ"י של שנת כ"ד מלאתי כמוהו מלאתך והמעך הד"לת בגעיא, ויתכן שכן משפט כל הבאים על משקלם, וכן ג"כ כשהאות הנעה בראשונה משלש תנועות היא נקודה בסגול גם היא בגעיא כמשפט כמו אשתחוה אתנפלה אקחך וממשלתך וכל הבאי' על משקלם אבל ואשתחוה ואתאבלה הגעי' בוי"ו הקמוצה שבראשם וכן בכל דוגמתם ומזה המין את־החנית (מ"ב י"א י') את־גבולך (דברים י"ב כ') את־בת־בנה הא"ף בגעיא לבן אשר ובעדות יהב"י ומ"ש וכן אל־עבדך (קדמאה דפ' ויגש מ"ד כ"ד) וכן את־כספך (ויקרא כ"ה ל"ז) בגעיא לב"א בכתוב בקילופים.

וכן ג"כ כשהתנועה השלישית לטעם היא חירק כמו כל לשון התפעלו ויתפעלו ומתפעלים בין שהתי"ו כתובה בין

שהיא

שהיא מובלע בכח הדגש בכולם האות הקודמת אל הדגש או השו"א היא בנגינה כשהתיבה מוטעמת במלך, כמו התרועעה התפוררה התמוטטה התנוטטה והתיצבו והתחתנו ההלך-נח והטהרו והשענו התנשאו התחטאו תטהרו תטמאו ויתגעשו ויטהרו ויקהלו יטמאו וישתחוו ותשתחוינה ונשתחוה נתחכמה מתיהדים מטהרים המתיחסים המתנדבים ומשתחוים, הם וכל דומיהם בנגינה באות קרוקה שבראשם. וכן כל תיבות אחרות הדומות להם בתנאי הנזכר אות הנקודה בחירק הקודמת נקראת בנגינה כמו ימצאך ישלחך, כי יִפְגָשְׁךָ (בראשי' ל"ב י"ח) היו"ד בנגינה והגימ"ל רפה ובמאריך לבן אשר בעדות יהב"י וכ"כ מ"ש, וכן כמרגלי' לרצונכם ברצונך ובזרועך הנטוי', תפארתך תפלצתך ולבהמתך ובהתפנחם (יחזקאל ל' י"ח) משמרתך, ממעשינו, וכן כל ממחרת המכונן בטעם מלך דוקא, ויורד מיעקב, עלה ארי' מסבכו מכפדך ומגרנך וממחצית בני ישראל תכינא דמעות (במדבר לא מב) מקבצאל (ש"ב כ"ג כ'). וכן כל מזרעך ולזרעך ובזרעך בנגינה בראשם בבוא מלך לנגנם אך כשיבואו בלא מ"ס ובלא וי"ו תשאר הגעיה בזי"ן וסימנך יראה זרע יאריך ימים.

וכן הדין בשתי תיבות מוקפת כמו יִזַּל־מַיִם, לְמַד־דַּעַת וה' יִסְלַח־לָהּ, ועתה יִגְדַּל־נָא, מִשְׁכַּן־שְׁמֶךָ,

ואשר נשבע־לי, ונשבע־לך, תרבק־בך, מגדל־שכם, ומכנסי־בד, בנהר־כבר, כולם בגעיא בחירק שברא״ם בכ״מ ובעדות יה״בי ומ״ש וכן כל דכוותהון. ויאמר יה״בי כל ויקח תקח נקח יקח המוקפים עם תיבה שטעמה בראשה לעול׳ האות אשר לפני הקו״ף במתג, וכן כל ויתן יתן תתן נתן בהסמכם אל מלת לי לו לך לה לנו האות שלפני התי״ו כמתג עכ״ל, וכן אשר יגע־בך היו״ד בגעיא וכולם כמשפט ע״פ התנאי הנזכר, ועיין עוד מה שכתבתי בסוס שכל אלא ויתן לי (בראשי׳ כג ט) ואלא ויתן לך (שם כו כח). ויאמר יה״בי עוד, כל מקרא־קדש שהוא במקף ונפשטא הם״ס במתג עכ״ל, ואחריו החזיקו החכמי׳ בלמשי ור״א הלוי ואחרים וכל הספרים המדויקים מסכימים עמהם אך בטע׳ פשטא לבד לא בטע׳ אחר זולתו, והטעם רא״פ הבין שטעם פשטא לאו דוקא ולכן המתיג כל המכוגנים במלך כגון טפחא וזקף ואס״ף ולא יפה עשה.

כל לשון הוי׳ וחיות כשניתוסף בראשם אות שימוש בסגול או בחירק כמו אהיה תהי׳ יהי׳ נהי׳ מהיות להיות ודומיהם, וכן אחיה תחיה וכו׳, האות הנוספת בגעיא בכל ספרינו בין שתהי׳ התיבה בטעם או במשרת, אכן ביה״בי לא נרשם הגעיא כ״א כשהם מכוגנים במלך דוקא או כשהתיבה סמוכה במקף למלה זעירא המכוגנת במלך וכל זולתם בלא געיא.

גם כשמלאו אשר הם שלישיות לאות נקראת בגעיא קלה אף שאינה שלישית כ"א רביעית או חמישית בתנועות התיבה כגון מ"ם ממועצותיהם (הושע יא ו) מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם (ישעי' נה ט) שחירק המם"ן שלישי לחולם למ"ד הפעל ולכן נקראות בגעיא.

גם כשהתנועה הראשונה קמץ והתיבה מוקפת למלה זעירא המנוגנת במלך מלאכה בגעיא כמו יקם־קין, ילד־בן והגר־לך, לפי שהם דוגמת יזל־מים, למד־דעת וחבריהם.

גם הויו השרוקה המשמשת וּבְ־ וּכְ־ וּלְ־ וּמְ־ וּתְ־ וּנְ־ שימוש בראש התיבות המוכחות ע"פ התנאי הנזכר היא נקראת בגעיא בנידה כמו וּבְאַהֲרֹן וּבְעַמְּךָ ובשכבך ובזרעך ובארצכם ובחצרות ובקצרכם, ובצרעה ובירמות (נחמי' י"א כ"א), ובשמעי ובפתחו, ולעמך וליעקב ולזרעך ולמועדים ולבהלם ולהעלותו ולדבקה בו ולהשכיל ולאביונך ולאכלכם ומברכך ומהללים ומקטרים ותבוקשי, ונזמרה גבורתך. כל אלה הווי"ן בגעיא בראש, ולדעת הקדמונים כל אלה השואין שאחר וי"ו שרוקה הם מתנועעים לכן יש סופרים קדמונים שנקדו כולם בח"פ וכן הם במקלת ספרינו אך ברובם הם מנוקדים בשוא לבד כי אין מדרכם לנקד ח"פ כ"א באות הגרון או באות השריקה. ויאמר הראב"ע בספרו צחות

דף י"ד א' אם הי' אחר הוי"ו שוא נע ישימו שורק בוי"ו ויקראוהו כאלו הוא אל"ף, ברכה וקללה, וכן נפעלים ושמרתם לעשות.

גם יש געיות כבדות בוי"ו שרוקה בראשי תיבות נוספות התנועות בנפול בם טעמים מן המלכים הגבוהים כמו ולישמעאל (בראשי' יז כ) ובמועדיכם (במדבר י' י') ותכסנו (ירמי' ג' כ"ה) ובשליתה (דברי' כ"ח נ"ז) ובהקבץ (אסתר ב' ח') ובהנשאם (יחזקאל א' כ"א) ובהתנונים (ירמי' נ"א ט') ומריא־וצאן (מ"א א' י"ד).

ודע כי הגעיות האלה לא תשתכחנה לעולם לא מחמת משרת ולא מחמת דבר אחר כמו שלפעמי' תשתכחנה הגעיו' הקלו' הנזכרי' למעלה.

ויש עוד מין געיא המיוחד' בשם הזה והיא השוכנת בצד השו"א שבתחל' התיבה, ויש סופרים שרושמין אותה בימין השו"א וקוראין לה געיא שו"א, ויש בשמאלו וקוראין לה שו"א געיא, ויאמר החכם חיוג כי הגעיא הנרשמת עם השו"א יש נקדנים שמשימין אותה לפניו כגון וְהָיָה ולא יתכן כדי שלא תתערב עם טעם של ספרי אמ"ת שדומה לה (כמבואר למעלה בתחלת הפרק) והוא לפני השו"א לעולם ובראש התיבה כמו על כן לא יקומו רְשָׁעִים (תלי' א') עכ"ל, וראיתי ליהב"י הנקדן בספרו עין הקורא שלפעמים רשם אותה בימין ולפעמים בשמאל השוא וכאילו בא להורות שאין קפידא בדבר, והגעיות האלה רבות מאוד על פני כל המקרא ומנהגם לשכון בצד השו"א שבראש התיבה

פתיבה שאחריו אתה״ע וטעם התיבה רפיק מן הפו״א ב׳ תנועות כמו זה אלי ואנוהו, (שמו״ טו ב) והיה במקום (ויקרא י״ג י״ט) והיתה שבת (שם כה ו) והיתה לעדת (במדבר י״ט ט׳) והיתה לבני ישראל (שם י״ט י׳) בהקריבם אש זרה (במדבר ג׳ ד׳) כי תצור אל עיר להלחם עלי׳ (דברי׳ כ׳ י״ט) וחלת לחם שבפ׳ קלוה וחברו בפ׳ לו, וחלת מלה (במדבר ו יט) קרנם בתימו לעולם (תילי׳ מט) כל אלה הפוקי״ן שבראש בגעיא, וכן רוב מלת ואת־ ואם־ המוקפות לתיבה המכוגנת בטעם גרשיים או זקף כמו ואת־רסן (בראשית י׳ י״ב) ואת־פתרוסים (שם י׳ י״ד) ואת־האנשים (שם י״ט י״א) ואת גביעי (שם מ״ד ב׳) ואת הקרשים (שמות כ״ו כ״ט ול״ו ל״ד) ואם־יותר (שמות כט לד) ואת האבנט (שם ל״ט כ״ט) ואת קטאתכם (דברי׳ ט׳ כ״א) ואם בשדה (שם כ״ב כ״ה) וכל אלה הגעיות קים יהב״י בהדיא, ועוד רשם בגעיא בשאר האותיות שאינם אתה״ע שלמים הם אתנו (בראשי׳ ל״ד כ״א), בני אשר (שם ל״ו כ״ז) בגעיא במקלת אסכמיים, שלח נא ביד תשלח (בפ׳ שמות) ולא תעלה במעלות (פ׳ יתרו) משוקדים (פ׳ תרומה כ״ה ל״ג) וחברו בפ׳ ויקהל ל״ז י״ט וכל היתדות (ל״א כ׳) לכל הבהמה (שמיני י״א כ״ו) אשר יולק (פ׳ אמור), ישרתו עליו בהם (במדבר ד׳ י״ד) במעיך (פ׳ נשא ה׳ כב) סלח נא (פ׳ שלח) לכל מנחתם (פ׳ קרח) לכל בשר (שם) שקץ

תשקצנו

תשקצנו ותעב תתעבנו (פ׳ עקב) בכל הדברי׳ (שם ט׳ י׳) ולא יהי׳ הדבר (פ״ שופטי׳) ושכחת עמר (כ״ד י״ט) והיה בהניח (שם כה יט) שכיהם בגעיא, כמהפכת סדום (נצבים כ״ה כ״ב), כל אלה הגעיות שבאוריתא מקוימים בעדות יהב״י גם המ״ש הזכיר רובם, ואולם בשאר קריא עלמו מספר, אך המעיין אחריהם להבין דרכיהם יבין כי כולם במסלותם ילכון ונגדרים מן הטעמים השוכנים בתיבתם או בתיבה שאחריהם שהם מוקפות אליהם, ומן האותיות המתלוות עמהם כגון אות אהה״ע או אות השריקה או שתי אותיות ממולא אחר או אות בו״כל המשמשת למלה זעירה מוקפת, כי כל האותיות האלה לקלותם יתבלעו במרולת הדבור לזאת העמידו געיא אלל השו״א כדי להבירו היטב כי כל שו״א שעמו געיא הוא נקרא בהרקנה כמבואר בדברי הקדמונים ובמשפטי הניקוד.

עד הנה דברנו ממיני הגעיות הבאות בתיבה להטעים ולהנעים המלה ולהריץ הדבור אל גבולו הוא האות המנוגנת, אכן מלבד אלה מלאנו סימן הגעיא במקצת תיבות בקצה כתיבה אחר האות המנוגנת ואלה נשם העמודות יקראו כי נהם יעמוד הקורא מעט כדי להבירם היטב, והם באות על שלשה דרכים.

הדרך הראשון. כל תיבה שהיא ע״מ **פֹּועֶל אוֹפָּעַל** מלרע, ושבה הנגינה או הגעיא למעלה אל התנועה הקודמת לאחרונה,

אז שמו הסופרים עוד סימן מלרע כדי להבדיל בין פועל לשם וכמו שהזכרתי למעלה דף כ׳ ב׳ בשם רד״ק כי גודר־גדר בא מלעיל במאריך הגימ״ל מפני המקף ומעמיד בד״לת להעמיד מעט וכו׳, ודוגמתי ואוזל לו (משלי כ׳ י״ד) עורף כלב (ישעי׳ ס״ו ג׳) גורש לץ (משלי כ״ב י׳) פוטר מים (שם י״ז י״ד) כל אלה בתרי טעמא בס״מ ומ״ש ובעדות המכלול דף פ׳ א׳ והטעם הראשון הוא הניגון הראוי לתיבה והטעם השני הוא סימן ההעמדה ואיננו מרכא כמו שחשבו מקצת אנשי׳ כי לעולם לא ישרת מרכא לא לזקף ולא לאתנח ולעולם לא יתחברו מונח ומרכא בשירותם יחד כידוע ממשפטי הטעמים. וכן נבל ציץ (ישעי׳ מ׳ ז׳ וח׳) לבער קין (במדב׳ כד כב) אוהב פשע (משלי יז יט) אוהב דעת (שם י״ב א׳) ודומיהם. ובכל מקום שהתיבה מלעיל לא יתרחק הניגון כ״א בשלשה מקומות והם בוקע מים (ישעי׳ ס״ג י״ב) מונע בר (משלי י״א כ״ו) בוצע בצע (שם א׳ י״ט) ושלשתם בתרי טעמי ר״ל בטעם והעמדה ועיין לעיל ש״ג פ״ו.

׳ **הדרך השני**. כל קי״ת או עי״ן השוכנים בסוף התיבה המנוגנת מלעיל יעמידו התיבה גם בתנועתה האחרונה כדי להכיר אות הגרון היטב שלא תבולע ברהיטת הדבור כמו וישבע לו (בראשי׳ כ״ד ט׳) שסבי״ת בגעיא בס״מ וביה״ני וכן כשהתיבה מוקפת כגון בשבע־לי

(בראשית

(בראשי׳ כד ז) נִשְׁבַּע־לִי (דברי׳ כח ט) יִגַּע־בּוֹ (ויקרא טו ובמדבר י״ט) וכן כל אקח תקח יקח נקח המוקפים של מלה שבגינתה בראשה כגון לי לו לה לך לנו הקו״ף בהעמדה מלבד הגעיא הקודמת לה וכן מלאנום כולם בכל המדויקים גם ביה״בי, וכבר הזכיר הרד״ק במכלול דף פ׳ א׳ יִקַּח־לֵב (הושע ד׳ י״ב) הֲגַח־לוֹ (שם ד יד) בכלל הכתובים בשני טעמים, ור״ל בגעיא והעמדה, ויאמר יהב״י בפ׳ מטות וה׳ יִסְלַח־לָהּ כולם כתובים כן בענין.

הדרך השלישי. כאשר תפגשנה שתי אותיות גרוניות זו בסוף המלה וזו בראשית המלה שאחרי׳ אז תהי׳ העמדה בתיבה הראשונה מלרע מלבד הניגון אשר בה מלעיל כמו שָׁלַח חֹשֶׁךְ (תילי׳ ק״ה כ״ח) הֲשָׁמַע עָם (דברי׳ ד׳ ל״ג), ויאמר יהב״י רוֹצֵחַ הוּא (במדבר ל״ה) שלשתם שבענין כן כתיבין. ואפילו אם אין התיבה ראוי׳ לניגון כלל והיא סמוכה במקף אף למלה בלתי זעירה מ״מ תהי׳ התיבה המוקפת בסימן העמדה כמו תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה (בראשי׳ י״א כ״ה) אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה (שם ל״א מ״א) שְׁבַע־עֶשְׂרֵה (שם לז ב), וכמו שכתבתי שם בשום שכל. ויאמר יהב״י פִּתְחָה אָרָם (שם כח) כן כולם בסימן תחת הנו״ן בכל הספרים ונראה שנעשה הסימן לתקנת אל״ף של ארם עכ״ל.

וכן כשתפגשנה שתים אותיות מאותיות הלשון שהם דטלנ״ת זו בסוף

התיבה המכוננת מלעיל וזו בתחלת התיבה שאחרי' שטעמה בראשה , גם שם תהי' העמדה בתיבה הראשונה מלרע , ולכן כל וינתן לך , חנהן לי , להנתן דת בהעמדה מלרע כשהם מכוננים מלעיל , וכן הם כתובי' כולם בס"מ ובמ"ש ויהנ"י , אבל וַתִּנָּתֵן דָּת בשושן כתב יהנ"י כן מלרע בשביל הפסקא של דת .

וזהו כלל הגעיות ומשפטיהן ; ואחרי שהם מאושרים בספרים היותר מדויקים והם מקוימים מפי הקדמונים וקדמוני הקדמונים לכן אין לשעות בדברי האחרונים , אשר מבלי יכולת לעמוד על אלה הלפוני' , קמו עליהם בלב זדונים , ויגרשום מהסתפח בנחלת ה' אשר גבלו הראשוני' , גאוני הלשון והרוזני' , אשר הוציאו משפטיהם הברורי' והנכוני' , מספרי' מובהקי' ובדוקי' אשר להם היו מזומני' , אחרי אשר ספרו ומנו כל נקודה וכל טעם עשרת מונים , וכל הסר מדרכיהם ומדבריהם הנאמני' , ימשש בחשך כעור באשמני' . והעד הנאמן שיש להם שרש ויסוד שהרי נשתנו הטעמי' על ידם כמבואר לעיל שער ב' פ"א שהמשרת הראוי לזרקא הוא מונח וישתנה למרכא אם יש שם געיא , ובזה נוכל לבטל דברי ריבות הספרי' אצל מצרים וסחר כוש (ישעי' מה יד) שמקצתן מעמידי' געיא אצל וי"ו של וסחר ומקצתן השמיטוה אך בכולם מצרים במרכא לכן ברור שיש שם געיא כי לולי כן הי' ראוי מצרים למונח לא למרכא , וזה ברור.

משפטי המקיף הוא סמיך:

מבואר ממה שקדם, כי בכל מקום שתפולנה שתי תיבות לעבודת המלך אז תהי' התיבה הראשונה במשרת המלך ההוא, אמנם בכמה מקומות מצאנו שנשמט המשרת מן התיבה הראשונה והיא מחוברת אל תיבת המלך במקף, אבל לא יקרה זה כ"א כשהתיבה האחת גדולה והאחת קטנה ואין צריך לומר כששתיהם קטנות, בין ששתיהן שמות כגון כסף־איש, או שתיהן פעלים כגון ולכו־בואו ארצה כנען (בראשית מ"ה י"ז) לך־רד (שמות י"ט כ"ד ול"ב ז') או שתיהן מלות כגון עד־בלתי ודומיהן, או שהראשונה שם והשני' פעל או מלה, או שהראשונה פעל והשני' שם או מלה, או שהראשונה מלה והשני' שם או פעל, כל אלה יתכנו להתחבר במקף, אבל שתי תיבות גדולו' לא יתחברו במקף כ"א כשתפולנה שלש תיבות לעבודת המלך וכמו שאבאר שם. ושלש סבות יש הגורמות למקף ומגרשות המשרת מן התיבה, והן הנקודות והטעמי', והמלות, והשמות, ונתחיל תחלה במקיף הבא מפאת הנקודות והטעמי'.

כל תיבה הראוי' להכון במשרת ומלרע והיא רחוקה וסמוכה אל תיבה שאחרי' שטעם מלך בראשה, הנה תיבה כזאת תתחבר במקף אל תיבת המלך שאחריו ויצא המלך ההוא בלא משרת; ולכן כל שם דבר הסמוך סמיכת קנין וחזקה והוא על התנאי הנזכר הוא מוקף כמו

הבנות־לב, כברת־ארץ (מ"ב ה' י"ט) כבר־כסף, משחת קדש, מגלת ספר, ושפל רוח, וכן כל ים סוף, מים סוף, וכל מדבר למדבר במדבר ממדבר הסמוכי' אל צין סין שור זיף כולהון מוקפין, והתיבה הראשונה היא אשר קראו המדקדקים התיבה המוקפת. וכן הדין בפעלים הרהוטי' ודבוקי' עם פעולם כמו למד־דעת, יזל־מים, וכן בהפעלות עם מתפעלו כמו יוקם־קין, יולד־בן, וכן בשם דבוקי' עם מלת השימוש כמו ותבער־בם, אשלח בם, תדבק בך, ויתן לך, דע נא, שלח נא, קח לי, קח־לך נתן־לך, תוקד בו הבושל בו, ודומיהם, כל אלה סוף תנועתם פתח והם מוקפים אפילו כשהטעם באות השני אם לא קדם לו כ"א אות אחת כגון קח־לך תקח־לך ודומיהם.

והמוקפי' עם הקמץ מוסף אל"ף כמו ומצא־חן, ונשא בם; ובקמץ מוסף ה"א וסאה סלה, וענוה צדק, ולדבקה בו, שלחה לו; אבל הקמץ הרחב עם כח כראה לא יוקף כ"א כשכפלו שלש תיבות לעבודת המלך כמו כי שת־לי אלהים (בראשית ד' כ"ה) גר־שם אברהם (שם ל"ה כ"ז).

ועם הסגול כמו דבר־סרה, דבר לי, תתן לי, יכפר בו, ונספר לו, יהעלם שלג, וישבתם בטח, וישבתם בה, ודומיהם, וכן

אבנת

אבנה לך, ירבה לך, העשה פלא, יחוה דעה, תשתה חמר, וכן כל יעשה נעשה אעשה הסמוכי' אל מלת לי לו לך לה לנו ודומיהם כולהון מוקפי', אבל אם הם סמוכים אל מלת לְךָ לא תוקפנה בעבור השו"א המפסקת בין התיבה והטעם.

ועם הכנוי שימושו יו"ד כמו אנשי־חיל, אנשי שם, אנשי קדש, ארני כסף, משפטי צדק, ושואבי מים, וכן בכנוי מוסף ה"א כמו יפה תאר, ונכה רוח, מקנה צאן, וקנה בשם, והיה שם (שמות כ"ד י"ג) ועשה כן, ועשה חסד, ועשה לי, ועשה לו, קנה נא, קנה לך וכל דומיהם כולם במקף, אבל כשאין הטעם באות ראשונה כ"א בשני' אע"פ שלא קדם לו כ"א אות שואי"ת מ"מ בטל המקף ולכן קנה לך עשה לך, נטה לך, עלה לך היערה, ארני נחשת ודומיהם נמלטו מן המקף, וכן בכנויין עם כח נראה בטל המקף כמו בית לחם, בית און, עין ראי, עין גדי, ואין קול ואין קשב, חוץ מן בית־אל שכולם מוקפי' בספרינו ולכן נראה גירסת יהב"י שכתב כולם בֵּיתְאֵל מלה אחד והת"ו בשו"א.

אמנם גם כל אלה תוקפנה כשתפולנה שלש תיבות לעבודת המלך כמו אין־אמת ואין חסד ואין דעת אלהים בארץ, ראש אמת בית־אב (במדבר כ"ה ט"ו) אל פתח בית־אביה

(דברי'

(דברי׳ כב כח), מפרי עץ־הגן, שנים־עשר נשיאים על־כן שם־העיר (בראשי׳ כו לג) וכדיריהם וכמ״ש בגוף הכלל.

ומהכלל הקטף קמץ פסל־לך, שמר־לך, וישמר־אלה, ויכרת־בה והדומיהם, כי לעולם לא תבוא הנגינה באות המנוקדת בח״ק.

ומכלל החולם מוסף וי״ו כמו והיתה־ארץ׳, ושמור־שוע (בראשי׳ ל״ח ב׳ לפי עדות יהב״י ובלמסי) בבגדו־בה, בפגעו־בו. ובחולם מוסף אל״ף לקרוא־לו, למצוא־חן ודומיהם, אבל החולם עם בח נראה לא תוקף ולכן כל לעשות לי, לעשות לו, לעשות טוב, לבנות בית, בנות חה, כתנות עור, רעיון רוח ודומיהם כולם בלא מקף, אכן כשתפולנה ג׳ תיבות לעבודת המלך גם אלה תוקפנה כמו מבנות־חת כאלה, שתי בנות־לוט, שנות דר־ודר, אך בכור־שור, היה גבור־ציד, כי יגנב־איש, ואפילו כשהטעם באות השני׳ כמו לבלתי הכות־אותו, אשר בתוך־הגן, והירדן יגבול־אותו, היה צאן־ובקר, זאת אות־הברית, ודומיהם.

ומכלל השורק מוסף וי״ו כמו ירחצו־מים, ישכנו־שמה, ויתנו־לו, ויפלו־שמה, תגמלו־

זאת

ואת, ראו־נא, ענו־לה, ופגעו־לי. ויאמר יהב"י כל ויעשו־כן מוקף הוא ולא יעבור עכ"ל, וכל ספרינו מסכימים לו בכולם חוץ אבל ויעשו כן כאשר צוה ה' (שמו' ז' י') שזה בספרינו במונח, אכן הוא יהב"י כתב עליו בהדיא שגם הוא במקף בס"ס הזקנים. אבל בשורק עם נח נראה לא יתכן המקף כ"א כשכפלו שם שלש תיבות לעבודת המלך דוגמת שכתבתי בחולם כמו לבלתי רום־לבבו.

ומשל החירק מוסף יו"ד פרי־בטן, ויהי־לי, לבלתי־בוא, בבלי־דעת, מבלי־מלה, זעקי־עיר, לא תזכרי־עוד ודומיהם, וגם בחירק עם נח נראה יפול המקף בין שלש תיבות כמו והחזיקה־בה האיש, וכן כל בלתי השאיר־לו שבמקרא כולם מוקפים, ואפילו כשהטעם בתנועה השנית יתכן בהם המקף כשממשלת המלך על ג' תיבות כמו ארון ברית־ה', יושר השיר־הזה, וכן כל שעיר־עזים אחד כשמשלת-אחד בטפחא, וכן קחו שעיר־עזים (ויקרא ט' ג') וכל דכוותהון.

כל אלה הם משפטי ההקפות כשהתיבות שומרות כל הטעמים בשכיניהם; אבל בשלשה תנאים יבטל המקף וישוב המשרת על כנו. ראשונה בחברון השכנים הראויים המבוארים למעלה, כי אם בא

זקף

זקף קטן בתיבה השנית ולא קדם בטעם לתיבה הראשונה הנה אז לא תהי' מוקפת אבל יהי' טעמה אחד מן הטעמים המריכים הדיבור הקודמים אל הז"ק; וכן כשתהי' בשנית טפחא שלא קדמו תביר, או כשתהי' בשנית אתנח או ס"פ שלא קדם לפניהם טפחא. ושנית יבטל המקף כשלא יפול הטעם בתיבה השנית כ"א בשלישית והטעם ההוא חלוי למפרע יותר מאחד כמו **תנו נא אותה** (בראשית ל"ד ח') **שבו נא בזה** (במדבר כ"ב י"ט), **תנו לי אחזת־קבר** (בראשי' כ"ג ד'), אכן בכגון אלה נחלקו הספרים וכמו שכתב יהב"י ז"ל **כי בעיר** (במדבר ל"ה כ"ח) במקצת אספמיים **כי־בעיר**; וכן **והיו אלה** (שם ל"ה כ"ט) במקצתם **והיו־אלה** וכן **אשר הוא** (דברי' כ"א י"ו) במיעוטם **אשר־הוא**; וכן **לקח את־ספר התורה** (שם ל"א כו) בקצתם **את ספר**; וכן במגלת אסתר **את־שני הימים**, במיעוטים **את**; וכן שם **את אגרת** במקצתם **את־**, וכן כדוגמתם. ושלישית יבטל המקף כשהתיב' הראוי' להקפה יתכן להנגן מלעיל בהיות התנוע' הקודמת לאחרונה תנועה משוכה שאין אחרי' לא שו"א נח ולא דגש, כי אז יש מקום לניגון לנוס למעלה ונמלטה התיבה מן ההקפה כמו ונח **מצא חן** שנסב הטעם למעלה אל המ"ס, וכן **קרא לילה**, **וקרא בו**, **ושאלו**, לא כן **נתן לך** ודומיהם, וכן כל

יאבל

יאכל בו תאכל בו, יאכל קדש, יאכל עד, עושה פלא; עושה חיל, בונה עיר, בונה חיץ, רועי צאן, ויעתר לו, לצחק בנו, לצחק בו, וכן בל והייתם לי, והייתם לו; עשיתם לו, ועשיתם פסל, וכל דכוותהון כולם מכונכים מלעיל ונמלטו מן ההקפה, אכן כשיש שם שלש תיבות תחת ממשלת המלך וכבר קדם המשרת בתיבה הראשונה אז השניי׳ מוקפת כמו הלא הוא אמר־לי, כאשר אמר־לו, וכמוהם כל אשר נתן־לך שהטעם בתיבת לך ומשרתו במלת אשר.

והמקף הבא מפאת המלות הוא על שני דרכים. הראשון, כי מלות על עד אך רק אל את אל עם אם מן אם לא יכול בהם טעם מלך כ״א משרת הן מוקפת על הרוב. השני המלות שסופן יהו״א כגון או כי מי לא כשיסמכו לתיבה שטעמה בראשה תוקפנה על הרוב כמו כי־נפש, ולא־באה, כי־איש כי־זה (ירמי׳ מ״ו ז׳) או־איש (ויקרא כ״ב ה׳), אבל בבואם לפני טעם רביע יבטל חק המקף מהם כמו או נפש (ויקרא ה׳ ב׳) או איש, כי שם (בראשית ל״ה ז׳), ובכל המלות יבטל המקף בשבת המבטל הראשון והשני שזכרנו לעיל ולפעמים מפאת המשרת להיות קשה על הלשון להקיף, וכזה מלאנו מלת עד י״א מאריכין קודם ס״פ כמשפט שיר א׳, וכן מלת על א׳ בטעם מאריכין בס׳ ויקרא, ור״ל

ור"ל שמאריכין בניגון לאפוקי מקף, ומדרך המסורה לכנות כל טעם בשם מאריך, וכן מסרה בֵּן ו' בטעם מאריך נמסר פ' וילא ולמנה בהדייהו בֵּן יאיר שהוא במונח כי לעולם לא ישמש מרכא ודרגא לתביר כ"א מונח ודרגא, גם יהב"י כתב בֶּן־יָאִיר, ועוד כמנה עמהם בן הישראלית והוא ביתיב, גם בפ' מסעי מסר כי לקחו ה' מאריכין בריש תיבותא ובפ' משפטים (שמות כ"ג ד') מסר תמורתו אלא כי הפגע ה' בטעם מונח.

משפט כִּי אִם. בכל הקריאה כִּי אִם־ הטעם תחת כי ואם במקף במ"ג כִּי־אִם וסי' כִּי־אִם אשר יצא ממעיך (בראשית ט"ו ד') כִּי־אִם בדם שופכו (במדבר ל"ה ל"ג) כִּי־אִם רוע לב (קהלת ב' ב') כן נמסר במס"ג סוף פ' מסעי, ויאמר יהב"י בפ' ואתחנן כל אֲשֶׁר לֹא־ לא יתחברו במקף, ובפ' אֲשֶׁר־לוֹ יתחברו במקף.

ואולם המקף הבא מפאת השמות הם על שלשה דרכים. הדרך האחד, כל שם דבר הבא על משקל פֹּל בחולם כמו תֹּם עֹז חֹק רֹב כֹּל ודומיהם וכשתהיה החולם לק"ח הם מוקפות לעולם ואפילו אם לא יהי' טעם התיבה השנית בתנועה הראשונה כמו לְחָק־עולם, בתם־לבבי, כל־הארץ, ורב־תבואות, ורב פנינים, כי הם מגזרת רוב שם דבר לשון ריבוי והקמץ חטוף

ואיכם

ואינם כמו עצום ורב שהוא גם תאר והקמץ בו רחב. ומזה המין גדל־חמה מן גדול, שלש־אלה מן שלוש וכשתכה המלה לק"ח וכן כל דכוותהון. ומה שמצאנו כָּל עצמותי תאמרנה, כָּל אחי רש שנאוהו שהם בקמץ ומנוגנים ע"פ המסרה, דע כי הקמץ בהם רחב לא חטף וכן העיד רד"ק במכלול שקל פל, ועוד שלישי וכָל בשליש עפר ארץ שהוא פעל עבר מגזרת כיל. גם בכל אלה יבטל המקף וישוב המלה לאיתנו בסבת שכונת הטעמים שכתבתי למעלה כמו כָּל הנקרא בשמי (ישעי' מ"ג ו') שהוא ביתיב בעבור הזקף שאחריו, וכן מִכֹּל רמש האדמה (בראשית ו' כ') בתביר בעבור הטפחא שאחריו וכן בעצבון תאכלנה כֹּל ימי חייך (בראשית ג' יז) משא"כ חברו הקודם לו בפסוק י"ד שהוא מוקף בעבור שגם כבר קדם לו טפחא בתיבת תאכל.

הדרך השני, כל יַד בְּיָד, כַּף בְּכַף, בַּת בְּבַת לְבַת, וכן כל חַי אני, חַי יְיָ כשמלת חי איננו בטעם מלך, וכל שַׂר־צָבָא, שַׂר־צְבָאוֹ, שַׂר־צבאו, וכן כל נְהַר־פְּרָת נהר־כְּבָר ודומיהן, וכן הַר נבו כשהם סמוכות לתיבה אחרת אף שהטעם בתנועה השנית מהשני' הן במקף כמו בְּיַד־עֲבָדָיו בְּיַד־יוסף, בְּכַף־מדין, בַּת־פרעה, בְּבַת־יעקב, בַּת־עמינדב, וכן דַם־זבחי, וכל כל

נאום־ה׳ במקף. אך אמנם לפעמים יבטל המקף אם במלת ביד בכף כשיפול בהם טעם מהמלכים בדין שכונת הטעמים אע״פ שהם סמוכות בענין כמו בְּיַד יעקב בנה, בְּיַד רעהו העדלמי; וכן כשהתיבה השניה תאר להם כמו בְּיָד רמה, בְּיָד חזקה כי אז אינם סמוכות כי מלות רמה וחזקה הם תארים לבד ולכן נשתנה הפתח לקמץ, וכן דָם נקי (דברי׳ י״ט י׳ וכ״ו כ״ה) הד״לת בשניהם קמץ נכ״י ובעדות המכלול בשקל פל כי נקי תאר לדם לכן נקמץ, וכל ספרינו השתבשו בזה. ועוד יבטל המקף כשכבר קדם להם מלה זעירה המוקפת כגון עַל־יד, אֶת־יד, אֶת־דבר, עַל־דבר פעור, כי אז אין מלת יד מלה זעירא כי שתי המלות לתיבה אחת נחשבו, אכן אם המלה המכוונת גם היא זעירא שטעמה בראשה אז שלשתם מחוברי׳ במקף כמו עַל־דבר־קרה, והדומיהם.

הדרך השלישי, כל השמות הנרדפים שנשתנו לסגול בעבור הסמיכות כולם מוקפים כגון אֶת־העיר, בֶּן־אברהם, בְּלֶב־ים, וכל הֶן־כל, הֶן־אל, הֶן־אלה, הֶן־אני, כֶּן־הוא, שֶׁן־סלע, ושֶׁן־בהמות, שֶׁם־בנו, שֶׁשׁ־הנה שכא ה׳, וכל דומיהם כשהם סגולים הם מוקפים זולת אותן המכויי׳ במכרה כגון בֶּן ו׳ בטעם וכל הלבן מבן ומבן דכוותהון. וכל הנרדפין לא תוקפנה כ״א בתנאי שהזכרנו להם במה שקדם,

ובמקרה

ובמשרת בין־ ד' לרויים ומוקפים, וארבעתם בלתי סמוכות באמת לכן הם לרויי', ומוקפי' בעבור דוחק הנגינות ועוד במשרת אֶת ג' סגולי' ובלתי מוקפים ואחד אֶת־ לר"י ומקף, ונמצא גם במכלול שער דקדוק המלי'. ובכולם יבטל המקף וישוב הלר"י לאיתנו בחסרון השכני' הראויי'.

ועוד דע והבין כי בכל מקום שנכפלו שלש תיבות תחת ממשלת המלך אם השנית סמוכה לשלישי' הראשונ' במשרת והשנית במקף לשתי סבות, האחת כי השנית היא הסמוכה באמת, והאחרת כי היא היותר קרובה אל המלך כמו רֹעֵי מקנה־אברם, אברם ישב בארץ־כנען, והנה כסף־איש, יקריב זבח־שלמים, ודביר בתוך־הבית, שם אשת־אברם, וכל שכן בהיות השנית מלרע וטעם השלישית בראשה כמו ובין רֹעֵי מקנה־לוט, ולכן במקצת המדוייקי' בין אהל־מועד (שמות ל' י"ח) המהפך במלת בין וכ"ה במקצת ס"ס בעדות יהב"י, וכן כשאין השנית סמוכה לשלישית אבל השלישית תאר לשנית גם שם תוקף השנית כמו זקני העיר־ההיא, את העם־הזה, דברי השירה־הזאת, ואפילו אם אין השלישית תאר לשנית אבל שניהן ממין אחד גם שם תיקפנה כמו משפט גר־יתום, שנות דור־ודור, כי התיבה הראשונה נסמכת על שתיהן; אבל אם הראשונה סמוכה לשנית

והשלישית

והשלישית תאר לראשונה או תוקף הראשונה כמו כל שעיר
עזים אחד, וכן אפילו כשאין הראשונה סמוכה אבל היא מלה
קטנה והיא ממין השנית גם שם תוקף הראשונה כמו גרות ושבן
אבני, ומכש"כ כשהמלה הקטנה הראשונה היא סמוכה באמת אל
התיבה השנית שהיא גדולה כמו ושם־הנהר השני, וכן כל
שם־המקום ההוא המוטעם בטפחא, אכן אם אין השנית
סמוכה לשלישית באמת והטעם ההוא ראוי לשני משרתים או יבטל
המקף והמלה הראשונה תתנגן במסדת הראשון לטעם ההוא אם מונח
או קדמא כמשפטם המפורש בהם כמו שם המקום ההוא
(יהושע ה' ע' ח' כ"ו) ושם אשתו מהיטבאל (בראשי' ל"ו ל"ט)
ושם אלהים אחרים (שמו' כג יג) ושעיר עזים אחד
דראש קדש, ושם האשה המוכה (במדב' כה) לכן נוהגים
בחיפוש שהגירסא הנכונה ושם הנהר השלישי (בראשי' ב)
בקדמא ואלא כדין הגיה בעל א"ת מקף. וכבר קדמו החכם המדקדק יהב"י
והעיד שבכל ס"ס הזקנים ... הנהר השלישי בקדמא וכן עיקר.

תמו דרכי ההקפה, ובהם כשלמו משפטי ההעמדה והמרולה
במבטא לשון עברי, ומשפטי הטעמים לכ"ד ספרי קדש.

ברוך השם דסייען עד כען.